

Fogarassy Edit

A fiatalok fogva tartási körülményeinek ombudsmani vizsgálata

I. Az országgyűlési biztos eljárásának alapja

Az állampolgári jogok országgyűlési biztosa – az intézmény 1995-ös megalakulása óta – kiemelt figyelmet fordít mind a fogvatartottak, mind a hivatásos állomány alkotmányos jogai érvényesülésének a vizsgálatára.¹ Az országgyűlési biztos – panasz alapján vagy hivatalból – akkor járhat el, ha a panaszost valamely hatóság tevékenysége (eljárása, illetve mulasztása) során, alapvető alkotmányos jogával összefüggő visszaélés érte, és a rendelkezésre álló jogorvoslati lehetőségeket kimerítette, vagy pedig nincs számára biztosítva jogorvoslati lehetőség.²

Az országgyűlési biztos, *Dr. Szabó Máté* – az élethez és az emberi méltósághoz való jog védelme érdekében – hivatalból vizsgálatot rendelt el azt követően, hogy sajtóhírek szerint 2007. október 13-án, Tökölön, a Fiatalok Bv. Intézetében egy fiatalok fogvatartott öngyilkosságot követett el. Később alapos gyanú merült fel arra vonatkozóan, hogy a fogvatartottat – szintén fiatalok – zárkatársai ölték meg.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnokától kapott tájékoztatás szerint 2007-ben növekedett a fogvatartottak által, egymás sérelmére elkövetett, erőszakos bűncselekmények száma. Különösen aggasztó a helyzet a fiatalok körében, a szemérem elleni erőszak tekintetében. A legfőbb ügyész helyettesének tájékoztatása szerint 2007-ben 17 esetben indult nyomozás szemérem elleni erőszak elkövetése miatt (Tökölön 6, Szirmabesenyőn 10, a Tolna Megyei Bv. Intézetben 1 ügyben); súlyos testi sértés miatt pedig 13 esetben (Tökölön 4, Szirmabesenyőn 9 ügyben).

A vizsgálatot a biztos erre tekintettel kiterjesztette a fiatalok fogva tartási körülményeinek feltárására, melynek keretében a munkatársai helyszíni vizsgálatot folytattak a fiatalok bv. intézeteiben (Tökölön, Kecskeméten, Szirmabesenyőn és Pécsen), valamint – összehasonlításképpen – három, előzetes letartóztatást is végrehajtó javítóintézetben (Debrecenben és Budapesten a Szőlő utcában, illetve Rákospalotán).³

1 Az országgyűlési biztos 1997–1998-ban átfogó vizsgálatot folytatott öt büntetés-végrehajtási szervnél, a szolgálatot teljesítő hivatásos állományú személyek emberi jogi helyzetére is kiterjedően (OBH 8631/1997.). Ajánlását elfogadva a veszprémi várbörtönt bezárták, és új bv. intézetet nyitott meg 2003-ban. Az anya-gyermek körlet létrehozására az országgyűlési biztos általános helyettese tett ajánlást, a körletet 2002 januárjában alakították ki Kecskeméten (OBH 4497/2001.).

2 1993. évi LIX. törvény az állampolgári jogok országgyűlési biztosáról (Obtv.) 16. § (1)-(2) bek.

3 A vizsgálat vezetője dr. Fogarassy Edit volt, a vizsgálatban rajta kívül dr. Pajcsicsné dr. Csóré Erika és dr. Györfly Zsuzsanna (OBH 4841/2007. számú ügy) vett részt.

II. A konkrét ügyben megállapított tényállás

Az elhunyt, 19 éves fogvatartottat 2007. október 1-én szállították a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézetből Tökölre. Tíz napot felkészítő részlegen töltött, ezt követően helyezték el a B/2. körlet egyik zárkájában, négy másik fiatalkorú fogvatartottal együtt. 2007. október 13-án az adott szinten, éjjel, egyedül szolgálatot teljesítő felügyelő előírás-szerűen, 20 percnként ellenőrizte a mintegy 100 m hosszú körlet zárkáit. A fogvatartottak tevékenységét 23 órakor ellenőrizte a kérdéses zárkában, ahonnan 23.15-kor jelezték, hogy az egyik társuk felakasztotta magát. A felügyelet azonnal értesítette az ügyeletes nővért és az orvost. A biztonsági tiszttal közösen intézkedett a zárkatársak egymástól való elkülönítésére, továbbá a helyszíni biztosítására, majd értesítette az illetékes rendőrkapitányságot, és jelentést tett az illetékes ügyésznek. Az elsődleges vizsgálatok – a helyszíni halottszemle – az idegenkezűséget kizárták. Az intézet igazgatója – különböző belső információkra tekintettel – október 15-én intézkedett a szomszédos zárkákban elhelyezett fogvatartottak kihallgatására, és ennek eredményeként merült fel az emberölés gyanúja. Az elhunyt három zárkatársa ezt követően egybehangzóan terhelő vallomást tett az egyik társukra. Az intézet igazgatója értesítette a rendőrséget, majd az érintett fogvatartottakat – a feltételezett elkövető kivételével – október 16-án átszállították más bv. intézetekbe (Szirmabesenyő, Kecskemét, Pécs). A Pest Megyei Rendőr-főkapitányságon október 17-én emberölés büntettének megalapozott gyanúja miatt indítottak nyomozást.

Az esetet követően az országos parancsnok általános helyettese felhívta az intézetparancsnokokat figyelmét arra, hogy a szemérem elleni erőszak esetszámai 2006. évhez képest jelentősen emelkedtek. Utasította a parancsnokokat, hogy fordítsanak még nagyobb figyelmet a zárkán belül történt eseményekre: a zárkába helyezés során körültekintően járjanak el; a nevelők, pszichológusok szűrjék ki a visszahúzódóbb fogvatartottakat, és tegyenek meg mindent az esetleges sérülések felfedezése érdekében; a személyi állomány részére szervezzenek oktatást az áldozattá válás jeleiről; lehetőség szerint fokozzák a zárkán belüli tevékenység ellenőrzését; szervezzenek több zárkán kívüli programot; kísérik figyelemmel a fogvatartottak hangulatváltozásait. A Fiatalkorúak Bv. Intézetének igazgatója pedig utasítást adott ki a szökések, öngyilkosságok, illetve a zárkákon belüli nem kívánatos cselekmények megelőzésére.

III. Helyszíni vizsgálatok

1. Tököl, Fiatalkorúak Bv. Intézete (2008. január 24.)

Az intézetben elhelyezhető fogvatartottak száma 807 fő, a telítettség 87%-os volt. Ma már – elnevezésével ellentétben – elsősorban nem fiatalkorúakat tartanak fogva az intézetben, hanem felnőtt elítélteket (külön épületben, a fiatalkorúaktól elkülönítve). Tökölön tartják fogva a HIV-fertőzötteket egy külön körletrészen (K-körlet), valamint 2007. január 1-től – a korábban a Magyar Honvédség által fenntartott – katonai fogdát is itt alakították ki.

A fiatalkorú fogvatartottak létszáma 150 fő volt, ebből kb. 30 az előzetesen letartóztatott, a többi jogerős elítélt (börtön és fogház fokozatban). Az ún. B körleten, 2 szinten található zárkák 6-7 fősek, a férőhely 192 fő. (2008 júliusában a fiatalkorúak létszáma

már 216 fő volt.) Igazgatói utasítás alapján 2007 nyara óta a teljes fiatalokú fogvatartotti állományt háromhavonta pszichológiai és egészségügyi vizsgálatnak vetik alá, az esetleges – nem jelentett – bántalmazások kiszűrése érdekében. A fegyelmi körlet a vizsgálat idején telítve volt, a 24 fegyelmi zárka felét – emberi tartózkodásra való alkalmatlanságuk miatt – 2007 nyarán nyáron bezárták.

A személyi állomány létszáma 303 fő, ebből 18 a nevelői státusz, 8 nevelő csak a fiatalokú fogvatartottakkal foglalkozik. Az egész intézetben dolgozó két pszichológus és egy pedagógus segédelőadó segíti a munkájukat. Éjszaka 4 fő van szolgálatban az egész épületben, egy szinten egyetlen felügyelő teljesít szolgálatot.

A helyszínen több fogvatartott is erősen panaszkodott az étel minőségére. A később felkeresett bv. intézetekben tartózkodó, korábban Tökölön fogva tartott fiatalokúak elsősorban szintén a tököli ételmezést kifogásolták. A meleg vizes fürdést a dolgozóknak naponként, a nem dolgozóknak hetente kétszer biztosítják. A fogvatartottak hetente egyszer tíz percet telefonálhatnak, a védővel való telefonálás időtartamát és gyakoriságát ugyanakkor nem korlátozzák. A fiatalokúak számára az általános iskolai oktatás 18 éves korukig kötelező.

Az intézetben ún. „rezsim-rendszer” működik, melyben a fogvatartottakra a bv. fokozatának megfelelő szabályok vonatkoznak, de lényegesen eltérhet az elérhető kedvezmények köre, elsősorban a szórakoztató–kulturális lehetőségeket, illetve azok mértékét illetően. A rezsimek közötti átjárhatóság nagyon fontos, a fogvatartottakat ösztönző alapelv. Az értékelés szempontjai: a személyiség alakulása, a munkavégzés, az oktatáson való részvétel, a közösségi munka, az aktivitás és a társakhoz, illetve a felügyelethez való viszony. Az intézetben – elkülönített részleg kialakítása nélkül – kábítószer-prevenációs tevékenység folyik.

2. Kecskemét, a Fiatalokúak Regionális Bv. Intézete és a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet (2008. február 5.)

A II. számú (Wéber Ede utcai) objektumban található a *Fiatalokúak Regionális Bv. Intézete*, mely szervezetileg különálló egységet alkot; továbbá az anya–gyermek körlet⁴ és az ún. „B–C” körlet⁵, melyek a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézethez tartoznak.

A fiatalokúak bv. intézetét 1997-ben, kanadai minta alapján építették. Az intézetben 30 férőhely van (20 férfi és 10 női fogvatartott számára), a telítettség 100%-os. Három 10 fős „pavilont” alakítottak ki, egyszemélyes zárkákkal, önálló fürdőhelyiséggel, melegítő konyhával és közösségi helyiséggel felszerelve. A zárkákban saját mosdó és WC található. A fogvatartottak egymás zárkájába nem léphetnek be. A férfi fiatalokúak pavilonjában a vizesblokkok sürgős felújításra szorulnak.

A fiatalokúak általános és középiskolai oktatásban részesülnek, egy lány főiskolai tanulmányokat folytatott. Az objektum területén található mosodában, a faiskolában és a

4 Az anya–gyermek körletet 2002 januárjában – eredetileg a fiatalokúak bv. intézetének egyik pavilonjában – alakították ki, majd 2003 novemberében egy önálló, új épületbe helyezték át. A körleten 20 fogvatartott és 21 gyermek (maximum egyéves korig) helyezhető el; nevelő, főápoló, csecsemőgondozó és szerződéses gyermekorvos foglalkozik velük.

5 A „félignyitott” B–C körleten, amit „parkettás körletnek” is neveznek, az EVSZ-es fogvatartottak és olyan első bűntényes, jogerős elítéltek tartózkodnak, akik 5 év alatti szabadságvesztésüket töltik.

városban, külső munkahelyen is dolgoznak fiatalok. A fürdés minden nap kötelező. A telefonhasználatot nem korlátozzák, a fiatalok akár óránként tíz percet is beszélhetnek, de pénz hiányában viszonylag ritkán élnek a lehetőséggel. A fogvatartottakkal egy vezető nevelő, egy nevelő, egy szociális ügyintéző és egy főállású pszichológus foglalkozik. Egy szerződéses pszichiáter is alkalmaznak, aki tréningeket tart.

A *Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet I. objektumában* (a Mátyási utcában) jellemzően felnőtt korú előzetesen letartóztatottakat tartanak fogva. Összesen 94 férőhely van, de a vizsgálat napján 213 fő volt elhelyezve az objektumban, vagyis a telítettség 226%-os volt.⁶ Csomagvizsgáló berendezés nincs, ezért sok probléma adódik a tiltott tárgyak beviteléből. Több (12-13) zárkában a WC csak függönnyel volt leválasztva; az egyik ilyen, kb. 8 m²-es zárkában egy két- és egy háromemeletes ágyat helyeztek el.

A személyi állomány létszáma 147 fő, a feltöltéssel nincs probléma, a fluktuáció nem túl nagy. A három szintes objektumban éjszakánként szintenként egy felügyelő tartózkodik; WC azonban csak a földszinten található. Sokat túlóráznak, pénzben kifizetik, de kevés így a szabadidő.

3. Szirmabesenyő, Fiatalok Regionális Bv. Intézete (2008. február 13.)

Az intézet eredetileg a szigorított javító-nevelő munka végrehajtására, majd 2001-ig a dolgozó, enyhébb végrehajtási szabályok alá eső fogvatartottak elhelyezésére szolgált; fiatalokat 2002 márciusa óta tartanak fogva.

Az intézetben 115 férőhely van, de a létszám 125 fő volt (ebből 30 előzetesen letartóztatott), így a telítettség 110%-os. A fogvatartottakat három szinten, elkülönítetten helyezik el (fogház, börtön, előzetes); a zárkák 6 fősek, emellett összesen két fegyelmi zárka és egy biztonsági elkülönítő van, további elkülönítésre nincs lehetőség. (Az egyik fegyelmi zárka – rongálás miatt – használhatatlan volt.) Az intézetet nem a jelenlegi feladatra létesítették, a funkcióváltást pedig nem követték az építészeti megoldások: nem megfelelőek a gipszkarton falelemek, továbbá a zárkák elektromos felszereltsége baleset- és tűzveszélyes. A falból rendszeresen kiszedik a konnektort és a vezetékeket, ezért szükség lenne az elektromos hálózat kivételére a zárkákból.

A személyi állomány létszáma 86 fő, ebből 4 státusz nem volt betöltve. Sok a túlóra, eddig ki tudták fizetni, de idén már ez is problémát jelent. Éjjel hat fő van szolgálatban. Egy pszichológus működik az intézetben, az egészségügyi osztályvezetői állásra pályázatot írtak ki. 2003 júniusa óta drogrevenüciós körlet, 2008 júniusa óta pedig gyógyító-nevelő csoport is működik az intézetben (8 illetve 5 fogvatartottal és egy nevelővel). Ezen kívül három nevelési csoport (előzetes, fogház, börtönös) van, egy-egy nevelővel. Az intézetben általános iskolai oktatást tartanak, valamint az országban egyedül részt vesznek a digitális középiskolai programban is. Személyzeti ebédlő nincs az intézetben; a fogvatartottaknak a megyei bv. intézetből hozzák az ételmezt. A védővel korlátlanul, egyéb kapcsolattartókkal hetente háromszor tíz percet beszélhetnek. A meleg vizes fürdési lehetőséget naponta öt percen biztosítják, és a zárkában is van meleg víz.

6 A hivatalos statisztikában az I. objektummal együtt kezelik az anya-gyerekek körletet és a B-C körletet is, ezáltal a telítettségi mutató jóval kedvezőbb, mint a valós helyzet.

A helyszíni vizsgálatot követően az ombudsman megkereste a *Borsod-Abaúj-Zemplén megyei főügyészt*, és felhívta a figyelmét egy – első büntényes, csoportos rablással gyanúsított, vékony testalkatú – előzetesen letartóztatott fiatalkorúra, ugyanis a munkatársai megítélése szerint az esetében fokozottan fennállt a (többszöri) áldozattá válás veszélye. A megyei főügyész tájékoztatása szerint a védő kérelme nyomán az ügyészség – a fiatalkorú sérelmére időközben elkövetett szemérem elleni erőszakra és az elkülönítés lehetőségének hiányára tekintettel – márciusban indítványozta a fiatalkorú fogvatartási helyének megváltoztatását és a Debreceni Javítóintézet kijelölését. A bíróság a fogvatartás helyéül a javítóintézetet jelölte ki.

4. Pécs, a Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézete és a Baranya Megyei Bv. Intézet (2008. február 26.)

A *Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézetét* 2006 szeptemberében adták át, az intézet PHARE-támogatással épült. A férőhely 50 fő, a vizsgálat idején 36 fő (27 jogerős elítélt és 9 előzetesen letartóztatott) volt elhelyezve az intézetben. A zárkák 1-2-3 fősek, a földszinten az előzetesen letartóztatottak, az elsőn a börtön, a másodikon pedig a fogház fokozatú elítéltek tartózkodnak. A zárkákban rögzített ágy, asztal, ülőke, zárható szekrény, mosdó, WC és zuhany, TV és esetenként hűtő is található; padlófűtés van. A fogvatartottak nem mehetnek be egymás zárkáiba. Egy fegyelmi zárka van, a verekedés és a „zsarolás” (csomagelvétele) a legsúlyosabb, egymás sérelmére elkövetett cselekmény a fogvatartottak között. Szintenként egy dropprevenciós zárkát is kialakítottak.

A látogatás időtartama havonta két óra, és a fogvatartottak naponta 15 percet beszélhetnek telefonon. A közösségi helyiségekben mosógép, valamint mikrohullámú sütő is található. A fogvatartottak a zárkában étkeznek, és ugyanazt az ételt kapják, mint a személyi állomány. A fogvatartottak egy része általános iskolai oktatásban vesz részt, sikeresen levizsgáltak. Egy vezető nevelő, két nevelő és egy szakpszichológus foglalkozik rendszeresen a fiatalkorúakkal. Éjjel szintenként egy felügyelő teljesít szolgálatot.

A fiatalkorúak bv. intézete mellett levő *Baranya Megyei Bv. Intézet* 1884-ben épült. A 97 férőhelyes intézetben 192 fő volt elhelyezve (a telítettség közel 200%-os). Az egy férőhelyes zárkában hat szabálysértést elkövető, elzárást töltő fogvatartott tartózkodott, 2 db 3 emeletes ágyon. A megyei intézetben konditermet szeretnének kialakítani, valamint a személyi állomány egy részének a fiatalkorúak intézetébe való átköltöztetésével férőhelybővítést terveznek, az anyagi fedezet azonban nem áll rendelkezésre.

A személyi állomány létszáma 134 fő, 4 üres státusz van, sokat túlóráznak. 2007-ben 42 fő ment el az intézettől, pályakezdő, rutintalan fiatalokat vettek fel, szakmunkásokat nem találnak.

5. Debrecen, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Debreceni Javítóintézete, valamint a Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet (2008. március 6.)

A *Debreceni Javítóintézet* 1997. november 1-től működik egy 1972-ben, gyermekotthon céljára épült, majd átalakított, háromszintes épületben.⁷ Az intézetben 104 férőhely van: 60 előzetesen letartóztatott, 36 jogerős elítélt (javítóintézeti nevelésre utalt) és 8 utógondozott fiú számára. Az intézet a fiúk részére általános és szakiskolai nevelést, okta-

7 Az intézet honlapja: www.dji.hu

tást biztosít. A vizsgálat időpontjában a létszám 86 fő volt. A fiatalkorúakat 19 éves korukig lehet az intézetben elhelyezni.

Az előzetes részlegben 6 ágyas szobák vannak, a fiatalkorúak nappal nem tartózkodhatnak a szobákban. A személyes használati tárgyakat, ruhákat a közösségi helyiségben levő szekrényekben helyezik el. A javító részlegben 3-4 ágyas szobák vannak. Az utógondozó részleget 2006 májusában adták át olyan fiatalok számára, akik különböző okok – tanulmányaik befejezése, rossz otthoni körülmények, önfenntartásra elégtelen jövedelem – miatt benyújtják elhelyezési kérelmüket. A fiatalkorúak gyakorlati szakoktatásban is részt vesznek az ún. tanműhelyekben (kertészet, üvegház, asztalosműhely, szövő- illetve varróműhely, virágkötészet, gobelin-készítés). A Magyar Ökumenikus Segélyszervezet drogprevenciós foglalkozásokat tart. A védővel való kapcsolattartást korlátlanul, intézeti költségen biztosítják; más személyekkel hetente 6-7 perces beszélgetés engedélyezett.

Az intézetben dolgozó közalkalmazottak létszáma 131 fő. A rendészeti állomány 20 fő, kényszerítő eszközöket nem alkalmazhatnak; szükség esetén a rendőrséget hívják vagy a biztonsági elkülönítőt, az ún. „dühöngőt” használják. Éjjel óránként kétszer van ellenőrzés. Két főállású pszichológus és egy orvos dolgozik az intézetben. Az előzetes letartóztatottak maximum 30 napra a befogadó csoportba kerülnek, majd a speciális csoportba, vagy a négy általános csoport egyikébe osztják be őket. Egy nevelési csoportban maximum 12 fő van.

A belvárosban található *Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézet* 1895-ben épült. A 177 férőhelyes intézet létszáma a vizsgálat időpontjában 363 fő volt (a telítettség 205%-os): 80 jogerős, dolgozó elítélt, 5-10 elzárást töltő fogvatartott, a többiek előzetesen letartóztatottak (férfiak és nők is). A foglalkoztatást az Ábránd Kft. biztosítja. A vizsgálat idején hat *fiatalkorú* (3 előzetes, 3 jogerős – ebből 1 nő) volt elhelyezve az intézetben, négyágyas zárákban. Két fiatalkorút a javítóintézetből szállítottak át.

A személyi állomány létszáma 111 fő, a létszámhiány csupán egy fő (szakápoló). Hat nevelő és egy szociális előadó, valamint egy főállású pszichológus foglalkozik a fogvatartottakkal (így 60-70 fő jut egy nevelőre). AVP tréninget (Alternatívák az erőszakkal szemben) tartanak a fogvatartottak számára, valamint számítógépes tanfolyamot indítottak 15 fő részére. Könyvtár és sétaudvar található az intézetben, konditerem nincs, egy klubhelyiség kialakítása folyamatban van. A védővel való telefonálás gyakoriságát nem korlátozzák, az egyéb kapcsolattartókkal hetente kétszer tíz percet beszélhetnek. A meleg vizes fürdést a férfiaknak hetente kétszer, a nőknek hetente háromszor biztosítják.

6. Szociális és Munkaügyi Minisztérium Budapesti Javítóintézete (2008. április 3.)

Az 1891-ben létrehozott intézet 1996. május 1-től fogad be előzetesen letartóztatott fiúkat, az alapító okirat szerint az ország egész területéről.⁸ Az Európában egyedülálló intézetben 100 férőhely van, a vizsgálat időpontjában a létszám 96 fő volt. Az intézet az előzetes letartóztatottak részére általános és szakiskolai nevelést, oktatást biztosít. A szakoktatás keretében az állatgondozóban, a bedolgozó műhelyben, a kertészetben, a varrodában, a szőnyegszövő- és a kreatív műhelyben foglalkoztatják a fiúkat.

A nevelőotthonban három szinten, 5 fős szobákban helyezik el a fiatakorúakat. A fiúk eddig nem követtek el erőszakos cselekményt egymás sérelmére; szükség esetén a leghatékonyabb fenyítés a TV-nézés, illetve sportolás megvonása. A látogatófogadás időtartama havonta kétszer 30 perc, egyszerre csak egy főt engednek be a fiatakorúhoz. Telefonbeszélgetést havonta kétszer, nevelői engedéllyel folytathatnak (egyszer a családjukkal, egyszer a védőjükkel). Az intézetben dolgozó közalkalmazottak létszáma 130 fő, a rendészeti állomány 12 fő; éjjel szintenként 3 fő van szolgálatban. Két főállású pszichológust és egy belgyógyász orvost alkalmaznak.

7. Szociális és Munkaügyi Minisztérium Rákospalotai Javítóintézete (2008. július 22.)

Az 1890 óta működő, szép, parkos területen elhelyezkedő intézetben a kezdetektől fogva csak lányokat helyeztek el.⁹ Alapító okirata szerint biztosítja a bíróság által javítóintézeti nevelésre utalt, valamint előzetes letartóztatásba helyezett lányok ellátását (36, illetve 26 férőhelyen). Emellett 8 férőhelyen utógondozást, valamint a kisgyermekes anyáknál együttes elhelyezést is biztosít. 2007 áprilisa óta – a gyermekvédelmi szakellátás keretében – speciális gyermekotthoni ellátást biztosít a 10. évüket betöltött, súlyos pszichés vagy disszociális tüneteket mutató, illetve pszichoaktív szerekkel küzdő, átmeneti vagy tartós nevelésbe vett lányok számára (eredetileg 8, 2008 májusától 16 férőhelyen). Az intézet gondoskodik a lányok általános és szakiskolai oktatásáról.

A vizsgálat idején 8 előzetesen letartóztatott, 11 javító intézeti nevelésre utalt (és 2 gyermek), 2 utógondozott, valamint 15 speciális gyermekotthoni ellátott elhelyezését biztosította az intézet. A javítóintézetben kétágyas szobák vannak kialakítva, emellett a részleg konyhával, közösségi helyiséggel, közös fürdőhelyiséggel, mosógéppel is fel van szerelve. Délelőtt iskolai oktatás folyik, délután pedig tanulás, majd torna, sport-, illetve kézműves-foglalkozás következik. A látogatófogadás kéthetente hétfőig, két óra időtartamban biztosított; a javítósok naponta fél órában fogadhatnak telefont, illetve telefonálhatnak, az előzetesek hetente egyszer telefonálhatnak.

Az egyik előzetesen letartóztatott – első büntényes, csoportos rablással gyanúsított – lányt a *Borsod-Abaj-Zemplén Megyei Bv. Intézetből* szállították át egy hónap után, 2008 májusában. A nyomozási bíró a védő indítványa (iskolai tanulmányok folytatása iránti kérelem) alapján döntött a végrehajtás helyének megváltoztatásáról. A fiatakorú elmondása szerint a bv. intézetben nem volt semmilyen foglalkozás-oktatás, csak a könyvtárat használhatták, és a napi egy órás sétát biztosították; hetente csupán kétszer fürödhetek.

A dolgozói létszám az intézetben 84 fő, két pszichológust és ápolót, valamint szerződéses pszichiátert, bel- és nőgyógyászt is foglalkoztatnak. A két-két előzetes, illetve javító csoporttal két-két nevelő foglalkozik. Az oktatást és a foglalkozásokat elkülönítetten szervezik meg. Éjjel heten felügyelnek a lányokra az intézetben.

A negyedik, legrégebbi javítóintézet az 1884 óta működő *Aszódi Javítóintézet*, ahol 240 férőhelyen biztosítanak javítóintézeti ellátást és utógondozást fiatakorú, javítóintézeti nevelésre utalt fiúk számára.¹⁰ Az intézetben előzetes letartóztatást nem hajtanak végre, ezért nem terjedt ki rá a vizsgálat.

⁹ http://leanynevelo.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=12&Itemid=31

IV. A vizsgálat megállapításai és az intézkedések

1. A fiatalokkal szemben alkalmazott büntetés vagy intézkedés célja elsősorban az, hogy a fiatalok helyes irányba fejlődjenek, és a társadalom hasznos tagjává váljanak. A fiatalok szabadságvesztését a fiatalok bv. intézetében kell végrehajtani.¹¹ A szabadságvesztés végrehajtása során különös gondot kell fordítani a fiatalok nevelésére, oktatására, személyiségének fejlesztésére és testi fejlődésére.

Az elítélteket és előzetesen letartóztatottakat maximum 21 éves korukig fogva tartó fiatalok bv. intézeteit összehasonlítva megállapítható, hogy a kis létszámú intézetek (Kecskemét – 30 fő, Pécs – 50 fő) helyzete minden szempontból sokkal kedvezőbb, mint a nagyobb fogvatartotti férőhellyel rendelkezők (Tököl – 192 fiatalok, Szirmabesenyő – 115 fő). A szirmabesenyői intézet rendszeresen, 110-120%-osan telített, a tököli intézet B körletének telítettsége januárban 78%, de júliusban már 112% volt). Kecskeméten és Pécsen a fogvatartottak száma nem haladja meg az elhelyezhető létszámot.¹²

A tárgyi feltételek természetesen a legújabb, PHARE-támogatással épült, 2006-ban átadott pécsi bv. intézetben a legjobbak. Az intézet, illetve a zárkák felszerelése korszerű, az étkezés nagyon jó. Az 1997-ben épült kecskeméti bv. intézet elrendezése, felszereltsége szintén megfelelő, bár a vizesblokkok sürgős felújításra szorulnak. A szirmabesenyői bv. intézet eredetileg nem fiatalok fogva tartására szolgált, 2002-ben alakították át a második legnagyobb, fiatalokat fogva tartó intézetté. A tényleges fogvatartotti létszám rendszeresen meghaladja az elhelyezhető létszámot, és elkülönítésre alig van lehetőség. A zárkák rendkívül lelakott-rombolt állapotúak, folyamatos felújításra lenne szükség. Komoly problémát jelent az elektromos hálózat baleset- és tűzveszélyessége is.

A legrégebb, 1963 óta fiatalok fogva tartására szolgáló tököli bv. intézetben elhelyezhető el a legtöbb fiatal fogvatartott (192 fő), akik azonban az összesen elhelyezhető 807 fogvatartottnak mindössze a 24%-át teszik ki. A 1979. évi 11. tvr. (Bv. tvr.) 48. § (3) bek. szerint azonban a fiatalok bv. intézetében csak az intézet működése érdekében helyezhetők el felnőtt korú elítéltek. Az átlagosan 700 (ebből 150-200 fiatal) fogvatartottal csupán két pszichológus foglalkozik, ami nagyon kevés. Az éjszakai szolgálatot teljesítő 4 fő – a vizsgált intézetekhez, illetve az intézet nagyságához képest – szintén kevés.

Mindenhol jelezték, hogy a fiatalokkal (azon belül is a lányokkal) jóval több probléma van, mint a felnőttekkel, a fegyelmi helyzetük is sokkal rosszabb, nehezen kezelhetők, alacsony iskolázottságúak. A szabadidejük, energiájuk folyamatos leköltésével, rendszeres oktatással és foglalkoztatással, különböző programok szervezésével lehet csak változást elérni, ez viszont főleg anyagi erőforrások függvénye. A szabadlevegőn tartózkodás, illetve sportolás lehetőségét minden intézetben biztosítják. Az általános iskolai oktatás kötelező, igény esetén a középiskolai oktatást is megszervezik, ezen felül többféle

¹⁰ Az intézet honlapja: <http://www.aszod-afi.hu/>

¹¹ 1978. évi IV. törvény (Btk.) 108. § (1) bek., 111. § (1) bek.

¹² A fiatalok elítéltekre három és fél m² mozgástérnek kell jutnia.

szakképzést, tanfolyamokat mindenütt tartanak. A napi meleg vizes fürdést egyedül Tökölön nem teszik lehetővé,¹³ továbbá az élelmezést illetően is ezt a bv. intézetet érte komoly kifogás a fogvatartottak részéről. Létszámprobléma is elsősorban itt merült fel. Minden intézetben említették, hogy a sok túlóra következtében kevés a szabadidő, nagy a leterheltség.

Statistikai adatok szerint a fogvatartottak közötti agresszív cselekmények – különösen a szemérem elleni erőszak – száma 2007-ben jelentősen, főként a fiatalok körében emelkedett.¹⁴ A súlyos, erőszakos cselekményeket elsősorban Tökölön és Szirmabesenyőn követték el, Pécsen és Kecskeméten nem történt ilyen eset. A Tökölön fogvatartott fiatalok sérelmére 2007 októberében elkövetett emberölés, valamint a Szirmabesenyőn, márciusban történt szemérem elleni erőszak, továbbá a helyszíni vizsgálat tapasztalatai alapján egyértelműen megállapítható, hogy a kis létszámú intézetben, egy-két-három fős zárkában való elhelyezés biztosítja a fiatalok fogvatartottak speciális helyzetének megfelelő jogaik érvényesülését.¹⁵ A fogvatartottak egymással szembeni agressziója nem tartozik szükségszerűen a büntetés végrehajtásához, azt az államnak minden lehetséges eszközzel meg kell akadályoznia.

Az Alkotmánybíróság 48/1998. (XI. 23.) AB határozatában megerősítette, hogy az Alkotmány „az állam elsőrendű kötelességévé” teszi az emberi élet védelmét. Az állam kötelessége az alapvető jogok „tisztelő tartására és védelmére” nem merül ki abban, hogy tartózkodnia kell megsértésüktől, hanem magában foglalja azt is, hogy gondoskodnia kell az érvényesülésükhöz szükséges feltételekről. Az Alkotmány 16. §-a értelmében az állam különös gondot fordít az ifjúság létbiztonságára, oktatására, nevelésére, érdekeinek a védelmére.

Mindezekre tekintettel az ombudsman 2008. augusztus 7-én aláírt jelentésében megállapította, hogy *a fiatalok fogvatartottak elhelyezése a Fiatalok Bv. Intézetében Tökölön, valamint Szirmabesenyőn közvetlenül veszélyezteti az élethez, em-*

13 A 6/1996. IM rendelet 210/A. §-a szerint a fiatalok elítéltek részére - amennyiben annak feltételei biztosítottak - naponta lehetővé kell tenni a meleg vizes fürdést (zuhanyozást).

14 A Büntetés-végrehajtási Szervezet 2007-es évkönyve szerint a fogvatartottak – jelentős számban fiatalok – az előző évhez képest több mint kétszer annyi szemérem elleni erőszakot követtek el egymás sérelmére (38 eset/66 fő). Lásd: http://www.bvop.hu/download/bvop_kivitel.pdf/bvop_kivitel.pdf

15 A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya (1976. évi 8. tvr.) 10. cikkének 3. pontja szerint a büntetés-végrehajtási rendszerben olyan bánásmódot kell alkalmazni, melynek alapvető célja az elítéltek megjavítása és a társadalomban való beillesztésük elősegítése. A fiatalok elkövetőket a felnőttektől el kell különíteni, s részükre a koruknak és a jogi helyzetüknek megfelelő elbánást kell biztosítani. A Gyermekjogi Egyezmény (1991. évi LXIV. törvény) 37. cikk 10. pontja alapján az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a szabadságától megfosztott gyermekkel embersegesen és az emberi méltóságnak kijáró tisztelettel, életkorának megfelelő szükségleteinek figyelembevételével bánjanak. A 40. cikk 1. pontja szerint az Egyezményben részes államok elismerik a bűncselekmény elkövetésével gyanúsított, vádolt vagy abban bűnösnek nyilvánított gyermeknek olyan bánásmóddal való jogát, amely előmozdítja a személyiség méltósága és értéke iránti érzékének fejlesztését, erősíti a mások emberi jogai és alapvető szabadságai iránti tiszteletét, és amely figyelembe veszi korát, valamint a társadalomba való beilleszkedése és abban építő jellegű részvétele elősegítésének szükségességét.

beri méltósághoz való jogukat, valamint sérti a gyermeknek a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra való jogát, ami a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.¹⁶ A feltárt visszasságok orvoslása érdekében a biztos ajánlást tett az igazságügyi és rendészeti miniszternek, hogy dolgozzon ki konkrét intézkedési tervet a fiatalok törvényes fogva tartásának biztosítására.

A Bv. tvr. 116. § (2) bek. szerint a fogva tartó intézmény vezetője értesíti az ügyészt, ha az előzetes letartóztatás végrehajtási helyének megváltoztatása indokolt. A biztos kezdeményezte, hogy az érintett bv. intézetek igazgatói minden esetben írásban jelezzék az illetékes ügyésznél, ha a bv. intézetben fogvatartott fiatalok veszélyeztetettsége, illetve bántalmazása vagy annak gyanúja miatt indokolt lenne a végrehajtás helyének megváltoztatása. A biztos azt is megállapította, hogy a *tököli bv. intézetben az ételmezés és a fürdés hiányossága visszasságot okoz a fiatalok számára lehető legmagasabb szintű testi és lelki egészséghez való jogával összefüggésben*. Kezdeményezte a Fiatalok Bv. Intézetének igazgatójánál, hogy intézkedjen a napi (legalább 5 perces) fürdés biztosítására, valamint az ételmezéssel kapcsolatos kifogás orvoslására.

2.1. A megyei bv. intézetek, ún. előzetesházak elsősorban a bíróság által elrendelt büntetőeljárás kényszerintézkedés végrehajtását biztosítják mind felnőtt korú, mind fiatalok számára.¹⁷ 2008 júliusában összesen 182 fiatalok – ebből 12 nőt – tartottak fogva előzetes letartóztatásban, 73-at megyei bv. intézetekben, 97-et pedig végrehajtó intézetekben, de nemcsak a fiatalok bv. intézeteiben.

Az előzetes letartóztatást bv. intézetben a tárgyalás előkészítése során hozott határozatig az ügyész, ezt követően a bíróság rendelkezése alapján és annak megfelelően kell végrehajtani. Ha a bíróság úgy rendelkezik, a fiatalok előzetes letartóztatását javítóintézetben kell végrehajtani. Az előzetes letartóztatás végrehajtásának részletes szabályait valamennyi végrehajtó szervre irányadó, egységes elvek szerint kell megállapítani (Bv. tvr. 116. §).

A vizsgált megyei bv. intézetek (Bács-Kiskun, Baranya, Hajdú-Bihar) telítettsége elképesztően magas, több mint 200 %-os volt.¹⁸ Ez természetesen nemcsak az előzetesen letartóztatottak fogvatartási körülményeit, hanem a személyi állomány helyzetét is rendkívül hátrányosan befolyásolja (leterheltek, nagyon sok a túlóra, magas a fluktuáció, rossz munkakörülmények, alacsony a bérszínvonal).¹⁹

Az előzetes letartóztatás nem lehet előrehozott büntetés; de jelenleg egyáltalán nem érvényesül a helyzetüknek megfelelő „külön elbánás” elve.²⁰ Az ombudsman megállapí-

¹⁶ Alkotmány 54. § (1) bek. és 67. § (1) bek.

¹⁷ Az előzetesen letartóztatottak száma 2007-ben folyamatosan nőtt, december 31-én összesen 3822 főt, ebből 164 fiatalok (10 nő) tartottak fogva bv. intézetben. A kényszerintézkedés tartama 2007-ben átlagosan 8,4 hónap volt (2006-ban 8,1 hónap, és nőtt az egy, ill. két évet meghaladó előzetesek száma is; lásd a BVOP évkönyvét.) A létszámuk 2008 júliusában sem csökkent: 3865 fő.

¹⁸ Az előzetes letartóztatottak esetén egy fogvatartottra 4 m² mozgástérnek kell jutnia.

totta, hogy a fogvatartottak (előzetesen letartóztatottak, elzárást töltők) háromemeletes ágyakon való elhelyezése, és az előzetesházak 200%-os zsúfoltsága embertelen, megalázó bánásmódot, illetve büntetést jelent. Az országgyűlési biztos már 2004-ben ajánlást tett a háromemeletes ágyakon való elhelyezés megszüntetésére, amit az igazságügyi miniszter elfogadott.²¹ A tapasztaltakra tekintettel a biztos ismételt ajánlást tett az illetékes miniszternek, hogy – szükség esetén jogszabály módosításával (pl. a telítettség kötelező figyelembe vétele az előzetes letartóztatás elrendelésénél) – gondoskodjon az előzetesházak telítettségének csökkentéséről. Biztosítsa továbbá az anyagi fedezetet a Baranya Megyei Bv. Intézetnek a férőhelybővítéshez szükséges átalakítások elvégzésére, és a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézetben a függőnyel ellátott WC-k leválasztására, valamint csomagvizsgáló berendezés beszerzésére.

2.2. A Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézetben hat fiatalkorút tartottak fogva; a 363 fogvatartottal csupán hat nevelő és egy szociális előadó, valamint egy pszichológus foglalkozott. A megyei bv. intézetekben a fiatalkorúak számára nem tudnak speciális foglalkozást, oktatást biztosítani, egy nevelőre rendkívül nagyszámú fogvatartott jut. Általában csupán a napi egy óras szabadlevegőn tartózkodás jelent rendszeres elfoglaltságot, valamint a könyvtárat használhatják. Az indított tanfolyamokon csak nagyon kevés fogvatartott tud részt venni,²² sok intézetben se konditerem, se közösségi helyiség nincs, és a rendszeres (napi) fürdést se tudják biztosítani.

A fiatalkorúval szemben az eljárást az életkori sajátosságainak figyelembevételével, és úgy kell lefolytatni, hogy az elősegítse a fiatalkorúnak a törvények iránti tiszteletét. A fiatalkorú előzetes letartóztatásának csak akkor van helye, ha az a bűncselekmény különös tárgyi súlya folytán szükséges. A bíróság dönt arról, hogy az előzetes letartóztatást a fiatalkorú személyiségére vagy a bűncselekmény jellegére tekintettel - javítóintézetben, vagy bv. intézetben kell végrehajtani. Az előzetes letartóztatás tartama alatt a bíróság az előzetes letartóztatás végrehajtásának helyét az ügyész, a terhelt vagy a védő indítványára megváltoztathatja.²³

A Borsod-Abaúj-Zemplén megyei főügyész tájékoztatása szerint a városi ügyészség 2007-ben 19 esetben – a bv. intézet zsúfoltsága miatt – indítványozta az előzetes letartóztatás végrehajtási helyének megváltoztatását, de – a költségkímélés érdekében – csak azután, hogy a büntetőeljárás rendőri és ügyészi szakasza lezárult. Az ügyészség más kényszerintézkedés (pl. lakhelyelhagyási tilalom) elrendelését egy esetben sem indítványozta.

19 2007 végén – elsősorban a nagyszámú nyugdíjba vonulás miatt – a létszámihiány 649 főre nőtt. A személyi állomány bérszínvonala alacsonyabb más fegyveres rendvédelmi szervekhez képest is; a tisztelhettségi beosztást betöltők fizetése nagyon kevés.

20 Az Egységcsomag 10. cikke szerint a vádlottakat - kivételes körülmények fennállását kivéve - el kell különíteni az elítéltektől, és olyan külön elbánásban kell részesíteni őket, amely megfelel annak a helyzetnek, hogy nincsenek elítélve; a fiatalkorú vádlottakat a felnőttektől el kell különíteni és ügyükben a lehető legrövidebb időn belül dönteni kell (2. pont).

21 OBH 3091/2003. számú ügy (a vizsgált szerv a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön volt).

22 2007-ben a megyei intézetekben indított 6 tanfolyamon mindössze 78 előzetes letartóztatott vett részt. (2006-hoz képest a felére csökkent a tanfolyamok száma.)

23 1998. évi XIX. törvény (Be.) 447. § (1) bek., 454. §

A költségkímélés, mint szempont ugyanakkor nem szerepel a fiatalok elleni büntető-eljárás szabályai között, az életkori sajátosságok figyelembe vétele viszont igen.

Mindezekre tekintettel *a biztos megállapította, hogy a fiatalok előzetes letartóztatásának nem javítóintézetben vagy – az 1. pontban tett megállapítások figyelembe vétele mellett – fiatalok bv. intézetében, hanem megyei vagy más országos bv. intézetben való végrehajtása visszásságot okoz a gyermeknek a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra való joggal összefüggésben, ami a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.* Javaslatot tett az igazságügyi és rendészeti miniszternek, hogy a vonatkozó jogszabályok módosításával biztosítsa az előzetesen letartóztatott fiatalok esetében is a speciális helyzetüknek megfelelő alkotmányos jogaik érvényesülését.

3. A gyermekvédelmi rendszer részét képező, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium felügyelete alatt működő *javítóintézetek* a fiatalokkal szemben a bíróság által elrendelt javítóintézeti nevelés, mint intézkedés és az előzetes letartóztatás, mint kényszerintézkedés végrehajtását, valamint – szűkebb körben – az elítéltek utógondozását biztosítják. A javítóintézetben 19 éves korukig helyezhetők el a fiatalok. Javítóintézeti nevelést a bíróság bármilyen bűncselekmény elkövetése esetén elrendelhet, ha úgy ítéli meg, hogy a fiatal eredményes nevelése érdekében intézeti elhelyezése szükséges.²⁴

A javítóintézeti nevelés végrehajtásának feladata a fiatalok nevelése, oktatása és szakmai képzése által annak elősegítése, hogy helyes irányban fejlődjenek és a társadalom hasznos tagjává váljenek. Különös gondot kell fordítani a gyógypedagógiai nevelésre szoruló és a személyiségzavarban szenvedő fiatalok gyógyítására, sajátos nevelésére és oktatására. A Bv. tvr. 105. § (2) bek. szerint a javítóintézet az oktatásért felelős miniszter felügyelete és közvetlen irányítása alatt álló nevelőintézet. Ez a jogszabályi rendelkezés azonban ellentétes a valós helyzettel, ugyanis a javítóintézetek nem az Oktatási és Kulturális, hanem a Szociális és Munkaügyi Minisztérium felügyelete alá tartoznak.

A javítóintézetek rendtartásáról szóló 30/1997. (X. 11.) NM rendelet meghatározza a javítóintézetben dolgozók létszámát és képesítési előírásait (pl. nevelő: 2 fő/csoport, pszichológus: 1 fő/40 fiatal). A bv. intézetek tekintetében ilyen jogszabályi előírás nincs, egy nevelőre, illetve pszichológusra – az intézet telítettségétől függően – sokkal több (fiatal) fogvatartott jut, így sokkal nagyobb a munkateher, és nyilvánvalóan kevésbé hatékony a nevelés, illetve a terápia.

A javítóintézetekben az egyes nevelési csoportokban maximum 12 fiatal helyezhető el; az értelmi fogyatékos, szenvedélybeteg, súlyos beilleszkedési illetve személyiségzavarokkal küzdő fiatalok számára létrehozott speciális csoportokban 8 fő, számukra speciális terápiáról, gyógypedagógusról gondoskodnak. Egy fiatalra legalább öt m² háló- és tanulószobának kell jutnia. A fiataloknak napi ötszöri étkezést biztosítanak. Nagy hangsúlyt fektetnek az általános iskolai oktatásra és a szakképzésre.²⁵

²⁴ Btk. 118. § (1) bek.

A vizsgált javítóintézetekben összességében sokkal kedvezőbbek voltak mind a fiatalok, mind a dolgozók elhelyezési és munkakörülményei, mint a fiatalok bv. intézeteiben. Rendezett körülmények között, változatos oktatási-nevelési tevékenységet folytattak.²⁶ A fiatalok egyáltalán nem követtek el súlyos erőszakos cselekményeket egymás sérelmére. 2008 júliusában ugyanakkor több fiatalok út tartottak fogva bv. intézetben, mint javítóintézetben. Az előzetes letartóztatás végrehajtási helyének kijelöléséről a bíróság dönt; a végrehajtás helyét az ügyész, a terhelt vagy a védő indítványára megváltoztathatja. A Gyermekjogi Egyezmény 3. cikke szerint a bíróságok, a közigazgatási hatóságok és a törvényhozó szervek minden, a gyermeket érintő döntésükben a gyermek mindenek felett álló érdekét veszik figyelembe elsősorban.

A biztos álláspontja szerint az előzetes letartóztatásnak a fiatalok bv. intézetében való végrehajtása csak a legsúlyosabb esetekben indokolt, a Gyermekjogi Egyezmény 40. cikkében foglalt bánásmódnak a javítóintézetben való végrehajtás felel meg, ezért – a 2.2. pontban tett megállapításokkal összhangban – ajánlást tett a szociális és munkaügyi miniszternek, hogy – az igazságügyi és rendészeti miniszterrel egyeztetve – fontolja meg egy újabb javítóintézet kialakítását. Ajánlást tett továbbá az igazságügyi és rendészeti miniszternek, hogy állapítsa meg a fiatalok bv. intézeteiben dolgozóakra vonatkozó lét-számelőírásokat.

A bíróságok és az ügyészségek eljárásának, döntéseinek a vizsgálatára nem terjed ki az ombudsman hatásköre, de a biztos megküldte a jelentést a Legfelsőbb Bíróság elnöki jogkörben eljáró elnökhelyettesének, valamint a legfőbb ügyésznek, és kérte, hogy hívják fel a fiatalok elleni büntetőeljárásokat folytatató bírák, illetve ügyészek figyelmét a vizsgálat megállapításaira.

25 Az intézetben olyan kompenzáló és korrigáló nevelést kell a fiatalok számára biztosítani, amely egyidejűleg törekszik a fiatalok megelőző életútja hiányainak pótlására és a fiatalok bűnelkövetésének hátterében rejlő hibás viszonyulási rendszer kijavítására.

26 A biztos ugyanakkor megállapította, hogy a Budapesti Javítóintézetben az előzetesen letartóztatottak védőjükkel való telefonbeszélgetésének havi egyszeri alkalomra való korlátozása visszásságot okoz a védelemhez való joggal összefüggésben, ezért kezdeményezte az intézet igazgatójánál a házirend módosítását.

Ruzsonyi Péter

Kriminálpedagógiai útkeresés a fiatalok fogvatartottak szabadságvesztés- büntetésének végrehajtásában

Jelen tanulmányunk összehasonlító elemzésen alapuló kriminálpedagógiai tevékenységprogram, fókuszában a fiatalok fogvatartottak állnak. Három alapvető, de egymással szoros tartalmi kapcsolatban lévő kérdéskört kívánunk feldolgozni:

- mit jelent a „reintegráció”, valamint a „kriminálpedagógia”, és milyen meghatározó tevékenységterületei vannak;
- milyen következtetések vonhatók le a fiatalok fogvatartottak intézetben belüli erőszakos cselekményeinek gyakoriságából;
- milyen újszerű megoldások bevezetését tartjuk elképzelhetőnek a jövőben?

Dolgozatunkban érintjük a fiatalok fogvatartottak intézeteinek jelenlegi helyzetét, illetve állapotát. Fontosnak tartjuk hangsúlyozni, hogy nem a nevesített intézetek¹ ellen, hanem a fogvatartás megreformálásának érdekében adjuk közre gondolatainkat.

Megítélésünk szerint napjainkban elodázhatatlanná vált a fiatalok fogva tartási körülményeinek és metodikájának koncepcionális megváltoztatása. A legkülönbözőbb fórumok fogalmazznak meg éles kritikát a fiatalok fogvatartásával kapcsolatban. Van olyan dokumentum, amely szerint az érintett fogvatartotti kör elhelyezése néhány intézetben „közvetlenül veszélyezteti az élethez, az emberi méltósághoz való jogukat, valamint sérti a gyermeknek a családja, az állam és a társadalom részéről arra a védelemre és gondoskodásra való jogát, ami a megfelelő testi, szellemi és erkölcsi fejlődéséhez szükséges.”² Más állásfoglalás szerint: „a fiatalok fogvatartottak helyzete mindenütt fontos szakpolitikai kérdésként merül fel. A büntetőpolitikai reform (ezen belül az elkülönült igazságszolgáltatási rendszer által alkalmazható differenciáltabb szankciórendszer) a le-töltendő szabadságvesztésre ítélt fiatalok számában várhatóan csökkenést okoz, azonban ezt ellensúlyozza a fiatalok bűnözés volumenének növekedése.”³ Megint más helyen az olvasható, hogy: „a fogvatartottak által egymás sérelmére elkövetett cselekmények közül (...) kiemelendő a súlyos testi sértések száma, ami 2008-ban az előző évihez képest drasztikusan emelkedik. (...) Fontos feladat egy erre vonatkozó prevenció-straté-

1 A dolgozatban nevesítve megjelenő intézeteket az egyszerűség kedvéért nem a hivatalos nevükön, hanem – az alábbiak szerint – a földrajzi helységneveikön szerepeltetjük: **Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Kecskemét – Kecskemét; Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Pécs – Pécs; Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete, Szirmabesenyő – Szirmabesenyő; Fiatalok Büntetés-végrehajtási Intézete, Tököl – Tököl.**

2 Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának jelentése az OBH 4841/2007. számú ügyben

3 A büntetés-végrehajtás országos parancsnokának 9-2/18/2/2008. számú jelentése a fiatalok fogva tartási körülményeivel kapcsolatban

gia elkészítése.”⁴ Ugyanitt található az egyik legfontosabb kitétel, miszerint: „a fiatalok-
rúak esetében a hangsúlyt (...) a kezelés tartalmi elemeinek erősítésére kell helyezni”.

Mintegy párhuzamosan a szakmapolitikai akarattal a büntetés-végrehajtási szerveze-
ten belül is megteremtődtek a feltételei annak, hogy konszenzusos megállapodásra jus-
sunk a büntetés-végrehajtás alaptevékenységének fogalmi szintű meghatározásában. Az
elméleti szakemberek közel két évtizedes munkája eredményeként ma már kirajzolódtak
a legfontosabb irányvonalak, valamint a lényegi összefüggések. A reintegráció fogalmá-
nak széles körű bevezetése, illetve alkalmazása közelebb vihet a jelenleg még tapasztal-
ható „fogalmi bizonytalanság” felszámolásához, megfelelő alapot biztosítva a megújuló
– és egységes – büntetés-végrehajtási korrekciós munkának.

A reintegráció fogalmának büntetés-végrehajtási értelmezése

Álláspontunk szerint a reintegráció olyan ernyő jellegű fogalom, amely tartalmában
– a különböző szakterületek tevékenységkörének megfelelően – jelentős különbségeket
jelenít meg, ugyanakkor lényegi jellemzője; miszerint a *kiszorult, vagy marginalizálódott*
egyén közösségbe történő visszakörülésének elősegítése minden esetben dominánsan ér-
vényesül. Véleményünk szerint a **büntetés-végrehajtási munka teljes vertikuma**
(amely magában foglalja a reszocializációt, re-educációt, rehabilitációt, integrációt)
a reintegrációs tevékenységrendszer szerves részeként értelmezhető. Ennek a mun-
kának a meghatározó – de nem kizárólagos – eszköze a zártintézeti korrekciós ne-
velés, amely a kriminálpedagógia törvényszerűségeiből indul ki, és annak módsze-
reit felhasználva szervezi és irányítja a fogvatartottak intézeti életét. A reintegrációs
célok eléréséhez nélkülözhetetlen a fogvatartott önkéntes és tevékeny részvétele; a börtön-
élet valamennyi szegmensének célirányosan összehangolt munkája; valamint a „szab-
bad társadalom” segítő közreműködése.

A reintegrációs folyamat komplexitása abban is megmutatkozik, hogy a fogvatartott
támogatása egyrészt a saját képességeinek fejlesztése, illetve új képességek, készségek
kialakítása során történik. A büntetés-végrehajtási intézményrendszer felelőssége továb-
bá a közvélemény korrekt tájékoztatása, a társadalom igényeinek, szükségleteinek figye-
lembe vétele, valamint a segítő, támogató, illetve karitatív szervezetek közreműködésé-
nek elősegítése. Pontosán meg kell határozni a saját helyünket, és ki kell alakítani a
saját tevékenységrendszerünket a megelőzés, a kezelés és az utógondozás komplex fo-
lyamatában, amelynek végső célja a társadalmi (re)integráció elősegítése.

A büntetés-végrehajtási szervezet alapvető feladata ebben a komplex rendszerben a
fogvatartottak társadalmi reintegrációjának elősegítése, valamint a dezintegrációs hatá-
sok (börtönártalmak) csökkentése. A reintegrációs folyamat intézményes támogatásához
elengedhetetlen a fogvatartott személyiségének, valamint a rendszerintegrációs zava-
rokból adódó problémáknak, továbbá a szociális integrációs zavaroknak a pontos diag-
nózis.

A ránk váró feladatok számbavétele előtt – az egységes értelmezés érdekében – elke-
rülhetetlennek tartjuk néhány további fogalmi definiálását.

4 A büntetés-végrehajtás „Felelősen, felkészülten” programja – 2008. BVOP, 2008. Kézirat.

A kriminálpedagógia fogalma

A kriminálpedagógia a neveléstudomány speciális ága, amely a kriminalitás veszélyének kitett személyek, az antiszociális cselekményeket elkövető emberek, a bűnelkövetők, különösen a végrehajtandó szabadságvesztésre, javítóintézeti elhelyezésre ítélt személyiségformálásával, korrekciós nevelésével foglalkozik. A pedagógiai eljárás során hangsúlyosan törekszik a kognitív- és a szociális képességek egymással összehangolt fejlesztésére. Elsődleges célja a konstruktív életvezetés megalapozása.

A kriminálpedagógia mint a konstruktív életvezetés megalapozásának pedagógiai rendszere

Először arra kell válaszolnunk, hogy mi a szabadságvesztés célja. A jelenlegi szabályozás egyértelműen fogalmaz: A szabadságvesztés végrehajtásának célja az, hogy e törvényben meghatározott joghátrány érvényesítése során elősegítse az elítéltnak a szabadulása után a társadalomba történő beilleszkedését, és azt, hogy tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől. (Bv. tvr. 19. §), illetve annak elősegítése, hogy „az elítélt szabadulása után integrálódjon a társadalomba és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől”. (A szabadságvesztés végrehajtása, I. A/1)

Véleményünk szerint könnyen belátható, hogy ez a cél kizárólag akkor érhető el, ha az elítélt a szabadságvesztés–büntetés tartama alatt szellemi és fizikai állapotát, általános- és szakismereteit fenntartja, illetve fejleszti, ha önként és aktívan közreműködik élete alakításában, ha pozitív családi és társadalmi kötődéseit ápolja, amennyiben fejlődik önállósága, és kialakul a felelősségérzete saját sorsa irányítása iránt, azaz ha személyisége pozitív irányú változáson megy keresztül. Ez a változás azonban csak tudatosan megtervezett körülmények között, célirányos módszerek alkalmazásával, szakemberek irányítása mellett, és a fogvatartottak önkéntességére épülő tényleges együttműködés kialakításával érhető el. Ez a folyamat lényegét tekintve nem más, mint a **NEVELÉS**. A speciális körülményekből (az érintettek köre, az alkalmazható módszerek, a hely jellege, az együttműködés kialakításának rendkívüli nehézsége) adódóan a neveléstudomány ilyen speciális területe a **kriminálpedagógia**, azon belül pedig a büntetés-végrehajtási (korrekciós) pedagógia.

Alaptételként fogadjuk el továbbá, hogy a nevelés célja a konstruktív életvezetés kialakítása⁵, illetve a büntetés-végrehajtási (korrekciós) nevelés célja a konstruktív életvezetés kialakításának megalapozása⁶.

Ezen a ponton elkerülhetetlen a konstruktív életvezetés definíciójának meghatározása: a konstruktív életvezetés kialakítása nem más, mint a társadalmilag értékes, de egyénilig is eredményes magatartás- és tevékenységformák kialakítása. Könnyen beláthatjuk,

5 Bábosik I. (1997): A nevelés elméletének és gyakorlatának perspektívái. In: A modern nevelés elmélete. (Szerk.: Bábosik I.) Telosz Kiadó, Budapest, 251. p.

6 Ruzsonyi P (1998): A destruktív életvezetés kialakulását előidéző tényezők. In: Új tehetségek és kutatási eredmények a hazai neveléstudományban. (Szerk.: Bábosik I., Széchy É.) ELTE BTK Neveléstudományi Tanszék, Budapest, 210-219. p.

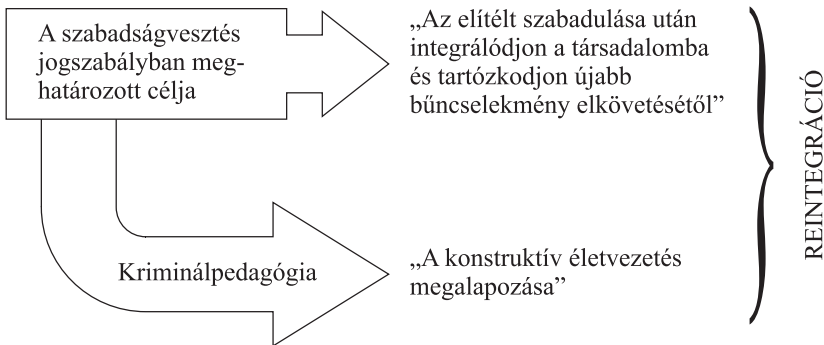
hogy a törvényben foglalt célok elérése érdekében nélkülözhetetlenek tartott és a korábban felsorolt részcélok szervesen illeszkednek ebbe a pedagógiai önmeghatározásba.

A kriminálpedagógia mint rendszerszervezési alapelv

Fenti megállapításunkat azonban egy rendkívül fontos kitételrel kell pontosítani. A nevelés a büntetés-végrehajtásban sem lehet cél, hanem eszköz. A célok elérésének egyik fontos, de nem kizárólagos eszköze. A kriminálpedagógia központi célkategóriája tehát a konstruktív életvezetés megalapozása. Jellegéből adódóan „kiszolgáló szerepet” játszik, önmagában nem cél, hanem eszköz. Az együttműködni képes és kész bűnelkövetők pedagógiai személyiségkorrekciója által szolgálja a társadalmi reintegrációt. *(Lásd az 1. számú ábrát!)*

A zártintézeti korrekciós nevelés fogalma

1. sz. ábra

A zártintézeti korrekciós nevelés szélesebb tevékenységi kört jelöl, mint önmagában a büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés vagy a nevelőintézeti nevelés. Generális jellemzője, hogy külső kényszer következményeként (preventív intézkedés, bírói ítélet, kötelezően előírt viselkedési szabályok) jön létre a nevelési helyzet, amelyből a nevelés alanyi képtelenek következmények nélkül teljes egészében kilépni.

A zártintézeti jelleg nem biztonsági kategóriát jelent tehát, inkább arra a presszióra utal, amely az érintettek egyes állampolgári jogait kisebb-nagyobb mértékben korlátozza (szabad mozgás, tartózkodási hely megválasztása, szólásszabadság, egyesülési jog stb.), illetve az alapvető szükségletek egy részének (pl. szexualitás) kielégítését teszi lehetetlenné vagy nehézkesé.

A zártintézeti korrekciós nevelést megvalósító intézményrendszer az alternatív ambuláns formától a félnyitott intézeteken át egészen a zárt fegyházig terjed.

A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés

Célja: a konstruktív életvezetés megalapozásának elősegítése bűnelkövetők és kriminálisan veszélyeztetettek körében, azaz olyan büntetés-végrehajtási korrekciós nevelési eljárás kidolgozása, amely társadalmilag elfogadott, de egyénileg is eredményes magatartás- és tevékenységformák kialakítására, valamint a már meglévő pozitív tulajdonságok és viszonyulási formák tudatosítására és elmélyítésére irányul. Ennek érdekében vizsgálja a kriminalizálódás folyamatának pedagógiailag megragadható csomópontjait. Szakmódszertana felhasználásával részt vállal a prevencióban és a rehabilitációban.

Alkalmazására elsődlegesen (zárt)intézeti körülmények között kerül sor, de – preventív céllal – kiterjedhet a veszélyeztetett (élet)helyzetben lévő, illetve antiszociális magatartást tanúsító fiatalok és felnőttek intézeten kívül szervezett segítő programjaira, illetve az utógondozásra is.

A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés a kriminálpedagógia által feltárt törvényszerűségek mellett **felhasználja** az általános- és más szakpedagógiák (gyógypedagógia, szociálpedagógia), a pszichológia, a szociális munka és a kriminológia tudományos eredményeit.

A **tevékenység** alapvetően nem gyógyító jellegű, hanem a résztvevők együttműködési szándékára alapozott korrigáló és fejlesztő pedagógiai program. A nevelésbe bevontak személyisége ugyan jellemzően sérült, esetleg szélsőségesen kialakulatlan, de alapvetően mentálisan egészséges emberek, akik képesek dönteni, ugyanakkor felelősek tetteikért.

A büntetés-végrehajtási korrekciós nevelés az általános pedagógiától markánsan különbözik: a nevelési folyamat alanyaiban, a pedagógiai szituációban és körülményekben, valamint az alkalmazott módszerekben. A személyiségformálás olyan feltételét igyekszik megteremteni, amely az elítéltek önkéntes együttműködésén és döntési felelősségén alapszik, tiszteletben tartja a fogvatartottak szuverenitását és önbecsülését, valamint kerüli az intim térbe való kényszerű beavatkozást.

A reintegrációs törekvés hangsúlyozása

Az intézményrendszer működése fejlesztésének során szem előtt kell tartani, hogy a konstruktív életvezetés megalapozását célul kitűző büntetés-végrehajtási programnak, illetve intézetnek mindent meg kell tennie annak érdekében, hogy a feltárt börtönártalmakat és/vagy veszélyforrásokat megszüntesse, illetve a lehető legminimálisabbra csökkentse. Ugyanakkor csak részben tudunk egyetérteni azzal az állásponttal, hogy „a nevelés elsőrendű feladata mindazoknak a negatívumoknak, hátrányoknak a csökkentése, amelyeket a börtön okoz a személyiségben”.⁷ Véleményünk szerint ez ugyan egy lényegi szervezési-végrehajtási kérdés, de alapvetően a nevelés feltétele, nem pedig célja. Bárd Károly szellemes megfogalmazása szerint: „Divatos manapság az a nézet, hogy a büntetés-végrehajtás célja nem más, minthogy csökkentse az elszigeteltséggel együtt járó ártalmakat és készítsen fel a szabadulás utáni életre. Nyilvánvaló azonban, hogy ha egy intéz-

7 Módos T. (1998): Büntetés-végrehajtási nevelés. Rejtjel Kiadó, Budapest. 5. p.

mény alapvető funkciója önnön ártalmainak csökkentése, úgy ezt legjobban akkor teljesíti, ha felszámolja önmagát.”⁸

Álláspontunk szerint pedagógiai szempontból tartalmas büntetés-végrehajtási munkát csak olyan tevékenységrendszerrel várhatunk, amelynek középpontjában a rehabilitációs törekvés,⁹ még pontosabban a konstruktív életvezetés megalapozása áll, amely végső sorban az eredményes reintegráció feltételeinek megteremtéséhez járul hozzá. Egyetértünk Thyssennel, aki szerint a börtönrendszernek többet kell tennie, mint az új szokások kialakítása általi reszocializáció, fel kell vállalnia, hogy behatoljon a fogvatartottak belső motivációs rendszerébe.¹⁰

A fiatalok fogvatartottak egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményeinek statisztikai elemzése

Az elmúlt időszak talán legnagyobb veszélyt jelentő tendenciája a fogvatartottak közötti erőszakos cselekmények számának növekedése és eldurvulása. Sajnálatosan ez a negatív folyamat a fiatalok körében még fokozottabban jelen van.

A fiatalok fogvatartottak az összes fogvatartotti populáció 3,6%-át¹¹ teszik ki. Ehhez képest az elmúlt 6 év átlagában ez a népesség felelős az összes fogvatartott egymás sérelmére elkövetett bűncselekmények 26%-áért! (Lásd az 1. számú mellékletet!)

Jól látható, hogy a vizsgált időszakban a fiatalok egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményeinek abszolút értéke (darabszáma) 33 és 53 között mozgott, ami 60%-os elmozdulást jelent. Ez a belső mozgás – 2005-től eltekintve – emelkedést jelent. Jelen megállapítás nem foglalja magába a 2008-as évet, mert az utolsó negyedév adatai a kézirat leadásakor még nem állhattak rendelkezésre. Ennek megfelelően grafikonon a 2003–2007 intervallumot jelenítjük meg. (Lásd az 1. számú grafikont!)

Véleményünk szerint azonban a különböző cselekmények abszolút értékben történő statisztikai elemzése elfedhet alapvető belső folyamatokat. Annak érdekében, hogy pontosabb képet kapjunk, az egyes agresszív megnyilvánulások mellé az alábbi pontértéket rendeltük: emberölés (6 pont); emberölési kísérlet (5 pont); kényszerítés (4 pont); szemérem elleni erőszak (4 pont); súlyos testi sértés (4 pont); rablás (3 pont). A pontértékek 2003 – 2007 közötti alakulását az 1. számú táblázat tartalmazza.

Amennyiben a változást a cselekmények pontértéke alapján vizsgáljuk, akkor szembevetőbb a növekvő tendencia. A két görbe különbözősége jól látható a 2. számú grafikonon.

⁸ Bárd K. (1992): Gondolatok a büntetés-végrehajtás reformjáról. Börtönügyi Szemle, 1992. 1. 3. p.

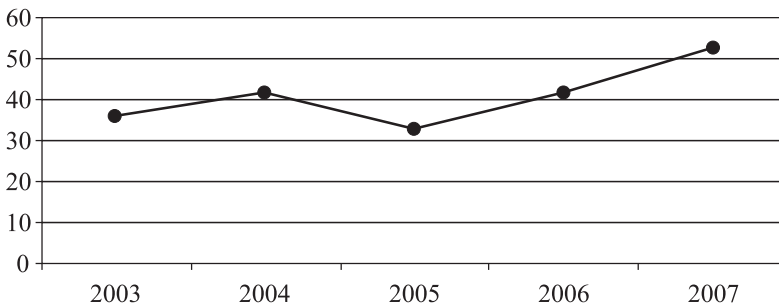
⁹ Macallair, D. (1993): „Reaffirming rehabilitation in juvenile justice.” Youth & Society, 1993, 25(1); 104-125. p.

¹⁰ Thyssen, O. (2003): Punishment, confinement and care. In: The 9th EPEA International Conference on Prison Education – Conference report. Langesund, Norway, 17-25. p.

¹¹ A fogvatartottak összlétszáma – 2008. november 24-én – 14 941 fő volt, amelyből a felnőttek száma 14 401 főt (96,4%), a fiataloké száma 540 főt (3,6%) tett ki. [Adatszolgáltató: BVOP]

1. sz. grafikon

**Fiatalkorúak egymás sérelmére elkövetett
erőszakos cselekményeinek száma**

1. sz. táblázat

	2003		2004		2005		2006		2007	
	db	pont	db	pont	db	pont	db	pont	db	pont
Emberölés (6 pont)	–	–	–	–	–	–	–	–	1	6
Emberölési kísérlet (5 pont)	–	–	–	–	–	–	1	5	1	5
Kényszerítés (4 pont)	13	52	24	96	8	32	21	84	17	68
Szemérem elleni erőszak (4 pont)	14	56	11	44	16	64	12	48	20	80
Súlyos testi sértés (4 pont)	8	32	5	20	6	24	7	28	11	44
Rablás (3 pont)	1	3	2	6	3	9	1	3	3	9
Összesen	36	143	42	166	33	129	42	168	53	212

Az egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények eldurvulásának tendenciózus jellegével egyértelműen szembesülünk, ha az elmúlt 10 év adataiból indulunk ki. (Lásd a 2. számú táblázatot!)

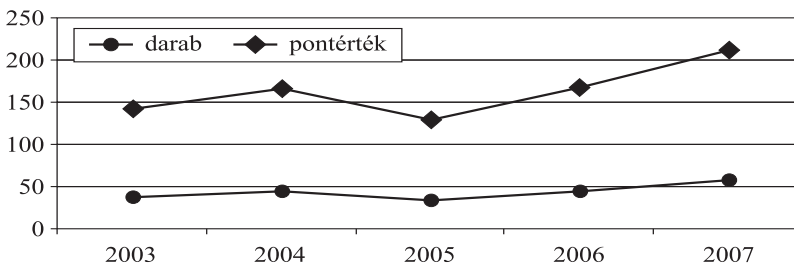
A cselekmények pontérték szerinti ábrázolása drasztikus emelkedést mutat (10 év alatt 442%-os az emelkedés)! Ez a tendencia egyértelműen jelzi a cselekmények eldurvulását. (Lásd a 3. számú grafikon!)

TANULMÁNY

21

2. sz. grafikon

Fiatalkorúak egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményeinek száma és pontértéke

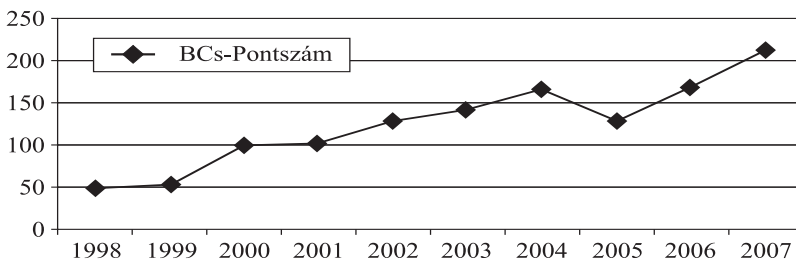

2. sz. táblázat

	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Emberölés (6 pont)	–	–	–	–	–	–	–	–	–	6
Emberölési kísérlet (5 pont)	–	–	–	–	–	–	–	–	5	5
Kényszerítés (4 pont)	8	20	40	32	40	52	96	32	84	68
Szemérem elleni erőszak (4 pont)	12	12	20	20	32	56	44	64	48	80
Súlyos testi sértés (4 pont)	28	20	32	48	48	32	20	24	28	44
Rablás (3 pont)	–	–	9	3	9	3	6	9	3	9
Összesen	48	52	101	103	129	143	166	129	168	212

3. sz. grafikon

Fiatalkorúak egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményeinek pontértéke

A fiatalok intézeteiben a fogvatartottak egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekményei (2003 – 2008 között)

A fiatalok intézetei természetesen nem képeznek homogén csoportot a fogvatartottak által egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények szempontjából sem. A 3. számú táblázat az elkövetett cselekmények számán túl tájékoztatást ad az intézetek méretéről, a túlsúlyosság mértékéről és az erőszakos bűncselekmények előfordulási gyakoriságáról.

A fenti statisztikai előrejelzés döbbenetes prognózist ad. Amennyiben érdemi változtatás nem következik be a közeljövőben, úgy Szirmabesenyőn az elkövetkező évben minden 8. fiatalok fogvatartott potenciális áldozatává válhat valamilyen erőszakos cselekménynek. Tökölön és Kecskeméten minden 17., illetve 18. fiatal van kitéve ennek a veszélynek. A legkedvezőbb Pécsen a helyzet, ahol évente mindössze minden 55. fiatalok fogvatartottra jut egy erőszakos cselekmény. (Ez praktikusán azt jelenti, hogy Pécsen elmúlhat úgy év, hogy a fogvatartottak nem követnek egymás sérelmére erőszakos cselekményt.)

A kiváltó okoknak egy része minden bizonnyal kapcsolatba hozható a fogvatartotti létszámviszonyokkal és az elhelyezési körülményekkel.

A legnagyobb rizikófaktort jelentő **szirmabesenyői intézetet** 2002-ben adták át. Tekintettel arra, hogy az intézet már egy kész épületben került kialakításra, az építészeti feltételek már az átadáskor sem voltak optimálisak (pl.: gipszkarton elválasztó falak,

3. sz. táblázat

	Tököl	Szirmabesenyő	Kecskemét	Pécs	Összes Fk. I.	Fiatalkorú máshol elhelyezve	Összes fiatalok
2003-tól 2008-ig egymás sérelmére elkövetett összes erőszakos bcs. (db)	84	93	9	4	190	53	243
Átlagosan az egy év alatt elkövetett bcs-k száma (db)	14	15,5	1,5	0,8	31,6	8,8	40,5
Elhelyezhető (fő)	192	115	30	50			
Telítettség (%)	123	104	90	88			
Tényleges létszám (fő)	236	120	27	44		135	562
Átlagban az elkövetkező évben minden x-edik fiatalok potenciális áldozattá válhat	17	8	18	55		15	14

adott zárkanagyság, illetve az oktatási, de elsősorban a foglalkoztatási helyiségek hiánya). Az átadás óta eltelt időben a fogvatartottak a közösségi, kommunális és lakóhelyiségeket jelentős mértékben megrongálták. Az épület a folyamatos karbantartás és költségvetés-függő felújítás ellenére rendkívül lelakott. A helyiségek nem megfelelően épített elektromos hálózata jelenleg közvetlen életveszély lehetőségét hordja magában. A vízellátás, valamint a szociális létesítmények az alapvető emberi normáknak megfelelő ellátást nem teszik lehetővé.¹² Az intézetben állandósult a túltelítettség és az elhelyezési körülmények is kedvezőtlenek. A kisméretű, eredetileg 3 fő befogadására tervezett zárkákban folyamatosan 5-6 fő van elhelyezve. Ez nem csupán az elhelyezési körülményekre vonatkozó normák érvényesítését lehetetleníti el, de folyamatos konfliktusforrásként fejt ki hatását a fogvatartotti közösségben.

Tököl helyzete több vonatkozásban sajátos a hazai intézményrendszeren belül. Az intézetet 1963-ban alakították át kizárólagosan fiatalkorúak intézetévé, 1967-ben adták át a kor követelményeinek megfelelő, korszerű iskolaépületet és sportcentrumot. Az itt elhelyezett fiatalkorúak száma folyamatosan emelkedett, így szükségessé vált egy új szálláskörlet építése, amelyet 1985 végén nyitottak meg. A szálláskörlet a kor akkori büntetés-végrehajtás filozófiájának megfelelően középfolysós rendszerben, viszonylag nagy befogadóképességű zárkákkal, körleteken elhelyezett közösségi helyiségekkel épült meg. Mára az intézet elveszítette eredeti jellegét, már elsődlegesen felnőtt korú elítéltek elhelyezésére szolgál. Jelenleg a fiatalkorú fogvatartottak két szintem, összesen 32 zárkahelyiségben vannak elhelyezve (B körlet: befogadó képesség 192 fő, ezzel szemben a létszám 204-220 fő között mozog). A fogvatartottak zsúfolt elhelyezése minden bizonnyal hozzájárult az egymás sérelmére elkövetett bűncselekmények növekedéséhez.

A fiatalkorúak jelenleg egy különálló körleten (B épület) vannak elhelyezve, amelynek műszaki állapota katasztrofális. Az elmaradt felújítások, karbantartások miatt elektromos rendszere az életveszélyesség határán van, fűtési- és vízhálózata elavult. A zárkák, lakóhelyiségek lelakottak, a körlet közösségi helyiségeire jellemző, hogy döntően az ablakok is hiányoznak. A berendezési tárgyak erősen elhasználódtak, egyes helyeken az előírt felszerelési tárgyak is hiányoznak.¹³ Az egyszemélyes elhelyezés feltételei nem adóttak, a fogvatartottak átlagosan 6 fős zárkában töltik büntetésüket.

A **kecskeméti objektum** az 1990-es évek közepén épült, és 1997-ben került betelepítésre. Viszonylag kis befogadóképességű, szakmailag megfelelő elrendezésű, valamennyi fogvatartott egyszemélyes éjszakai elhelyezését biztosító épületegyüttes. Műszaki állapota jó, a korszerű szakmai munka feltételei biztosítottak, egyedüli problémaként a munkáltatás feltételeinek hiánya jelentkezik.¹⁴

A **pécsi intézet** egyedülálló módon PHARE beruházás keretében épült, átadására 2006-ban került sor. A büntetés-végrehajtás kezelésében lévő, viszonylag kisméretű tel-

¹² A fiatalkorú fogvatartottak helyzetének áttekintésére, értékelésére, illetve az elhelyezésükkel és kezelésükkel kapcsolatos problémák megoldási javaslatainak kidolgozására létrehozott bizottság jelentése. BVOP, 2007. Kézirat.

¹³ i. m.

ken, korszerű épületegyüttesben történik a fogvatartás. Az intézet biztosítja az európai elvárásoknak megfelelő elhelyezést (1, 2, 3 személyes zárcák is található). A berendezési, felszerelési tárgyak korszerűek, anyaguk, illetőleg kialakításuk a börtönkörülményekre figyelemmel történt.¹⁵

Könnyen beláthatjuk, hogy az elhelyezési feltételek hosszú távon mennyire meghatározzák a fogvatartottak hangulatát és viselkedését. A szakmai felkészültség és elhivatottság ideig-óráig képes ellensúlyozni a negatív faktorokat, azonban zárástól nyitásig már minimálisra csökken a személyi állomány befolyása...

Elgondolkodtató ugyanakkor, hogy a nevesített intézeteken kívül elhelyezett fiatalkorú fogvatartottak sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények száma alig tér el a speciálisan a fiatalkorúak elhelyezésére szakosodott büntetés-végrehajtási intézetekétől (csak egy kicsit rosszabb az országos átlag Tököl és Kecskemét helyzeténél). Ez az adat áttételesen arra is figyelmeztet, hogy a különböző intézeti típusok között a fiatalokkal közvetlenül dolgozó személyi állomány felkészítésében nincs, vagy csak jelentéktelen a különbség.

A következőkben a fiatalkorúak egyéb agresszív megnyilvánulásairól szólnunk.

A fiatalkorúak körében elkövetett öngyilkosságok és öngyilkossági kísérletek alakulása (2003 – 2008 között)

A szakirodalom általános érvényű megállapítása az agresszió autó-agresszióba fordulásáról nem látszik beigazolódni a fiatalkorú fogvatartottak körében. Az öngyilkossági kísérletekben a célcsoport részaránya 11%. Ez ugyan a háromszorosa a statisztikai létszámarányuknak, azonban csak egy töredéke az egymás sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények arányának. A befejezett öngyilkosságok aránya 3%, ami a létszámarányukkal egyezik meg, de az egyéb erőszakos cselekmények előfordulásától nagymértékben elmarad. Megállapítható tehát, hogy esetükben az agresszió önmaguk ellen irányítása nem jellemző. *(Lásd a 2. számú mellékletet!)*

A hivatalos személy elleni erőszak alakulása (2003 – 2008 között)

A személyi állomány sérelmére elkövetett erőszakos cselekmények előfordulása is alulreprezentált a fiatalkorú fogvatartottak körében. Amíg egymással szemben szinte mindennapos a feszültségek és konfliktusok erőszakos jellegű meg- és feloldása, addig szerencsére csak rendkívül kevesen jutnak el, hogy támadólag lépjenek fel a felügyelettel szemben. Általánosságban igaz, hogy a fiatalkorúaknak gyenge az önkontrollja és hajlamosak agresszív kitörésekre, azonban a személyi állománnyal kapcsolatban legtöbbször képesek a verbális agresszió szintjén megállni. *(Lásd a 3. számú mellékletet!)*

Megoldási javaslatok – Pedagógiai alapú változtatási elképzelések a hazai büntetés-végrehajtás intézményrendszerében

14 i. m.

15 i. m.

A fenti statisztikák elemzése rámutat arra, hogy a fogvatartottak milyen alapvető szükségletei nem tudnak kielégülni a jelenlegi végrehajtás során. Itt természetesen nem csak a biztonság és elfogadás elemi szükségletére gondolunk, bár a legmarkánsabban ezen a területen látszik a hiátus. A fiatalok kalandvágya, alkotási igénye, a sikeresség vágya, valamint a kulturált és egészséges életmód kialakítása nem, vagy alig valósul(hat) meg.

A hazai büntetés-végrehajtási intézményrendszer pedagógiai irányultságú változtatási javaslatainak áttekintésekor Vókó György csoportosításából indulunk ki. A szerző szerint a büntetés-végrehajtási intézetekben folytatott nevelési eljárások három területén kell elsődlegesen változtatni. Mindenekelőtt az elítéltek életviszonyainak alakulására kell a legnagyobb hangsúlyt fektetni, azaz a nevelési céloknak a megfelelő irányú hatásokat kell elérniük. A második terület az elítéltek cselekvéseinek szabályozása, azaz olyan tevékenységformák gyakoroltatása, erősítése, vagy éppen ellenkezőleg: háttérbe szorítása, csökkentése, amelyek által lehetőségeket biztosítanak az elvárt kedvező hatás elérésére. A harmadik szempont pedig az elítéltek felfogásának alakítása, amely egyben a legnehezebb is, és amely az értékrend változását, az ismeretek bővítését, a beilleszkedésre irányuló törekvések erősítését tartalmazza.¹⁶

Az európai normák és szabályzók elfogadása

A fenti célok elérése érdekében a hazai büntetés-végrehajtási intézményrendszer gyakorlati fejlesztésének több csomópontját határozhatjuk meg. A legátfogóbb a fogvatartottakkal történő foglalkozások európai sodorvonalba történő beillesztése.

Egyetértve Bökönyi István megállapításával leszögezhetjük, hogy a magyar büntetés-végrehajtás hosszú, kitérőktől sem mentes utat megtéve érkezett el napjainkra egy új fejlődési szakaszhoz.¹⁷ A korábbi időszakoktól eltérően a jelenlegi átalakulás iránya azonban nemzetközi szinten – ha úgy tetszik egyetemesen – determinált. Ez a fejlődési irány legkifejezöbben „európai uniós büntetés-végrehajtásnak nevezhető”.¹⁸ Tudomásul kell vennünk, hogy az európai sodrásból tartósan kimaradni nem lehet, de az biztos, hogy nem érdemes.

A változás – reményeink szerint – azonban nem jelentheti a hagyományok teljes körű feladását, a hazai büntetés-végrehajtás eddig megteremtett értékeinek megtagadását.

További munkánk szabályozásának, szervezeti korszerűsítésének és metodikai gazdagításának megtervezésekor – a rendelkezésünkre álló dokumentumok ismeretében – elsősorban abból kell kiindulnunk, hogy „a büntetés célja a megújulás során továbbra is annak elősegítése marad, hogy az elítélt szabadulása után integrálódjon a társadalomba, és tartózkodjék újabb bűncselekmény elkövetésétől. E cél eléréséhez azonban a jelenleginél korszerűbb büntetés-végrehajtási alapelvek, hatékonyabb végrehajtási módszerek és eszközök szükségesek”.¹⁹

16 Vókó Gy. (2006): *A magyar büntetés-végrehajtási jog*. Dialóg–Campus Kiadó, Budapest – Pécs, 270. p.

17 Bökönyi I. (2004): *Előszó*. (Kriminálexpo 2003 – „Az uniós csatlakozás büntönügyi kérdései Magyarországon és a többi EU-tagjelölt országban” című nemzetközi konferencia anyagához). *Bűntönügyi Szemle*, 2004. 1. 2. p.

18 Garami, L. (2003): *Az Európa Unió büntönüggyel kapcsolatos alapelveinek, ajánlásainak érvényesülése a magyar büntetés-végrehajtás rendszerében*. BVOP Fogvatartási Ügyek Főosztálya. Kézirat, 2. p.

A nevelők mint a megújulás kulcsa

Az új tevékenységkörök meghatározását követően még egy jelentős kérdést kell megválaszolnunk: kik irányítsák és koordinálják a fogvatartottakkal kapcsolatos – és tartalmilag immár megújuló – reintegrációs munkát?

A jelenlegi struktúrából kiindulva egyértelműen a nevelői állományt tartjuk képesnek erre, hiszen a nevelők a munkával telt évtizedek során hatalmas pedagógiai tapasztalati anyagot halmoztak fel az elítéltekkel való bánásmód, törődés, támogatás, oktatás során. Tapasztalataikra és pedagógiai beállítottságú szakmai elkötelezettségükre a jövőben is feltétlenül szükség lesz, hiszen „jól képzett, magasan motivált és magabiztos, megbízható, a börtönök mindennapi életét kezelni képes személyzet nélkül az elítélt-osztályozás önmagában nem sokat ér”.²⁰

A megváltozó keretek között a nevelők napi munkavégzése jellegének is törvényszerűen változnia kell. Kívánatos volna, ha a nevelő a jövőben elsősorban mint tevékenység-szervező működne a fogvatartottak között. A sokirányú, esetleg a fogvatartottak érdeklődésével, érdekeivel egybeeső tevékenység számtalan olyan lehetőséget kínál, amelyben a nevelő segítő, támogató, korrigáló, ötletadó, esetleg alkotó együttműködő szerepben jelenik meg az elítéltek között. Ha az elítélt akar, csinál valamit, s ennek során a nevelő segít az elítéltnak a külső, vagy éppen a személyiségében megbúvó akadályok leküzdésében, az más helyzetek során kamatoztatható kapcsolati pluszt eredményezhet.²¹ Ezt a progresszív elképzelést kellene a gyakorlatban „összegyűrni” a szociális munkások tevékenységkörének bizonyos elemeivel.

Differenciáltabb büntetés-végrehajtási intézményrendszer

A hazai büntetés-végrehajtási intézményrendszer fejlesztésének másik iránya egy differenciáltabb büntetés-végrehajtási rendszer létrehozása.

A büntetés-végrehajtás szervezete, intézményrendszere alapvetően kettős céllal működik. A két céltétel;

- a társadalom védelme/megtorlás;
- a reszocializáció/sikeres társadalmi reintegráció.

A céltétel kettőssége történelmileg alakult ki, és hagyományozódott, s ma a büntetés-végrehajtás sajátosságainak egyikét képezi. A két cél feltételezi, kiegészíti egymást, azonban tartalmilag jól elkülöníthető. A társadalom védelme a szankció, az állami reakció büntető része, a „rossz” okozása, annak érdekében, hogy az elkövető érzékelje a társadalom meg- és elítélését, illetve a környezet érzékelje az elítélt cselekedet minden esetben várható megtorlását. A büntetés-végrehajtási fokozatok a jogalkotók szándéka szerint a megtorlás, illetve a reszocializáció arányában térnek el egymástól. Szükséges lenne ezt a konzervatív felfogást felül-

19 Tari F. (2004): A magyar Igazságügyi Minisztérium és az EU-csatlakozás. Börtönügyi Szemle, 2004. 1. 17. p.

20 Rentzmann, W. (1993): Alappillérek a modern elítélt-kezelési filozófia fejlődésében: normalizálás, nyitottság, felelősség. BVOP, Budapest (Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár sorozat 1993/1.) 144.p.

21 Hasonló álláspontot képvisel: Módos T. (2003): A reszocializáció módszertana. BVOP, Budapest. Büntetés-végrehajtási Szakkönyvtár sorozat 2003/3.)

vizsgálni, elsősorban abból a szempontból, hogy a végső cél, a szabadságvesztés büntetésre ítélték sikeres társadalmi adaptációja szempontjából a szigorúbb rezsim generális megtorló dominanciája helyett, differenciált, eredményorientált végrehajtási filozófiát megfogalmazni, mely természetesen nem zárja ki a megtorlást, de helyt ad a reszocializáció eszközrendszerének minden eddigénél szélesebb körű alkalmazására.²² Véleményünk szerint a fiatalokorak esetében még karakteresebben kell megjelennie ennek a törekvésnek.

A differenciáltabb intézményrendszer kialakításának nagyon lényeges feltétele a korszerű büntetés-végrehajtási intézetek hálózatának kialakítása. A differenciált elhelyezés, foglalkozás, bánásmód szakmai igény, szervezettebbé, olcsóbbá, hatékonyabbá alakítaná a büntetés-végrehajtást. Oda irányítaná a szükséges szakembereket, erőket, ahol azokra valóban szükség van, s az adott kategóriának megfelelő feladatokra összpontosítana. Nem volna szükség mindenütt mindenre.²³ Elsődleges megoldásként a kisebb létszámú intézetek kialakítása jöhet szóba. Ennek érdekében azonban szakítani kell a tradicionálisan kialakult intézeti képpel. A kisebb intézeteknek két típusát célszerű megkülönböztetni:

a) amikor **a létszám csökkentése csak az elhelyezésre van közvetlen hatással**. Ebben az esetben a programok alapvetően megegyeznek a jelenleg alkalmazottakkal, de az alacsonyabb létszám (30 – 50 fő) emberi léptékűvé – és ezzel együtt jól átláthatóvá és kontrollálhatóvá – teszi az intézetet. Az ilyen típusú „főok-intézetek” működhetnek önállóan (ilyenkor logisztikai szempontok miatt célszerű egy nagyobb intézet közvetlen közelében létrehozni őket), vagy már meglévő intézetben, de attól – végrehajtási szempontból – teljesen elszeparálva.

b) amikor a kisebb intézetben **a jelenlegitől alapvetően eltérő módon szerveződik a program**. Az ilyen típusú végrehajtás is több alcsoportokra osztható:

b-1) Nyitott intézet

Mivel a fiatalokorú fogvatartottaknak valamivel több mint a fele (174 fő = 51%)²⁴ fogház fokozatú, ezért nagy bizonyossággal kijelenthető, hogy közülük – megfelelően kidolgozott rizikóelemzéssel – kiválasztható 20–40 olyan együttműködésre kész fiatal, akiket a jelenlegitől teljesen eltérő körülmények között is fogva lehetne tartani. Számukra kialakítható egy olyan könnyűszerkezetes, vagy az uszodai sátrakhoz hasonló „mini” intézet, amelyben olyan koncentrált programokat lehet szervezni, amelyek több szálon kötődnek (külső iskola, képző- és munkahely igénybevétele) a külvilághoz.

b-2) Speciális szükségletekre építő intézet(hálózat)

Egy-egy kisebb intézet (alegység) meghatározott fogvatartotti szükségletek (agresszió, szexuális problémák, tanulási nehézségek, kognitív problémák, kábítószerfüggők, áldozattá vált fogvatartottak stb.) kielégítésére jön létre. A fiatalokorú fogvatartottak központi (vagy közpon-

22 Módos T. (2005): Rezsिम intenzitás/modalitás és fogvatartotti viselkedés összefüggéseinek empirikus vizsgálata – Informális rezsिम-jellemzők. Kézirat.

23 Módos T.(2001): Minőségbiztosítás. (Nem csodaszor, de számtalan félreértést tisztáz). Börtönügyi Szemle, 2001. 2. 39-54. p.

24 A jogerős fiatalokorú elítéltek fokozat szerinti összetétele – a 2008. szeptember 11-i állapotnak megfelelően – a következőképpen alakult: fogházas 174 fő, börtönfokozatú 166 fő, összesen 340 fő. [Adatszolgáltató: BVOP]

tosított) kivizsgálását követően felállítanak egy szükségleti hierarchiát, amely meghatározza, hogy mely intézetekbe és milyen sorrendben kerül az elítélt. Először abba, amelyik az adott fogvatartott első számú problémájára specializálódott. A program elvégzése után a fiatalok átszállításra kerül abba az intézetbe, amelyik a 2. szükségletének felel meg, majd így tovább, egészen a szabadulásig.

Az ilyen intézetek (alegységek) kialakításának több előnye is van: nem kell minden terület szakemberét minden intézetben biztosítani; a fogvatartottak többé-kevésbé homogén csoportja gyűlik össze egy-egy helyen, tehát a biztonsági feltételek is jelentősen eltérhetnek egymástól; a fogvatartottak újabb és újabb átszállítása, illetve mozgatása megelőzi a gengszelést. Megoldhatóan látszik a specializálódás, a különleges szükségletek professzionális kezelése feltételeinek megteremtése. A szakemberek belső továbbképzése jól lokalizálható.

Relatív határozatlan időtartamú szabadságvesztés büntetés

Szakmai véleményünk szerint ez a végrehajtási módozat áttörést hozhat a fiatalok végrehajtásában.

A relatív határozatlan időtartamú szabadságvesztés-büntetés nem ismeretlen a nemzetközi gyakorlatban,²⁵ bár Európában – tiszta formájában – nem honosodott meg.

Az általunk javasolt – számos elemében teljesen új – végrehajtási formának az a lényege, hogy a fogvatartott a magatartása, az egyéni teljesítménye és sikeressége alapján érdemelheti ki a korábbi szabadulás lehetőségét. A fogvatartottak havonta jelennek meg egy szakemberekből álló értékelő bizottság előtt, ahol szembesítik őket az előző időszak történéseivel, értékeli az előrehaladásukat, és az elkövetkező hónapra feladatokat szabnak meg számukra. Ez a bizottság helyezheti a fogvatartottat magasabb osztályba, illetve kezdeményezheti a büntetés-végrehajtási bírónál a korábbi szabadítást – vagy szélsőséges esetben rendelkezhet a programból történő kizárásról.

A rendszer azért valósít meg relatív határozatlan idejű büntetést, mert a programba beutaltak maximálisan letöltendő ideje 1 év. Ennél hosszabb ideig ebben az intézetben (vagy alegységben) a fiatal nem tartózkodhat. Ha az elítélt teljesítménye átlagos, ha nem törekszik maximális sikerességre, akkor az egy év teljes letöltését követően szabadulhat (általában feltételes kedvezményel). Ha a fiatal szembehelyezkedik az intézet rendjével, súlyosan megsérti a szabályokat, vagy szándékosan alulteljesít, akkor azonnal kiemelhető a programból és átszállítható egy „klasszikus” fiatalok intézetébe, ahol le kell töltenie az alapítéletének (ami természetesen lehet 1 évnél hosszabb) hátralévő idejét.

Pedagógiai szempontból a program legfontosabb része, hogy az előrehaladás lehetősége teljes egészében a fiatalok kezében van. A szabályok tiszták és egyértelműek, az elérhető kedvezmények rendszere részletesen kidolgozott és mindenki számára ismert. Az eredményes végrehajtáshoz nélkülözhetetlen együttműködési szándék szinte automatikusan kialakul, hiszen a fiatalok pontosan tudják, hogy mit várnak el tőlük, tudják, hogy egy adott teljesítménynek mi a jutalma – vagy adott esetben a negatív következménye. A személyiségben karakteresen megjelenő szükség-

25 Lásd Hong-Kong. – Ruzsonyi P (2002): Karakteresen eltérő kezelési formák a fiatalok fogvatartottak körében. *Börtönügyi Szemle*, 2002. 2. 23-52. p.

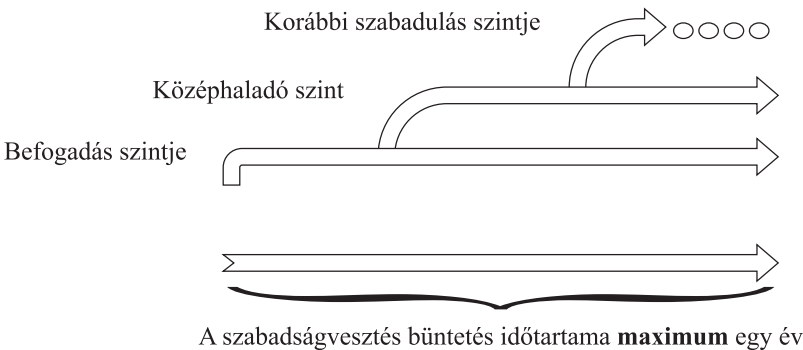
letek közül az elismertség–sikeresség és a biztonság–elfogadás szükséglete kielégül, illetve megerősödik. Önértékelésük reálisan fejlődhet. (Lásd a 2. számú ábrát!)

A folyamat lényege, hogy minden újonnan érkező fiatalokú elítélt a „befogadás szintjén” kezd meg a szabadságvesztés büntetésének letöltését. A havi rendszerességgű értékelés alapján pontosan meghatározhatják helyüket, visszajelzést kapnak a teljesítményük és magatartásuk megítéléséről.

A „középhaladó” szintre 5–6 hónapnyi kifogástalan magatartás és kiemelkedő teljesítmény után lehet felkerülni. A mindennapi intézeti élet tekintetében nincs különbség a szintek között. Az egyetlen különbség, hogy a fiatal egy lépéssel közelebb kerül a korábbi szabadulás esélyéhez. Ezen a szinten is havonta kap értékelő visszajelzést és feladatmeghatározást a fogvatartott. A kidolgozott – és minden vonatkozásában nyilvános – ér-

2. sz. ábra

Relatív határozatlan időtartamú szabadságvesztés büntetés

tékelési szempontoknak megfelelően 2–3 hónap elteltével mozdulhat feljebb a fiatal. A harmadik és egyben a legmagasabb szint a „korábbi szabadulás szintje”. Az itt letöltendő időmennyiség megint kizárólag a fiatalokú teljesítményén múlik, azonban célszerű 1–2 hónapig várni a feltételes szabadítással. Az értékelő bizottság (amelynek a harmadik szinten már tagja a büntetés-végrehajtási bíró) ezen a szinten is havonta ülészik, és dönt a fiatalokú visszatartásáról, illetve korábbi szabadításáról.

„Önkéntes” csatlakozás a programhoz

Elképzelésünk szerint ez a forma alternatív módon is bevezethető. Ez azt jelenti, hogy a bíró egy 1 évet elérő, de 1,5–2 évnél nem hosszabb ítélet alternatívájaként kínálja fel az olyan elítéltnak a programhoz történő csatlakozást, aki nem erőszakos cselekményt követett el. Ebben az esetben a tét – a korábbi szabadulás esélye – még nagyobb, tehát a fog-

vatartott együttműködése, maximális erő kifejtése és minden vonatkozásban szabálykövető magatartása joggal elvárható, és nagy bizonyossággal feltételezhető.

„PRÓBA” program

Az alapprogramnak további módosulása lehet egy PROgresszív Büntetési Alternatíva (PRÓBA) fantázianevű program. Az elérhető kedvezmények megegyeznek a korábbiakban leírtakkal, a lényegi eltérés a programkomponensek között található. Olyan nevelési programokat kell kialakítani, amely a tanulás, a lelki gondozás és a munkavégzés mellett kihívás jellegű feladatokat is jelentős mennyiségben foglalnak magukban. Az élet valamennyi aspektusa versenyzési formában, a legtöbbször csoportos keretek között valósul meg. Ezzel a didaktikai eljárással biztosítható az azonnali visszajelzés, a siker és a kudarc intenzív – és szociális keretek közé szorított – megélése. Az életkornak adekvát programok hozzájárulnak az önismeret fejlődéséhez, az önbizalom növeléséhez. A maximális teljesítmény igénye, a csapatszellem kialakítása és az állandóan változó jellegű (ügyességet, gyorsaságot, erőt, intelligenciát, szerepazonosulást igénylő) feladatok időről időre más-más tulajdonságot kívánnak meg, és preferálnak, így az egyén csoporton belüli fontossága folyamatosan változik.

Összegzés

Reményeink szerint dolgozatunkban sikerült megtalálnunk az elmélet és a gyakorlat megfelelő egyensúlyát. A definícióalkotást, a nevelélméleti okfejtést elengedhetetlenül fontosnak tartjuk az egységes értelmezés érdekében. Bizunk benne, hogy a statisztikai elemzés bizonyította a jelenlegi helyzet tarthatatlanságát, a felsorolt megoldási javaslatok pedig inspirálóan hatnak a szakmára.

Szakmai meggyőződésünk, hogy a fentebb felvázolt elképzelések a reintegrációt középpontba állító korrekciós munkát szolgálják. Ezek pedagógiai jellege a fiatalkorúak nevelésében érvényesül a legmarkánsabban, hiszen „az ilyen korban lévő elítéltek személyisége még nem kiforrott. Most vannak a felnőtté válás időszakában. Azért, mert személyiségük még átalakulóban van, náluk lehet a legtöbb esély arra, hogy szakszerű nevelői beavatkozással kihasználjuk ezt az utolsó lehetőséget, és fejlődésüknek pozitív irányt szabjunk”.²⁶ Az energiák koncentráálásának szükségességét tekintve álláspontunk megegyezik Vincze Tamás véleményével, miszerint a „fiatalkorú bűnelkövetők nevelésében nagyobb eredményekre számíthatunk, mint a felnőtt korúaknál, ezért erre a területre nagyobb erőt kell összpontosítani”.²⁷ Lukács Tibor szerint is az első bűntényesekre és a fiatalkorú elkövetőkre kell gondolnunk, amikor a büntetési rendszert, illetve a kezelési, nevelési eljárásokat tovább fejlesztjük.²⁸

Véleményünk és szakmai tapasztalatunk szerint a nevelés ilyen típusú megközelítésének a fiatalkorú bűnelkövetők esetében van létjogosultsága, mert ez az a kör, ahol a tényleges pedagógiai ráhatás eséllyel kecsegtet.

Az új végrehajtási típusok kialakításához olyan látásmódra – és még inkább szakmai érvrendszerre – van szükség, amely képes integrálni a büntetés-végrehajtási intézetekben

26 Garami L. (1978): Fiatalkorú elítéltek differenciálásának szempontjai. Kézirat, BVOP archívum. 2. p.

a pedagógiai módszerek alkalmazását a fogvatartottak és a környezetük közötti konfliktusok megoldására irányuló szociális és pszichológiai módszerek alkalmazásával, az önálló és konstruktív életvezetés kialakításával, továbbá az általános és szakképzéssel, valamint a legkülönbözőbb társadalmi szervezetek bevonásával.

-
- 27 Vincze Tamás (1989): A büntetés-végrehajtási intézet speciális feladatai. In: Büntetés-végrehajtási pedagógia. Szerk. Vörös Ferenc. RTF Büntetés-végrehajtási Tanszék, Budapest. 345-368. p.
28 Lukács T. (1979): Feljegyzések az élők házáról. Gondolat, Budapest

1. sz. melléklet

A fogvatartottak egymás sérelmére elkövetett erőszakos bűncselekményei

	2003		2004		2005		2006		2007		2008		Összes								
	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%							
Emberölés	–	–	–	–	1	–	–	–	1	100	–	–	2	1	50						
Emberölési kísérlet	–	–	–	–	–	–	2	1	50	2	1	50	–	4	2	50					
Kényszerítés	43	13	30	64	24	38	58	8	14	73	21	27	63	17	27	59	13	22	360	96	27
Szemérem elleni erőszak	31	14	45	27	11	41	29	16	55	15	12	80	39	20	51	30	12	40	171	85	50
Súlyos testi sértés	64	8	13	56	5	9	53	6	11	50	7	14	47	11	23	71	11	15	341	48	14
Rablás	4	1	25	7	2	29	22	3	14	7	1	14	20	3	15	11	1	9	71	11	15
Összesen	142	36	25	154	42	27	163	33	20	147	42	29	172	53	31	171	37	22	949	243	26

2. sz. melléklet

A fogvatartottak körében elkövetett öngyilkosságok és öngyilkossági kísérletek alakulása

	2003		2004		2005		2006		2007		2008		Összes					
	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%				
Öngyilkosság	9	–	6	–	3	–	5	1	20	5	–	5	–	33	1	3		
Öngyilkossági kísérlet	5	–	8	2	25	10	–	8	–	7	2	29	6	–	44	4	11	
Összesen	14	–	14	2	14	13	–	13	1	8	12	2	15	11	–	77	5	6

3. sz. melléklet

A hivatalos személy elleni erőszak alakulása

	2003		2004		2005		2006		2007		2008		Összes							
	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%	össz f.k.	%						
Hivatalos személy elleni erőszak	30	–	49	2	4	43	2	5	48	1	2	58	2	3	44	4	9	272	11	4

Kerezi Klára

Változatlan helyzet – változó elvárások: a fiatalok bünelkövetők zártintézeti nevelése

A fiatalkori bűnözés kezelése nem független az adott országban érvényesülő kriminálpolitika alakulásától. A fiatalokéak önálló (vagy megközelítésében önálló) kezelőrendszere a 19. században alakult ki, amikor a gyermekkor különálló társadalmi kategóriáját a büntető igazságszolgáltatás is magáévá tette. Ebben a kontextusban a kezelőrendszer működését két, egymással versenyző, ideológiai megközelítés határozza meg: (1) az, amely a „kis ördögöket” civilizálni akarja, illetve (2) az, amely az „ártatlan angyalkákat” védi meg az ördögtől. A fiatalok bünelkövetőről vallott felfogást a kezdetektől az ártatlanság és a bűnösség e kettőssége jellemzi.¹

Napjainkban alapvetően háromféle elméleti megközelítés működött a büntető igazságszolgáltatás intézményrendszerét. A fiatalok bűnözés kezelésére szerte a világon a tetterányos (neoklasszikus vagy „joga és rend” megközelítés) és a reszocializációs felelősségi modell (treatment vagy jóléti modell) elemeit vegyítik, hogy megtalálják a megfelelő arányt a fiatal életkorból adódó sajátosságok és a társadalom védelmének szükségessége között. A harmadik irány az áldozatok érdekeit előtérbe helyező helyreállító igazságszolgáltatási modell, melyet az elterelési lehetőségek széleskörű alkalmazása, a konfliktuskezelés és a kárhelyreállítás jellemez.

Mindemellett a századfordulótól kezdődően az európai országokban is egyre gyakoribb az ún. „státusz-bűncselekmények” megfogalmazása és a tipikusan fiatalokra jellemző magatartások széleskörű kriminalizációja. Az európai nagyvárosokban a fiatalok bandázása, az utcai garázdaság, a sportban megjelenő erőszak, illetve az iskolai erőszak problémájának megjelenése miatt újra élő jogintézménnyé váltak a biztonsági őrizet különféle formái. Határozottan érezhető a felelősségi formák szélesedése is, például az Egyesült Királyságban a szülő felelőssé tétele a gyermeke által elkövetett bűncselekményért. Nehéz megszabadulni attól a gondolattól, hogy a fiatalok bűnözés új jelenségeivel kapcsolatos félelmeket generációs ellentétek is mozgatják. A bűnözéstől való félelem az idősebb korosztályt jellemzi. Az idősödő európai népességnek nem csupán a saját gyermekeivel, unokáival kell(ene) hangot találni, de a jelentős nagyságrendet képviselő migráció következtében a (legálisan vagy illegálisan) betelepülő fiatalok más kultúráját, szokásait, viselkedésformáit is el kellene fogadnia. Nem véletlen tehát, hogy az „erősza- kos fiatalok”, akik a futballmeccseken, az utcán randalíroznak, akik az iskolában kihar-

1 Hegedűs Judit (2007): *Fiatalkorú bünelkövetők gyermekora és a javítóintézetben töltött éveik pedagógiai vizsgálata. Doktori (PhD) disszertáció. ELTE Pedagógiai és Pszichológiai Kar, Neveléstudományi Doktori Iskola. Budapest.*

nálják a diáktársaikat, akik hangos zenét hallgatnak, akik másként viszonyulnak a szexuális tabukhoz és az élvezeti szerekhez, riadalommal tölti el az idősebb generációt.

Az elmúlt két évtizedben a bűnözéskezelés eszközeiben megerősödtek a punitív reakciók. A súlyos bűncselekményt elkövető fiatalokkal szemben egyre határozottabban érvényesül a törvény szigora, hivatkozva arra, hogy ha „elég idős” volt ahhoz, hogy súlyos bűncselekményt kövessen el, nézzen szembe a szabadságelvonás következményeivel is. A börtönbüntetés tehát továbbra is központi helyet foglal el a bűnözéskezelésről való gondolkodásunk rendszerében, ugyanis sikeresen testesíti meg azokat az elvárásokat, amelyeket a bűnrel és a büntetéssel kapcsolatosan a közvélemény megfogalmaz.

A fiatalok zártintézeti kezelése kapujának „kilincsét” a jogalkotó (a jogi keretek meghatározásával), és az ítélő bíró (a büntetékiszabási gyakorlat kialakításával) szabályozza – természetesen nem tévesztve szem elől a közvélemény elvárásait. S hogy a közösség véleménye milyen plauzibilis lehet a fiatalok bűnözés kezelésére szolgáló „szükséges és arányos” reakciók megítélésében, jelzi, hogy a legújabb kutatási eredmények szerint az amerikai átlagember a fiatalok bűnelkövetőknek a felnőtt korúak bíróságai által történő elítélését csak azokban az ügyekben támogatják, amikor úgy gondolják, hogy a felnőtt rendszer a büntetés mellett hatékony rehabilitációt is nyújtani tud a fiataloknak.²

A „kimeneti kapu” rugalmassága is a jogalkotótól (a feltételes szabadságra bocsátás feltételeinek meghatározásával) és a büntetés-végrehajtási bíró által alakított gyakorlattól függ. Ugyanakkor van egy harmadik ajtó is, és a szankció-végrehajtásban dolgozó szakembereket ez érdekli leginkább: a „forgóajtó”, azaz, hogy mennyiben működik forgóajtóként a rendszer. Feely és Simon az amerikai büntetési gyakorlatot elemezve megállapítják, hogy a büntetékiszabási trendekben a „társadalmi hulladékgyártás” elve érvényesül, és a veszélyes osztályok tagjait élethosszig kezeli a börtönrendszer.³ Ezeknél a személyeknél nincs remény a javulásra, ezért „veszélyes hulladékként”, fokozott biztonsági körülmények között tárolják őket. Intézményi cinizmus megjelöléssel illetik azt a rendszert, amelyben 1.) a kezelés a veszélyre koncentrál, és nem a megreformálásra vagy az igazságosságra; 2.) a fogvatartottak kezelését és klasszifikációját helyezik előtérbe, és nem a büntetést és/vagy a rehabilitációt; 3.) újabb és újabb technikákat alkalmaznak a fogvatartottak osztályozására és a rizikókezelésre. Ezek között foglal helyet a drogteszt széles körű alkalmazása, illetve a statisztikai és biztonsági veszélyhelyzetek előrejelzésére szolgáló eszközök használata.

2005-ben a Ferenci Napokon tartott előadásomban részben arra kerestem a választ, hogy a bírói kar miért „szeretett ki” a javítóintézeti nevelésből, és azt kerestem, hogy milyen új szerepeket tölthet be a javítóintézet a fiatalok bűnözés kezelésében. Profiltisztítás után az egyik ilyen szerepnek gondoltam, ha kizárólag a javítóintézet szolgál az elő-

2 Applegate, B. K. - King Davis, R. - Cullen, F. T. (2009): *Reconsidering Child Saving: The Extent and Correlates of Public Support for Excluding Youths from the Juvenile Court. Crime & Delinquency*, 55, 51-77.

3 Feely, M. - Simon, J. (1992): *The New Penology: Notes on the Emerging Strategy of Corrections and its Implications. Criminology* 30, 449-474.

zetes letartóztatás végrehajtására. Hasznosítva a rendszerben dolgozó munkatársak szakértelmét a javítóintézet válhat a végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt szenvedélybeteg fiatalok elítéltek kezelőközpontjává is. Működhet a magatartási problémákkal küzdő és enyhébb súlyú cselekményt elkövető fiatalok „kis-fogházaként”, és válhat belőli a helyreállító igazságszolgáltatás kísérleti terepe is.

Ma a legfontosabbnak az utolsó pontot tartom. Ki kellene végre próbálni, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás eszközrendszere, a felelősség megerősítése valóban csökkenti-e a fiatalok bűnelkövetési gyakoriságát. A helyreállító igazságszolgáltatás azonban számomra nem csupán azt jelenti, hogy a fiatalok szembe kell néznie az áldozatokért következményekkel, de azoknak a következményeknek a felismertetését is jelenti, amelyek magát a fiatalok bűnelkövetőt érik az általa elkövetett bűncselekmény következtében: a stigmatizációt, a kirekesztettség erősödését, a zártintézetben meg tapasztalható kiszolgáltatottságot stb.

A hazai empirikus kriminológiai kutatások oroszánrészre az Országos Kriminológiai Intézetben zajlik. E kutatások között is ritka kivételként szerepelnek az utánkövetéses vizsgálatok, bár a büntető igazságszolgáltatás kezelőrendszerének hatásossága másként nehezen mérhető. A 2006–2007-ben lefolytatott empirikus felméréssel tehát azt kíséreltük meg nyomon követni, hogy mi történik a vádemelés elhalasztása után, illetve miként illeszkedik vissza a zártintézetekből szabadult fiatalok.⁴ A vizsgálati mintába azok a személyek kerültek, akiknek az ügyében (1) 2004. január 1-je és december 31-e között kezdődött meg a vádemelés elhalasztása, (2) akiket 2003–2004. folyamán elbocsátottak a javítóintézetekből (Aszód, Debrecen), illetve akiket 2003–2004-ben szabadítottak a tököli büntetés-végrehajtási intézetből.

A kvalitatív és kvantitatív kutatási módszereket egyaránt alkalmazó felmérésünk több különálló kutatási blokkból állt. Kérdőíves felmérést végeztünk 143 javítóintézeti nevelésből elbocsátott és 220 vádhalasztás alatt álló fiatal körében. A bűnelkövető fiatal életútját vizsgáló kérdőív témaköreit jellemzően három időpont köré csoportosítottuk: az általános iskolába kerülés; az első bűncselekmény(ek); és a legutolsó szankció alapjául szolgáló bűncselekmény(ek) elkövetésének időszakára. A kérdések jellemzően a szocializációs színterek (család, iskola) értékelésére, a vizsgált személy családi és iskolai kapcsolataira, továbbá a kortárs csoport hatására vonatkoztak. A javítóintézeti nevelésből 2002–2003-ban elbocsátott fiatalok körében 250 kérdőívet szerettünk volna felvenni, de az összes cím (552) felhasználásával is csak 143 esetben sikerült megtalálni az elbocsátott fiatalokat.

A kutatás eredményei szerint a javítóintézetben eltöltendő büntetésre ítélt fiatalok jellemzően már valamilyen „komolyabb” bűncselekmény elkövetése után kapják ezt a szankciót. Az általunk megkérdezett csoport tagjai átlagosan 16 éves korukban kerültek be az intézetbe. Saját megítélésük szerint 95%-uk megértette miért került be az intézetbe, s ott milyen szabályok és kötelezettségek vonatkoznak rá. Érdekes viszont, hogy csak

4 Lásd: Kerezi K. – Kó J. – Gosztonyi G. (2007): A fiatalok büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága. Kutatási zárójelentés. Kézirat. Budapest; Kerezi K. – Kó J. (2008): A fiatalok büntető igazságszolgáltatásának hatékonysága. Kriminológiai Tanulmányok 45. OKRI, Budapest, 93-148.

49%-uk tekintette egyértelműen büntetésnek az intézetbe kerülést, s egyötödük egyáltalán nem büntetesként élte meg a „beutalást”.

Visszagondolva: az intézetben töltött időt 69%-uk egyértelműen hasznosnak tartotta a további élete szempontjából.

E vélekedés meglepően kedvező. Annak ellenére, hogy egy szabadságelvonással járó szankcióról van szó, a megbüntetettek többsége – legalábbis utólag – hasznosnak tekinti az intézkedést még akkor is, ha a büntetés kiszabásakor nagyon kétségbe esettek (48%) és elkéseredettnek (39%) érezte magát.

Azt tapasztaltuk, hogy a javítóintézeti nevelésre ítélték szociális körülményei kedvezőtlenek, jelentős részüknél a család jövedelme nem haladja meg a minimálbért, és magas közöttük a roma származásúak aránya. A családi kötelekeik gyengébb kötődést jeleznek, és az interjúk szerint a deviáns viselkedéshez vezető út már gyermekkorban elkezdődik. A családi viselkedési mintában is gyakran előfordul a bűnelkövetés. Az iskolában rosszul teljesítenek, sokan évet ismételnék, néhányan többször is. Az iskolai gyermekközösségbe nehezen, vagy egyáltalán nem illeszkednek be. Iskolázottságuk messze elmarad a lakossági átlagtól. Ők azok, akiknél már korai életkorokban felértékelődik a kortárs csoportok szerepe, és természetesnek tartják a normaszegő viselkedést. Az általuk elkövetett bűncselekmények között magas a rablás és a betöréses lopások száma.

Az interjúk tanúsága szerint azonban a kapott büntetés sok pozitív hatással is járt a számukra. Esetükben a javítóintézeti nevelés hatékony segítő és értékrenden formáló szerepet játszik. Az intézeti nevelés pozitívan befolyásolta a bűnözéssel kapcsolatos attitűdjüket, bár az még e változás után is közelebb van a bűnözői attitűdökhöz, mint az átlagnépességé.

A nevelőkkel való kapcsolatát a megkérdezettek elsöprő többsége jónak, vagy nagyon jónak tartotta. Ez mindenképpen azt mutatja, hogy az ott dolgozók magas szintű nevelői tevékenységet folytatnak. S bár a javítóintézet sok pozitív változást képes elérni, önmagában nem tudja ellensúlyozni a korábbi kedvezőtlen szocializációs folyamatokat.

Megkérdeztük, hogy mi volt a három legrosszabb és mi a három legjobb dolog az intézetben. A három legrosszabb dologra vonatkozó kérdésnél egyértelműen a bezártság és a család hiánya szerepel az élen. A jóval nagyobb szabadsághoz szokott fiatalok

Kapcsolat a nevelővel		
	gyakoriság	%
nagyon rossz	1	0,7
rossz	1	0,7
semmilyen	6	4,2
jó	80	55,9
nagyon jó	51	35,7
nincs válasz	4	2,8
összesen	143	100,0

nehezen alkalmazkodnak a zártintézet rendjéhez. A szabályokhoz kötött napirend betartása sokaknak okozott nehézséget, gyakran emlegették a korai ébresztőt és a korai lefekvést, mint legrosszabb dolgokat. Többen kevesellték az eltávazások gyakoriságát.

A legjobb dolgoknál a tanulás, a sport, és a munka szerepelt. Sokan itt fejezik be az általános iskolát, vagy szakképesítést szereznek. Az idősebbek rendszeres munkalehetőséghez

Az intézetben eltöltött idő értékelése	
A 3 legrosszabb dolog:	A 3 legjobb dolog:
Bezártság	Tanulás (iskola befejezése, szakképesítés megszerzése)
Család hiánya	Sport, mozgás, közös szabadidős tevékenységek
Napirend betartása	Munka, munkalehetőség

jutnak. S mint minden fiatal számára, az intézetben élőknek is fontosak a sport, a mozgás és a közös szabadidős tevékenységek. Sokat elárul a kinti életkörülményeiről, lehetőségeikről az az elszomorító tény, hogy többen említették a rendszeres étkezési lehetőséget, a megfelelő ellátást, a tiszta, rendezett körülményeket, mint a három legjobb dolog egyikét.

A kérdésre adott válaszok esetében is gyakran felbukkantak a nevelőkkel kapcsolatos kedvező tapasztalatok, ami megerősíti a korábbi kérdésnél tapasztalt nagyon pozitív képvaliditását. A véleményeket Rácz Andrea és Lénárd Krisztina közös kutatásai is megerősítik: „megdöbbentő, hogy a fiatalok többsége sikereket 16–19 éves korában él meg először, melyet annak tudnak be, hogy »itt emberként beszélnek velük«”.⁵

Az intézetből elbocsátottak többsége (74%) egyetért abban, hogy az intézeti nevelés segít abban, hogy ne kerüljenek összeütközésbe a törvénnyel. Ezek a válaszok azt jelzik,

	Válaszolók száma	Missing	Átlag	Leggyakoribb válasz	Szórás
Volt olyan problémám, amelyben segíteni tudott	135	8	3,70	4,00	1,492
A benti nevelőmet mindig meg tudtam keresni, ha bajba kerültem	138	5	4,16	5,00	1,274
Az intézeti nevelés segített abban, hogy megfelelően elrendezzem a régi problémáimat	137	6	3,94	5,00	1,403
Az intézeti nevelés segít abban, hogy ne kerüljek összeütközésbe a törvénnyel	137	6	4,20	5,00	1,168
Az intézeti nevelés segít abban, hogy felhagyjak a bűnözéssel	138	5	4,22	5,00	1,232

5 Rácz A. – Lénárd K.: A javítóintézeti nevelés – mint támogató intézmény – dezintegrációs hatásai. http://szmi.hu/images/dok/Gyermekvedelmi/gysz_21.pdf

hogy a javítóintézeti nevelés eléri alapvető célját, és segíti a gondozottakat a normatartó viselkedés kialakításában.

Ebben a vélemény-blokkban is megerősítést nyert, hogy a fiataloknak jó a kapcsolatuk a nevelőkkel. Az intézetből elbocsátottak 77%-a úgy gondolja, hogy a benti nevelőjét mindig meg tudta keresni, ha bajba került, és meg tudta vele beszélni a problémáját. Ez a rendkívül magas bizalmi index az intézeti nevelők jó munkáját dicséri.

Az intézetben töltött idő a megkérdezettek kétharmadának segített más, nem a bűncselekményekkel kapcsolatos problémák megoldásában is, és javította a fiatalok általános problémamegoldó képességét. A vizsgálat eredményei szerint a javítóintézeti elhelyezés nagyon hasznos jogintézmény, a bekerülő speciális populáció számára reális lehetőséget teremt életvezetési problémáik egy részének megoldására, és több területen javítja az intézetben nevelt fiatalok esélyeit.

A bűnözéssel kapcsolatos attitűdkérdésekre adott válaszok mégsem adnak okot az optimizmusra. A megkérdezettek 7%-a bűnözőnek tartja önmagát, és nem talál kivétnevelőt abban, hogy bűncselekményeket követ el. Jövőképében is szerepel a törvénszegő magatartás. Feltehető, hogy leginkább ők próbálkoztak szökéssel, és inkább büntetésként élték meg az ott tartózkodást.

Említést érdemel az is, hogy mind a beilleszkedni vágyó, mind a magukat bűnözőnek tartó fiatalok véleményei érzelmek és felelősségvállalás nélküli attitűdöket jeleztek a sértettekkel és az okozott kárral kapcsolatosan. Régóta ismert pszichológiai jelenség a bűnelkövetők azon törekvése, hogy a bűncselekményeik áldozatait elszemélytelenítsék, ily módon igyekezzenek önmaguk számára elfogadhatóvá tenni a normasértő viselkedést. Az áldozattal szemben érzett empátia megnehezíti a bűncselekmény elkövetését. Az egészséges személyiségű emberek megbánást tanúsítanak, ha valakinek kárt, sérülést okoztak, és igyekeznek valamilyen módon reparálni azt. A rendszeres bűnelkövetőknél azonban ez a megbánás elmarad és a helyreállításra, kárpótlásra sem törekşenek. Éppen erre a magatartásra utaló jelekkel találkozhattunk a megkérdezettek válaszaiban. A kemény bűnözői magot jóval meghaladó mértékben 20–25%-os arányban fordultak elő olyan válaszok, melyekből a megbánás hiányára és helyreállítás igény elégtelenségére lehet következtetni.

A vizsgálat második kutatási blokkjában a mintába került fiatalok által elkövetett eljárások jellemzőit vizsgáltuk az ügyészégi ügyforgalmi statisztika adatai alapján. Az adatok feldolgozása anonimizált formában, kódszámokkal történt. A minta 1 196 személyt és a velük kapcsolatos 12 406 eljárást foglalta magába.

A kutatás eredményei megerősítették, hogy a hazai fiatalkori bűnözésre is igaz, hogy kisszámú bűnismétlő elkövető aránytalanul nagyszámú bűncselekményt követ el. A javítóintézeti mintában szereplő 427 személlyel kapcsolatosan 6 372 eljárás lefolytatására került sor, azaz átlagosan mindegyikükhöz 14,9 ügy kapcsolódott. A szabadságvesztésből szabadulók körében átlagosan 18,7 ügy esett minden vizsgálati személyre. Úgy tűnik, hogy a javítóintézeti és a szabadságvesztéses mintában kell keresnünk azt az elkövetői csoportot, amely folyamatosan „foglalkoztatja” az igazságszolgáltatási szerveket. A kutatás eredményei határozottan jelzik a fiatalkorúak igazságszolgáltatásának egyik legne-

hezebben megoldható problémáját is: a felelősségre vontak több mint 50%-ával 2–4 megyében is foglalkoznak a büntető igazságszolgáltatás hatóságai.

A kutatás adatai alapján úgy tűnik, hogy nem mindegyik fiatalkorú bűnelkövető jellemző útja az, hogy az első kisebb súlyú bűncselekmény elkövetésekor az ügyét elterelik, majd ha ismét bűncselekményt követ el, akkor az egyéb szankciókat állítja hadrendbe a büntető igazságszolgáltatás, és az út végén „várja” a szabadságvesztés. Sokkal inkább az a helyzet, hogy vannak olyan fiatalkorú elkövetők, akiknek rögtön a zárintézeti kezelés dukál. Természetesen a súlyos bűncselekményt elkövető fiatalok számára a tetartányosságához igazodó büntetés kiszabási gyakorlat ki is méri a végrehajtandó szabadságvesztést. Van azonban egy olyan kör, amelyhez tartozó fiataloknál a hatóságok „alig várják már”, hogy betöltsék a 14. életévüket, és valódi felelősségre vonásban részesüljenek. Az adatok azt tükrözik, hogy a büntető igazságszolgáltatási szervek számára nem az igazán súlyos bűncselekmények (amely egyébként a fiatalkori bűnözésre kevésbé jellemző) időben történő elbírálása, hanem a sokszoros és folyamatos bűnismétlés detektálása jelent gondot. A hatóságok kommunikációs és együttműködési készsége alacsony, ezért az eljárások annak okán is elhúzódhatnak, hogy az egyik hatóság nem tud a másik hatóság eljárás alá vont személlyel kapcsolatos eljárási cselekményeiről.

A kutatás harmadik részében fókuszcsoport módszerrel gyűjtöttük egybe az érintett szakemberek álláspontjait és javaslatait. E kutatási blokk résztvevőit a bűnelkövető fiatalokkal kapcsolatos szakmai–társadalmi reakciók (szerepek) szerint kialakított négy tematikus fókuszcsoportba hívtuk meg. A hazai gyermekvédelem szakellátórendszerébe történő beáramlás-vizsgálatok ugyanis azt jelzik, hogy egyre jellemzőbb a 14 éves életkort betöltött fiatalok szakellátási rendszerbe történő beutalása. Ezek szerint – bár a problémák nem egyik napról a másikra alakultak ki – az alapellátás rendszere nem tud velük mit kezdeni, s amikor ezek a problémák már „önhibaként” vagy „felelősségi kérdésként” is megfogalmazhatók, akkor lép, és utalja be a szakellátás rendszerébe a fiatalokot.

Mindeközben arra is rá kell ébrednünk, hogy mennyire keveset tudunk az emberi viselkedésről. A Wisconsin Council 2006 márciusában közzétett kutatási eredményei szerint „az érzelmileg megterhelő helyzetekben történő viselkedés kontrollálásának képessége csak a fiatalok végére alakul ki”. Az agykutatás legújabb fejleményei azt jelzik, hogy „a fiatalok speciális szakasz az agyfejlődésben: a döntéshozatal az egyik olyan agyi funkció, amelynek érettsége csak a huszadik életév táján következik be”.⁶ Staugh ezt a következőképpen látja: a „világ egyre komplexebbé válik, az iskola többet követel, a társadalmi kapcsolatok korlátozottak. A fiatalok is szenvedélyesebbek, le akarnak válni a szüleikről; felnőttek akarnak lenni [...] ugyanakkor nem alakult még ki a homloklebenyi kéregállományuk, amely a felnőtt viselkedést regulálni képes; ezért isznak és biztonsági öv nélkül vezetnek.”⁷

6 Wisconsin Council on Children and Families: Rethinking the Juvenile in Juvenile Justice. Implications of Adolescent Brain Development on the Juvenile Justice System, March 2006

A fiatalok bünelkövetőkkel kapcsolatos vizsgálatok azt mutatják, hogy „hátrányos helyzetűként”, szegényként, vagy szocializációs problémával küzdőként aposztrofálható fiatalok számára nincs jövő, nincs elérhető cél. E helyzet veszélyes kimenetet a néhány évvel ezelőtti franciaországi utcai zavargások mutatták. A kérdés gazdasági oldalával kapcsolatosan őszintén fel kell tennünk a kérdést, hogy mi történjen azokkal a fiatalokkal, akiknek munkaerejére sem rövid-, sem hosszútávon nincs szüksége a gazdaságnak. Nincs, részben ezért, mert a technikai fejlődés számos olyan munkakör megszünését eredményezte, amelyben ezek a fiatalok korábban megtalálhatták a helyüket. Most viszont alulképzetten, szocializációs problémákkal terhelten, piacképes tudás hiányában, reményük sincs az elhelyezkedésre. A szabadságelvonással járó szankciót töltő fiatalok elhanyagolható része szerez munkatapasztalatot bekerülésük előtt, és kamaszéveik jelentős részét intézményi körülmények között töltik. Még akkor is nagy nehézségekkel néznek szembe, ha valóban jóvá akarják tenni az elkövetett cselekmény következményeit, esetleg törvényes és társadalombiztosítási jogviszonnal járó munkaalkalmat akarnak találni.

Az oktatáskutató vizsgálatok egyértelműen jelzik, hogy tanulói életutak korán kétválnak sikeres iskolai pályafutással jellemezhető, illetve kudarcos iskolai pályafutású életutakra. Az alacsony iskolai végzettség szükségszerűen gyenge munkaerő-piaci helyzetet és alacsonyabb foglalkozás-szerkezeti pozíciót hoz magával. A társadalmi viszonyok reprodukciós folyamatában meghatározó szerepe van a családnak és az iskolának. A tömegoktatás elvére épülő általános iskolai rendszer a hátrányos helyzetűek esetében sem az erkölcsi értékeket közvetítő, átörökítő szerepének nem képes megfelelni, sem az egyéni képességek kibontakozásának terepét nem szolgál. Tagadhatatlan ugyanakkor, hogy ezekre a felnövekvő fiatalokra szüksége is van a gazdaságnak, bár nem mint termelőkre, hanem mint fogyasztókra. Azaz a nem túl biztató válasszal kecsegtető kérdés: mi történik abban a helyzetben, ha a fogyasztói társadalom fogyasztásra ösztönöz, de nem teremti meg a legális fogyasztás elérhetőségét? Fel kell tennünk tehát a kérdést, hogy „mire is kellene” a fiatalok a büntető igazságszolgáltatásnak? Arra, hogy példát statuáljon velük, vagy arra, hogy „jóléti ellátásra” ítélje őket? Azt hiszem, mindkét válasz zsákutcába vezet. Alkalmazható viszont a helyreállító igazságszolgáltatás ideája, amely úgy segíti a felelősségvállalást, hogy eközben a fiatalok visszailleszkedését is szolgálja.

Nancy Rodriguez 35 helyreállító igazságszolgáltatási program meta-elemzése alapján jutott arra a következtetésre, hogy e programok működését és hatásosságát nem befolyásolja, hogy a közösségben, vagy zártintézeti körülmények között valósítják meg. E programok (az elkövető, a sértett és a közösség közötti) párbeszéddel, dialógussal jellemezhetők, lényegi elemük a kapcsolatépítés és az erkölcsi értékek kommunikálása.⁸ Egy 2001-ben megjelent tanulmány hasonló következtetésekre jutott, amikor összefog-

⁸ Staugh, B.(2003): *The Primal Teen: What the New Discoveries about the Teenage Brain tell us about our Kids.* Doubleday, NY. 256.

lalta a fogvatartás alatt alkalmazott helyreállító igazságszolgáltatási programok előnyeit:⁹

- A sértett lehetőséget kap arra, hogy elmondja, hogy milyen hatást gyakorolt az életére a bűncselekmény, és érzelmi megkönnyebbülést él át a meghallgatás által;
- Csökkenthető a sértett bűnözéstől való félelme és bizonyos esetekben a dühössége;
- Lehetősége van a sértettnek arra, hogy olyan kérdéseket tegyen fel, amelyek zavarják;
- Segítheti a sértettet abban, hogy távolságtartással tudja szemlélni a vele történeteket, és tovább tudjon lépni az eseményeken.

E programok a fogva tartó intézményekben még az elembertelenedés hatását is közömbösíteni tudják, ekként az elítélt érdekeit is szolgálják. Latimer és kollégái 2001-ben elvégzett kutatásukban 27 tettes–áldozat mediációs programot és 8 konferencia-üléssel programtípust elemeztek. Azt tapasztalták, hogy a helyreállító igazságszolgáltatási programok sokkal hatásosabbak voltak a bűnözés csökkentésében, mint a hagyományos felületes mechanizmusok működtetése.

A világon sok példa van tehát arra, hogy a helyreállító programok zártintézeti körülmények között is működnek. Mi több, még hazai példa is akad erre.¹⁰ Belgiumban 1997-ben minden börtönben alkalmaztak egy helyreállító igazságszolgáltatási tanácsadót, aki nek az a feladata, hogy

- segítse a börtönigazgatót az intézetben a helyreállító szemlélet terjesztésében,
- kapcsolatot tartson a külső szervezetekkel, és
- közreműködjön a helyreállító igazságszolgáltatás lényegének megértésében.

Végezetül arra tennék javaslatot, hogy a fiatalokú elítéltek hazai kezelőrendszerében indítsunk egy olyan kísérleti programot, amely minden javítóintézetben és büntetés-végrehajtási intézetben alkalmaz egy helyreállító igazságszolgáltatási konzultánst. Az elképzelés természetesen nem működne a fiatalokúakat kezelő intézmények szakembereinek felajánlott képzés nélkül a helyreállító igazságszolgáltatás témakörében. A helyreállító igazságszolgáltatásnak ugyanis nagyobb szerepe lehetne a jelenleginél a feltételes szabadságra bocsátás körében és a visszailleszkedés feltételeinek megteremtésében. A helyreállító igazságszolgáltatási programok célja felelősségvállalásra ösztönözni a fiatalokúkat az elkövetett cselekményért, fejleszteni kompetenciáját, ugyanakkor a közösség védelmét is szolgálja. Figyelni kell azonban arra is, hogy a kisebbséghez tartozás, a nem, illetve az eltérő kultúrák, hogyan illeszkednek a helyreállító igazságszolgáltatási programokhoz és kimenetekhez.

8 **Rodriguez, N.(2005): Restorative Justice, Communities, and Delinquency: Whom Do We Reintegrate? Criminology & Public Policy, Volume 4. Issue 1, 103 – 130.**

9 **Umbreit, M. - Bradshaw, W. – Coates, R. B. (2001): Victim Sensitive Offender Dialogue in Crimes of Severe Violence: Differing Needs, Approaches, and Implications. Office for Victims of Crime U. S. Department of Justice, 26.**

10 **Lásd: Szitka Szabolcs (2008): Új lehetőségek felkutatása a fiatalokúak büntetés-végrehajtásában, reszocializációjuk elősegítése érdekében. Börtönügyi Szemle, 27. évf. 3. sz. 13-20. o.**

Összességében véve láthatjuk, hogy számos feladat vár még az intézetekre és a fiatalok bűnözés kezelőintézményeire. Ezek közül három nagy csoportot emelek ki:

1. Együttműködés erősítése a szociális, jogi és pedagógiai szféra más szereplőivel: például a család gondozás érdekében a családsegítő szolgálatokkal való együttműködés; a jogászok megismertetése a javítóintézeti nevelés „hasznával”; a munkaügyi központokkal való együttműködés a kikerülő növendékek érdekében stb.

2. A nevelés és oktatás rendszerének megújítása: az alternatív pedagógiai és pszichológiai módszerek alkalmazása mind a fiatalok nevelésében, mind pedig a dolgozók mentálhigiénés állapotának gondozásában; a kompetenciaalapú oktatás alapjainak tudatosabb megteremtése; a valódi átjárhatóság biztosítása a „kinti” és a „benti” iskolák között stb.

3. Multidiszciplináris szemléletmód érvényesítése: el kell fogadniuk az intézeteknek, hogy többféle funkciót szükséges betölteniük. A vezetőknek nemcsak pedagógiai és pszichológiai szempontból kell intézményüket támogatniuk, hanem a pályázatok, más területek felé nyitás révén „menedzselni” is szükséges őket.

Különösen hálás vagyok az alábbi szerzőknek, hogy gondolatébresztő írásaikkal, gyakorlati tevékenységük szemléletével hozzásegítettek a fenti gondolatok megformálásához: B. Aczél Anna, Czenczer Orsolya, Hatvani Erzsébet, Hegedűs Judit, Lénárd Krisztina, Lőrincz József, Mezey Barna, Papházi Tibor, Rácz Andrea, Szarka Attila, Volentics Anna, Vókó György.

Fliegauf Gergely

A fogvatartottak illegitim nyugtatószer-használata: Rivotril-probléma a magyar börtönökben

Bevezetés

Jelen tanulmány alapja a Magyar Addiktológiai Társaság „*Droghasználók a börtönben. Problémafeltárás és ártalomcsökkentés*” című konferenciáján – 2008. november 20-án – elhangzott rendszerszemléletű tudományos előadás¹. A rendszerszemlélet ez esetben azt jelenti, hogy a Rivotril-problémát számos szemszögből lehet elemezni, és azt találjuk, hogy a vizsgált jelenség egy tágabb rendszer része, azaz nem önállóan létező dolog; sok más körülmény áll fenn, amik a helyzetet facilitálják, még olyanok is, amelyek teljesen kívül esnek a büntetés-végrehajtás hatáskörén.

Ebben a rövidebb írásban nincs arra lehetőség, hogy a különböző tudományágak részletes szakirodalmi vívmányait idézzük és elemezzük, azonban néhány kiemelkedően fontos forrást mégis megemlítünk. A cikk mindvégig próbál a gyakorlathoz és a börtön valóságához, a *börtönjelenséghez* igazodni.

Az említett konferencián rendkívül tanulságos, nyílt szakmai vita bontakozott ki nemcsak a kábítószerügyi szakmapolitika képviselői és a börtönügyi szakemberek között, hanem a kisebb szakmai és tudományos berkeken belül is.

Gazdasági megfontolások

Magyarországon jelenleg a Rivotrilhoz úgy lehet hozzájutni, hogy a beteg legelőször neurológus szakorvost keres fel, aki javaslatot tehet a háziorvosnak is, hogy rendszeresen írja fel ezt a nyugtatószert a betegnek. Ezek után a háziorvos és a gyermekorvos is felírhatja a gyógyszert, akár három hónapra vagy fél évre előre is. Ilyen hosszú tartamú javallat esetén az orvosnak fel kell tüntetnie, hogy a beteg milyen mennyiségben szedje a gyógyszert.

A gyógyszer hazánkban háromféle kiszerelesben kapható, és a hivatalos árak gyógyszerértárakban a következőképpen alakultak 2008 decemberében:

mg/szem	szem/doboz	recept	90%-os támogatással	közgyógyellátásra
0,5	50	576 HUF	63 HUF	0 HUF
2	30	498 HUF	62 HUF	0 HUF
2	100	1612 HUF	161 HUF	0 HUF

1 Megtekinthető az interneten: Takács I. G. (2008): *Droghasználók a börtönben.* <http://drogriporter.hu/hu/bortonkonf> [2008-12-18]

Egy budapesti – viszonylag forgalmasabb, ügyeleti szolgáltatást is ellátó – gyógyszer-tár havi Rivotril-forgalma a következőképpen alakult 2008 novemberében:

mg/szem	szem/doboz	doboz-eladás	árbevétel receptes ár esetén forintban
0,5	50	50	28 800
2	30	12	5 976
2	100	15	24 180

Több fogvatartott elmondása szerint: hazánkban a börtönökben egy szem Rivotril ára megegyezik egy doboz cigaretta árával. Ha a gyógyszert receptre vásárolják meg, akkor egy 2 mg-os, 100 db-os csomagból való Rivotril tablettá ára 16 forint, 90%-os támogatás esetén 1,6 forint. Egy doboz cigaretta ára átlagban 700 forint, tehát egy feltételezett *Rivotril-dealer* haszonkulcsa a gyógyszeren 43-437-szeres lehet. Egyszerűbben fogalmazva: 1000 forint befektetésből az illető akár 437 ezer forintos bevétellel számolhat. Természetesen a terjesztéssel és a szervezéssel, a cigaretta „visszaforintosításával” némi vesztesége lesz, de óvatos becslés alapján is akár százszoros haszonra tehet szert.

A hazai börtönökben is előfordult már, hogy több ezer Rivotril tablettá került elő egy beküldött csomagból, vagy egy körleten zárkaellenőrzéskor. Előbb a Rivotril tablettá *körlet-árát* említettük. A csomagban a Rivotril nyilván még nem ér ennyit, hiszen nincsen a felhasználónál, hanem a *börtönbeli kereskedőhöz* jut éppen. Mégis, ha a körletárral számolunk, akkor azt kapjuk, hogy mondjuk kétezer darab Rivotril értéke a körleten már 1,4 millió forint. Ez mindenképpen jelentős összegnek mondható, és ha figyelembe vesszük, hogy egy átlagos körletfelügyelő nettó bére körülbelül 85 ezer forint, akkor a korrupció miatt rendkívül veszélyes a Rivotril jelenléte a börtönökben, hiszen kétezer darab Rivotril „bolti” ára csupán 32 ezer 240 forint.

Mint említettük: több fogvatartott állította, és más kutatás² is arra jutott, valamint a börtönökben dolgozó felügyelők szerint is egy doboz cigarettáért lehet egy szem Rivotril-t kapni a körleten. Mikrorökonómiai szempontból mondhatjuk, hogy a Rivotril ára a börtönkörleten állandó – egyensúlyban van, azaz a kereslet, a kínálat is állandó. Még egyszerűbben fogalmazva: a börtönben Rivotril-piac alakult ki.

A társas szerveződés kriminogén szempontjai a nyugtatószerekkel való visszaélés során

A fenti, első adatsorunkon láthatjuk, hogy a közgyógyellátásban részesülő személyek akár ingyen is hozzájuthatnak a Rivotrilhoz. Nagy mennyiségű gyógyszer összegyűjtése általában a következő forgatókönyv szerint zajlik:

1. A gyógyszerigényt több személy jelenti be szakrendelésen, ahol a néha nem megfelelően működő előzetes vizsgálat alapján a szakorvos javasolja a beteg kezelését, aminek a részleteit a korábbiakban leírtuk. A lelki tünetetek kezelésére a magyar állami

2 A Takács István Gábor által vezetett, a TASZ és Drogprevenációs Alapítvány, továbbá a Connections Project által támogatott – eddig csak a hivatkozott konferencián publikált – kutatás nyersanyaga, interjúi.

egészségügynek nincsen elegendő kapacitása, illetve a pszichológiai magánpraxis szolgáltatásai az átlagemberek számára nem fizethetők meg.

2. A nem megfelelő felmérés miatt a háziorvos és a szakorvos a fenti személyeknek felírja a gyógyszert. Lehetséges, hogy ezek a személyek valóban Rivotril-kezelésre szorulnak, azonban az esetleges hangulatzavarból való meggyógyulás lehetőségénél sokkal nagyobb motiváció hajtja őket: a kapott gyógyszert el tudják adni.

3. A gyógyszer birtokában felkeresik azt a személyt, aki kint (nem a börtönben) kereskedik a Rivotrillal.

Láthatjuk, hogy a fentebb leírt forgatókönyvnek szereplői vannak, a magatartásminimákat el kell sajátítani, a társas interakciók másik oldalán néha az egészségügyi szolgálat áll, a cselekményeket irányítani kell, és – talán ez a legfontosabb – a gyógyszer eladásából anyagi haszon teremődik. Az anyagi haszon a droggereskedő és a beszállító személy között kölcsönös függőséget eredményez. Ez a függőség, az eredményes végrehajtás érdekében akár parancsuralmi viszonyhoz is vezethet, amiből az következhet, hogy a droggereskedő esetleg korlátlan hatalomra tesz szert a beszállító felett anyagi, kriminális és fizikai erőfölényének köszönhetően.

A gyógyszer ezek után a következő lehetséges forgatókönyv szerint kerül be a börtönbe:

1. A droggereskedő eladja a gyógyszert a fogvatartott hozzátartozóinak.

2. A hozzátartozók a gyógyszert a börtönbe küldendő csomagba rejtik. Ennek számos módja van, terjedelmi okokból itt csak néhány, valóban megtörtént esetet írunk le. A Rivotril krémbe ágyazzák, és az akár 500 grammos tégelyt visszazárják. A csomag hullámpapírjába helyezik el a gyógyszert, ahol azok éppen elférnek, a csomag belső oldalán megjelölik, hogy hol van a gyógyszer, és a börtönbeli csomagvizsgálat során a jelre fel figyelnek, a hullámpapírt elrakják, a megjelölt részt kitépik, és a rabruhába rejtve a körletre csempészik. Ez utóbbi módszer hatékony végrehajtásához legalább három ember összehangolt, gondosan megtervezett tevékenysége szükséges. A Rivotril hat-hét szemként egymás mellé teszik, sztaniolban, szaloncukorszerűen összekötik, majd ezeket a vékony csíkokat a vécépapírtekercsbe rejtik. További példákat azért nem szükséges említeni, mert a leírt eseteket a büntetés-végrehajtási dolgozók már ismerik, és valószínűleg a hozzátartozók és a fogvatartottak már más módszerek kidolgozásán fáradoznak, azonban ezek a mintázatok antropológiai szempontból egy másik tanulmányban messze-menőleg értelmezhetők lennének.

Az előző két pont büntetés-végrehajtási szakmai tanulsága az, hogy a cselekményt szintén meg kell szervezni, irányítani kell, és tervezni kell. Szinte teljesen bizonyos, hogy ha a börtönben már megvan a Rivotril iránti kereslet, a kínálat állandó, az ár és az árumennyiség is konstans, s feltehető, hogy egyszerre több érdekcsoport foglakozik azzal, hogy a börtönben „terítse” a gyógyszert. Ezek a csoportok egymással rivalizálnak, ahogy az a kereskedelem törvényei szerint eleve megjósolható, azonban nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy ez a folyamat börtönközegben, egy agresszív és zárt környezetben zajlik, amelynek megvannak a speciális szabályai.

Szót kell ejtenem itt a *gengjelenségről*. Nagyon félünk ettől a kifejezéstől, nem merjük használni a magyar börtönök viszonylatában, mint ahogy tizenöt éve még azt is ta-

gadtuk, hogy a börtönben jelen van a kábítószer. Számos klasszikus kriminológiai tanulmány³ említi, és cáfolhatatlan tényként kezeli, hogy az utcai gengek pár jellegzetes tevékenységi körének a drogkereskedelem a szerves része. Több évtizedes a múltja annak is, hogy ezt a szakkriminológiai tanulmányok⁴ a börtöngengék sajátosságai közé sorolják. Nyilvánvaló a hasonlóság: ami az amerikai intézetekben a heroin vagy a crack, az a magyar intézetekben a Rivotril, amit a leggyakrabban a *prescribed*, azaz orvos által felírt drogok típusába sorolhatnánk az amerikai klasszifikáció szerint. A fiatalok bűnözés, az iskolai szegregáció, a gengesedés és a fogvatartottak közötti erőszak – mint jelenségek – egy töről erednek, és együttesen generálják a kábítószer-problémát hazánkban is.

A probléma fenomenológiai szempontból olyan, mint a tyúk meg a tojás esete, nem lehet tudni, hogy mi volt előbb: a geng vagy a drog a börtönben. A személyes véleményem szerint a börtön, a geng és a drog (és még számos más tényező, pl. a fertőző betegségek) egy töről eredő jelenségek, azaz fenomenológiai szempontból egy egységes és konstans valóság elemei, amit a tudományok, a szakmapolitikák, a politika, a gyakorlat, a börtönsleng stb. más-más módon definiálnak, és más fogalommal illetnek.

Nem szabad említés nélkül hagyni, hogy a fentebb vázolt forgatókönyv minden eleme átugorható, és a szereplők helyettesíthetőek. A börtönben ilyen szempontból az a legveszélyesebb, ha a kinti és a benti kereskedő személye megegyezik. Nagyon ritka kivételektől eltekintve, az ilyen hipotetikus (és szinte valószínű, hogy valóságos) személy a büntetés-végrehajtási szervezet hivatásos állományú⁵ tagja. Valamilyen szempontból tehát az ilyen személy jelenléte a börtönben a büntető igazságszolgáltatás kudarca, ezért nem szívesen feszegetett téma, a börtönt mint szervezetet traumatizálja, és a személyzet a kérdést tabuként kezeli a külvilággal szemben. Nem szabad arról sem elfelejtkezni, hogy a börtön a társadalom szerves része, onnan nem vehető ki, nem helyezhető át, nem helyettesíthető más elemmel, egyes deliktumok esetén még alternatív büntetésekkel sem. *A börtönjelenség ellenes abolícionizmus*⁶ nem éppen népszerű jogfilozófiai áramlat, mint minden társadalomkritika. Az abolícionista tanítások summázata az, hogy a társadalom morális értelemben felelős a börtönért, és a társadalom büntetés-politikával kapcsolatos implicit akarata érvényesül a börtönökben, valamint az, hogy a börtönártalmak mértéke mindig túlszárnyalja a bebörtönzés hasznát.

Farmakológiai vonatkozás

- 3 Pl. Thrasher, F. (1927): *The gang: A study of 1313 gangs in Chicago*. Chicago, University of Chicago; Whyte, W. F. (1943): *Street corner society*. Chicago, University of Chicago.
- 4 Jacobs, J. B. (1977): *Statesville: The Penitentiary in Mass Society*. Chicago, University of Chicago Press; Camp, G. M., Camp, C. G. (1985): *Prison gangs: Their extent, nature, and impact on prisons*. Washington, Government Printing Office; Huff, C. R., Meyer, M. (1997): *Managing prison gangs and other security threat groups*. *Corrections Management Quarterly*, 1(4), 10-18.
- 5 A bv. szervezetet azért nem írjuk itt nagy kezdőbetűvel, mert a jelenség egyáltalán nem köthető semmilyen ország gyakorlatához, és semmilyen országos börtönügyi szakmapolitikához, hanem a börtön valóságának (a börtönjelenségnek) esszenciális és axiomatikus definíciós eleme.
- 6 Wacquant, L. (2001): *Deadly Symbiosis: When Ghetto and Prison Meet and Mesh*. In: D. Garland (ed.): *Mass Imprisonment: Social Causes and Consequences*. London, Sage Publications. 82–120. p.

A Rivotril hatóanyaga a Klonazepám, ami antiepileptikum, azaz az epilepszia gyógyítására alkalmazott szer. Farmakoterápiás alkalmazása sokrétű⁷. Minimális adagokban gyermekkori epilepszia is kezelhető vele, az egyik legenyhébb, nyugtató hatású benzodiazepin–származék. Hoszszú a felezési ideje, azaz a hatását hosszan fejti ki a szervezetben, ezért szorongásos tünetekre kifejezetten ellenjavallott, mivel amnesztikus (memóriazavar) és szedatív (lenyugtató) hatása miatt a szorongások kognitív tüneteit fokozza. Magyarán a szorongással együtt jelentkező zavaró gondolatok, a nyugtalanság fokozódhat. Ez kifejezetten veszélyes a börtönben, mert a fegyintézet zárt és agresszív társas közeg, ami önmagában is növeli a szorongásszintet. A Rivotril a bevételt követő napon is kábultságot, álmodást, koncentrációs nehézséget okozhat.

A benzodiazepinek családját Leo Sternbach szintetizálta először Krakkóban⁸, 1933-ban, majd az Egyesült Államokba emigrált, ahol a benzodiazepin az ötvenes évektől hatalmas karriert futott be pl. Librium vagy Valium (nálunk Seduxen) néven. A klonazepám a benzodiazepinek egyik típusa tehát: a klonazepám benzodiazepin–származék, de nem minden benzodiazepin–származék klonazepám. Ez azért fontos, mert más szerekek is visszaélhetnek a fogvatartottak (pl. Seduxen, Eunocin, Anteplepsin), amelyek már ritkábban forgalomban lévő, mégis akár külföldről beszerezhető szerek, és benzodiazepinek.

A Rivotrilról kiadott hivatalos tájékoztató⁹ szerint a Rivotril 0,5 mg tablettá korong alakú, halvány narancssárga színű, 0,5 mg klonazepámot tartalmaz és „ROCHE 0.5” jelzés látható rajta. A Rivotril 2 mg tablettá szintén korong alakú, fehér, illetve halványsárga színű, 2 mg klonazepámot tartalmaz és „ROCHE 2” jelzés látható rajta. Tehát a fehér színű tablettá tartalmazza a több hatóanyagot, továbbá a tablettán védjegy is szerepel.

Hogy a fogvatartottak hogyan élik meg a Rivotril hatását, illusztrációként álljon itt ez a két rövid szöveg – saját gyűjtésemből:

*„A nülaketes-ricsi
egy darab – egy cigibe megy
egy kevés, ha jól akarod érezni magadat.
5 db – vagy 10 db az már jó
Hogy jön be papucsba – dóhányba
Nagyon jó a hatása egy két nap kóma – részegséget – ókoz
Túdat alat van az ember és képes minden örücségre
mert nem emlékszik semmire.”*

*„Betalok és szanaksz
a rivó meg az andakszin az mán jó
ösze keverve és eladni kávéir és dohányir
aki szedi anak megiri, mert nem gondolkozik semmiről.”*

7 Lásd: Bakó Gy. (szerk.) (2003): Farmakológia. Medicina Könyvkiadó, Budapest.

8 Lásd: Knoll J. (szerk.) (1993): Gyógyszertan I. Medicina Könyvkiadó, Budapest. 186. old.

9 url: http://www.egeszsegkalauz.hu/gyogyszer/1440/rivotril_05_mg_tabletta [2008-12-18]

A hivatkozott tájékoztató felnőttek részére napi 4-8 mg-ot ír elő, azaz legfeljebb négy fehér színű pirulát. Ehhez képest fogvatartotti és őri beszámolók szerint egyes rabok akár 10-15 szem Rivotril-t is beszednek egy alkalommal a börtönben. Ilyen mennyiség hatását emberen a farmakológiai tesztekkel nyilván nem mérték, ezért a gyógyszer ilyen hatása kiszámíthatatlan.

Fontos itt beszélni a *set-setting* elméletről, azaz a híres Schachter-Singer kísérlet¹⁰ következményeiről. A szociálpszichológus kutatópáros az ötvenes években az Egyesült Államokban arra volt kíváncsi, hogy az emberek hogyan értelmezik az érzelmeiket, milyen mértékben játszik szerepet a fiziológiai arousal (felfokozottság), az aktuális társas közeg és a hatásról tudott információ helyessége. Nagyon leegyszerűsítve az eredményeket, elmondhatjuk, hogy a társas közeg rendkívül erőlyesen befolyásolja, ki hogyan értelmezi azt, hogy mit érez, azaz a társaság nagyban befolyásolja a hangulatunkat egy bizonyos fizikai ingerrel (pl. a Rivotril esetében a szedáció) kapcsolatban, és a hangulatunk előjele, azonos lesz a társaság által diktált hangulat előjelével. Valódi fiziológiás inger nélkül is kiváltható hatás a társas közeg manipulációjával, ezt a jelenséget nevezték el később placebo-hatásnak. A kísérlet forradalmasította az orvostudományt és a szociálpszichológiát is, de nagy hatással volt az addiktológiára is, hiszen az egyén beállítódása (*set*) és a társas környezet (*setting*) együttesen határozzák meg az adott drog hatását. Így fordulhat elő, hogy az elvileg szedáló és enyhén hallucinogén kannabisz használata esetleg „*rendőrparát*” okozhat, ami éppen ellentétes, pánikrohamszerű reakciót jelent, amikor a kannabiszhasználó fél attól, hogy lebukik, és beviszik a rendőrségre. Ugyanilyen lehet a börtönben a *berivózott* rab tombolása, amikor összezúzza a zárkaberendezést, hipergresszív válik a nyugtatószer hatására, nagyon nehezen fékezhető meg, és a történetek-re később teljes mértékben amnéziás.

A börtönben ennek eredményeképpen rendkívüli események történhetnek – ahogy azt egy felügyelői beszámoló tanúsítja:

Egy elítélttel (B. G.) rendszeresen problémák voltak. Mindent megtett, hogy nehezebbé tegye az örök életét. Folyamatosan gondok voltak vele. Rendszeresen kábítószert és Rivotril-t szerzett, és verekedett. Az öngyilkossági kísérleteinek már a számát sem tudtuk, a keze úgy nézett ki, mint egy felszántott föld. Lehetetlen volt kezelni! Igazából már a nevelők sem tudtak mit kezdeni vele. A magatartása szörnyű volt, folyamatosan ellenállt mindennek, így egy idő után felkerült az V. emeletre a szigorított fegyház körletre. A fegyház körleten olyan emberek közé került, akik, úgy tűnt, kordában tudják tartani. A zárkatársai sem voltak túl jó emberek, de legalább kezelhetőek voltak. Minden aránylag rendben ment addig a percig, amíg fel nem tettek a zárkába egy új embert. K. K. hétfőn érkezett, s a kartonja alapján nehezen kezelhető és veszélyes elítél volt. A nevelők egy ideig a földszinten tartották, majd felkerült abba a zárkába, ahol az az elítél volt, akivel rengeteg probléma fordult elő. A fogvatartottat felkísérték a számára kijelölt szintre, és ott átadták a szintes felügyelőnek. Kísérés közben beszéltek vele egy pár szót, nagyon ideges volt. A kollégám átvette, megmotozta

¹⁰ Schachter, S., Singer, J. (1962): Cognitive, social, and physiological determinants of emotional state. *Psychological Review*, 69, 379-399 p.

és kitöltötte az ilyenkor szükséges iratokat. Majd a zárkához vitték, és a szokásos eljárás szerint elhelyezték. Aznap én elektromos zárat kezelő felügyelőként teljesítettem szolgálatot. A szolgálatom végétével elmentem haza. Másnap mesélték a kollégák, hogy mi is történt. Nagyon meglepődtem azon, amit mondtak nekem. A zárkában ez a két elítélt összeverekedett. Az új ember alsó ágyat szeretett volna magának, és pont azt szemelte ki magának, amin a másik nehezen kezelhető fogvatartott parkolta le magát pár nappal ezelőtt. Szó szót követett, és egymásnak estek. Mire a készenléti szolgálat felért, már tiszta vér volt az egész zárka.

A Rivotril a rabok a börtönben a fentiek ellenére inkább „átutazásra” használják, azaz a hatás alatt elfelejtkeznek a börtönről. A letartóztatási sokk ellen is kiváló szer a Rivotril, hiszen az első pár nap a börtönben a fogvatartottat hipervigilenssé teszi; a szer alvási képtelenséget, pánikreakciót, étvágytalanságot, ideges remegést, általános, pszichotrauma erejű sokkot okoz.

A Rivotril börtönbeli alkalmazása azonban nem csak innen ered. A gyógyszer ugyanis enyhe nyugtatószer lévén képes kiküszöbölni a heroin elvonási tünet pszichés faktorát, azaz az elvonás okozta nyugtalanság megszűnik. Drogambulancián dolgozó személyek beszámolóit szerint a börtönön kívüli heroinhasználók is „ráállnak” a Rivotrilra, azaz a korábban már leírt gyógyszerrel visszaélő kereskedők kliensei ők is. Ezeknek a kereskedőknek az ügyfelei tehát a fogvatartottak hozzátartozói, illetve a heroinisták. Azonban ezen szerepek is felcserélődhetnek, átjárhatóak, és gyakran átfedés van közöttük.

Ilyen szempontból a Rivotril valamilyen módon helyettesíti a heroint, azaz fenomenológiai értelemben Metadon-szerű szer. A Metadonhoz azonban jóval nehezebb hozzájutni, és intenzív elvonási tünet esetén a használó inkább a Rivotril után nyúl. Nyilvánvaló, hogy ezek a szokások és magatartásminták a börtönben is folytatódnak, ha a heroin-használó valamilyen eredmény- vagy eszközbüncselekmény miatt a börtönbe kerül. Meg kell jegyezni, hogy a Rivotril farmakológiai értelemben nem tekinthető szubsztitúciós szernek, azonban a börtönön belüli léte azt bizonyítja, hogy a börtönbeli szubsztitúciós kezelés egyfajta funkció, ami a rendszer túlélését szolgálja, és ebben a szisztémában a Rivotril szubfunkcionális elem.

A klonazepám azonban nem az egyetlen szer, amivel a fogvatartottak visszaélnék. E szerek összessége egy bonyolult rendszert alkot, amelynek azonban mégis van két pólusa: a teljesítményt fokozó szerek (1), illetve a teljesítményt csökkentő szerek (2). A két egymással antagonista kapcsolatban álló pólus szerepe a *kisakkozott fiziológiai egyensúly melletti izomtömeg növekedés*.

A fogvatartottaknál a következő, nem csupán hazánkban gyártott és forgalmazott testépítő szereket, illetve egyéb szereket találtak már a bv. szervek dolgozói:

- anabolikus szteroidok: Anapolon, Diabonol, Metanabol, Oxymetanabol, Danabol, Napozim
- fogamzásgátló-szerek: pl. Noaldex (a szteroidok mellékhatásának visszaszorítására)
- görcsoldók: pl. Clenbuterol (a fogamzásgátló-szerek relapszusának kiküszöbölésére)

- vízfogó szerek: pl. Omnadren (a fej szöveteiben tartja vissza a folyadékot, ezért megnövekszik a fej mérete, és „vízfej” alakul ki)
- izületerősítők, stresszoldók: pl. Ulceran
- állati fogyasztásra szánt húsnövelő tápok: pulykatáp, bikanevelő táp

Ezen bonyolult rendszerbe a klonazepám nyugtatószerként, azaz a túlpörgés ellensúlyozásaként épül be.

A Rivotril már a börtön előtt is jelen van, és akár bűncselekményt is generálhat a vele való visszaélés. Az alábbi esettanulmányt egy rendőrtiszt főiskolás hallgató írta, és remekül szimbolizálja a Rivotril–visszaélés egyik hosszú távú hatását, az *anterográd amnéziát*, amikor a beteg rövid távú emlékezetéből az információk nem kerülnek át a hosszú távú memóriába:

[...] a testületnél eltöltött időm alatt rengeteg problémás fogvatartottal találkoztam. A választásom egy, az intézetembe – súlyos testi sértés miatt – nemrég befogadott előzetes fogvatartottra esett. Nevezett fogvatartott, E. A. 32 éves, jó családi körülmények között, káros szenvedélyektől mentesen, feleségével és egy kislányukkal boldogan élt, a következő gyermeket tervezgették. Az édesapjával közösen irányított építőipari vállalkozásuk jó megélhetést biztosított számára. Lakóhelyén a családját köztisztület övezte, hiszen minden évben gondoskodtak a helyi templom átfestéséről és az iskola évenkénti tisztasági festéséről, továbbá a falujában élő idős embereket és a rossz szociális helyzetben lévő családokat is segítették anyagilag. Jelentős pénzüsszeggel támogatták a helyi foci-csapatot is. Vállalkozásuk jelentős számú embernek biztosított munkát. E. A. – szorító mellkasi fájdalmakra és görcsös fejfájásra panaszkodva – pár éve felkereste a körzeti orvosát. Orvosa szerint, aki a család régi barátja, az említett tünetek a stresszes életmód és a sok munka miatt jelentkeztek. E. A. elkezdte szedni a felírt nyugtatót, a Xanaxot. Közben vállalkozása bajba került egy nem jól sikerült építkezés miatt, és tartva a következményektől, az életmódján nem változtatva folyamatos hajítás közepette élt. E. A. a nagy hajrában már magával sem törődve – megszegve orvosa tanácsát – először csak egy-egy nap, majd több napig nem szedte a felírt gyógyszert. Természetesen a rosszulletei még gyakoribbá váltak, és már nem csak múltó rosszul léteket voltak, hanem szinte egész nap tartottak. Családja unszolására megint felkereste a házi orvosukat. Félve az orvos szidalmaitól azt hazudta, hogy szedi a felírt gyógyszert és mérsékelte az élettelt intenzitását. Erre az orvos egy másik típusú nyugtatót írt fel számára, Rivotril. A gyógyszer kiváltása után E. A. félelmében elkezdte szedni a gyógyszert, amitől – elmondása alapján – könnyűnek, lazának és minden gondtól és problémától mentesnek érezte magát. Eleinte az orvosa tanácsa szerint szedte az amúgy indokolatlanul erős gyógyszert, majd az általa nyújtott hamis világgépet keresve, ha napközben valami sérelem érte vagy úgy érezte, hogy lanyhul a szer hatása, bevett még egy szemet. Miután már idő előtt elfogyott a Rivotril, az előzőekben felírt nyugtatójához a Xanaxhoz nyúlt. Miután nem érezte a kelendő hatást, abból is egyre többet fogyasztott. A családja mindebből semmit sem

vett észre, hiszen a kábaságát E. A. a rengeteg munkával és idegeskedéssel indokolta. A második nyugtatót is felélve az orvosát ismételten felkereste, s azt hazudta, hogy a gyógyszer kiesett a zsebéből a festékbe, és használhatatlanná vált... A gyógyszere idő előtti elfogyása után rendszeresen visszatért orvosához, és különböző hazugságokkal íratott fel újabb s újabb adagokat. Úgy érezte, hogy nem tudja orvosát sokáig átverni, ezért egy alkalmi ismerőse útján kezdett hozzájutni az őt addigra már teljesen rabjául ejtő Rivotrilhoz. Sajátmagát azzal nyugtatta, hogy nem drogos, csak gyógyszert szed. Sajnos kb. 2 évig tartott, mire az orvos és a családja észrevette, hogy E. A-val valami nincs rendben. Nem is a kábasága, inkább a gyakori, indokolatlan dühkitörései „buktatták le”, és az alkalmankénti alkoholfogyasztás, ami addig nem volt rá jellemző (korábban megvetette az alkoholt és egyszerűen soha nem fogyasztott belőle). Közben meg, ha nem volt kellő a Rivotril hatása, vagy elfogyott a gyógyszer, alkoholfogyasztással „turbózta fel” a közérzetét. A család tagjai egy közös szombat esti vacsora során megpróbálták kiszedni belőle, mi történt vele, miért viselkedik olyan furcsán, és tudatni akarták vele, hogy aggódnak érte. E. A. eleinte leplezni próbálta magát, majd miután észlelte, hogy nem tudja meggyőzni az aggódó családját, felkapta a kabátját, és távozott otthonából. Nem törődött az utána induló apjával és senkivel sem. Eleinte egyedül feldúlton sétált az utcán, és folyamatosan az járt az eszébe, hogy miért akarnak az ő életébe beleszólni, mi közik hozzá. Közben szórakozni induló fiatalokat pillantott meg. Belenyúlt a kabátzsebébe és a szeretett gyógyszeres üvege mellett a munkásoknak másnap kiosztásra váró pénzt találta. Beszedett pár szemet a gyógyszerből, és ő is elindult egy szórakozóhely irányába. Odaérkezve – még a belépés előtt – ismét beszedett egy pár szemet, és úgy indult be a helységbe, ahol találkozott egy ismerőisével. Ez volt az utolsó emlékképe arról az éjszakáról. Reggel egy rendőrségi fogdán ébred, és hiába a sorozatos kihallgatás, csak az ügyvédjétől tudja meg, hogy aznap este állítólag bántalmazott egy embert, aki az óta is kómában van. Az ismerőse, akivel előző este ivott, arról tanúskodott, hogy ő követte el a garázdaságot. E. A. nem érti a történeteket, nem hiszi el, hogy ő bántott volna valakit is. Szerinte csak a bódult állapotát akarják kihasználni, ráverni a bűncselekményt, és bízni abban, hogy kiderül az igazság.

Nevezett fogvatartotton – befogadása után – erős elvonási tünetek voltak tapasztalhatók, a családja által beküldött orvosi papírjai alapján az intézet orvosa továbbra is engedélyezte a Rivotril adását számára. E. A. nem hisz sem az egészségügyi személyzetnek sem a nevelőnek, továbbra sem érti milyen veszélyes szer az, amit szed...

Büntetőjogi vonatkozás

A büntető törvénykönyv 282-283. szakaszai tartalmazzák a kábítószerral való visszaélés leírását és szankciórendszerét. A Btk. e pár paragrafusára folytonos politikai csatározások tárgya. Az aktuális kormányzat politikai szemlélete természetesen alakítja a ká-

bitószerrel kapcsolatos szakmapolitikát és büntetőpolitikát is. Ilyen szempontból forr össze büntetőjogi elméleti értelemben a börtön és a kábítószer. Mint a fentiekben utaltunk rá, a kábítószer a börtönjelenség szerves része, tehát a börtön működése szempontjából döntő a kábítószerügyi szakmapolitika politikai háttere is, hiszen jelentős befolyással bír a börtön belső életére is (pl. milyen típusú fogvatartottak kerülnek a börtönbe). A fenti Btk. paragrafusokban a következő fordulatokra figyelhetünk fel a Rivotrillal kapcsolatban – a korábbiakban leírtak értelmében:

- üzletszerűség (a Rivotrilnak piaca van a börtönben),
- bünszövetség (érdekcsoportok foglalkoznak a gyógyszer terjesztésével),
- hivatalos vagy személyi közfeladatot ellátó személyként (a terjesztésben a személyzet is részt vehet),
- a büntetés-végrehajtási szervezet létesítményeiben (börtönben történik a kereskedelem),
- jelentős mennyiségű kábítószerrel való elkövetés (akár 2 000 darab Rivotril tableta előtálalása).

Ezen kívül a fiatalokú fogvatartottak miatt érdekes lehet a 282/B. szakaszban meghatározott büntett, a tizennyolcadik életévét nem betöltött személy bevonása a kábítószerrel visszaélés büntettségébe, amit, ha hivatalos személyként követ el valaki, akkor még életfogytig tartó szabadságvesztéssel is büntethető.

A Btk. önmagában nem határozza meg a kábítószer fogalmát, hanem a 286/A szakasz értelmező rendelkezése egy 1961-es és egy 1971-es ENSZ egyezményről tesz említést. Témánk szempontjából az utóbbi egyezmény¹¹ érdekes. A Btk. szerint ugyanis csak az ezen szerződés I. és II. jegyzékében felsorolt anyagok minősülnek kábítószernek. A Rivotril hatóanyaga *a Klonazepam a IV. jegyzékben szerepel, tehát nem minősül kábítószernek*, holott ha annak minősülne, a börtönbeli rivotril-visszaélés hatásosabban lenne üldözendő. Ma a Rivotril illegitim szedése a börtönben „bódítószerhasználat” fegyelmi vétésnek minősül.

Van azonban az 1971-es ENSZ egyezménynek néhány figyelemreméltó pontja a IV-es jegyzékben szereplő anyagokkal kapcsolatban:

1. Az anyagokra szigorú szabályzást kell kialakítani a velük folytatott terápia és a tudományos kísérletek szempontjából (art. 8/3).
2. A szerek csak és kizárólag orvosi rendelőre fogyaszthatók (art. 9/1). Innen ered a prescribed (felírás) kategorizáció.
3. A szerekkel kapcsolatban lévő szereplők, a szerek forgalmáról feljegyzéseket kötelesek készíteni (art. 11/5).
4. Az egyezményben szereplő szabályok megszegőit meg kell büntetni (art. 22/1).

A Klonazepam jogi értelemben tehát nem minősül kábítószernek, viszont a fenti nemzetközi egyezménnyel mégis ellentétben állnak a következő börtönbeli jelenségek:

11 CONVENTION ON PSYCHOTROPIC SUBSTANCES, 1971 UNITED NATIONS, magyar nyelvű forrás: A pszichotróp anyagokról Bécsben az 1971. év február hó 21. napján aláírt egyezmény kihirdetéséről szóló 1979. évi 25. törvényerejű rendelet IV. jegyzéke

1. A Rivotrillal való visszaélés egyértelműen nem a Klonazepámmal folytatott orvosi terápia része.

2. A fogvatartottak a börtönökben többségében nem orvosi rendelvényre, és talán ez súlyosabb: orvosi felügyelet nélkül fogyasztják a gyógyszert.

3. Mint a korábbiakban utaltunk rá, az egészségügyi (börtönön kívüli) gyógyszernyilvántartás valószínűleg nem működik megfelelően. Továbbá: a börtönön belüli illegitim Klonazepám nyilvántartása lehetetlen.

4. A nemzetközi egyezmények szabályainak megszegői többségükben büntetlenek maradnak. Ez utóbbi jelenség a nemzetközi emberi jog *impunity* (büntethetlenség, amikor a rendszer sajátossága miatt a visszaéléseket elkövetőket nem lehet, vagy nem is szándékozzák megbüntetni) fogalmával határos.

A korábbiakban láttuk, hogy a fogvatartottak milyen fiziológiai tényezők miatt élnek vissza Rivotrillal. Ha a Btk. kábítószerrel kapcsolatos szankcióit nézzük, és azok érvényesek lennének a Klonazepámra is, akkor lehetséges, hogy kevesebb ilyen gyógyszer lenne a börtönökben, azaz a szer egy jogi „kikapunak” köszönhetően lehet bent a börtönökben. Ezt a problémát nem lehet egyszerűen orvosolni, és talán a nagyobb kihívás az, hogy a fenti tényt a fogvatartottak és a Rivotril-kereskedők is tudják, és kihasználják.

A Rivotril börtönbeli marketingje: falfirkák és szimbolikus kapcsolat a külvilággal

Egy börtönmítosz, azaz bévés hoax szerint: a kilencvenes évek elején az egyik magyar börtönben külföldi delegáció járt, egy olyan országból, ahol a kannabisz-fogyasztás a helyi kultúra széles körben tolerált részét képezte. A delegáció vezetője megköszönte az intézet parancsnokának a börtön bemutatását, és méltatta a vezető liberalizmusát, miszerint engedélyezi a börtönében a hasis fogyasztását. A börtönparancsnok szájáról, állítólag, lefagyott a kezdeti mosoly. Természetesen a fenti történet valóságtartalma kétes, azonban az, hogy ez a mítosz a személyzet és a fogvatartottak körében is elterjedt, azt jelenti, hogy a hivatalos szakmapolitikán kívül mind a rabokban, mind az őrkben él egyfajta ironikus valóságtudat a magyar börtönökkel és a kábítószerekkel kapcsolatban. Az ilyen mítosz üzenetjellegű: mint minden koan [példázat], tanítást hordoz magában. Ugyanilyenek a belső börtönfalakon lévő falfirkák is.

Az alábbi üzenetet szintén egy illusztráció:

„Nem szállítanak el, de ha itt maradok, enyém lesz, enyém lesz az egész rohadt drogpia! Áveszem az üzletet, az árják örülhetnek, ha velem üzletelnek. Már az öcsém, SMOKI, elintézte az öszszekötőt, befagyasztotta a csatornáikat, nem kell a segítségetek.”

A fenti szöveg egy szállítózárka falán jelent meg 2008-ban. Természetesen nem lehet minden szavát komolyan venni. Elgondolkodtató azonban, hogy az üzenetben tartalmilag több van, mint a fentebb kifejtett alcímekben. Benne van a drogpia kifejezés, amivel az első alpont foglalkozik, benne van a szervezkedés, amivel a második alpontban foglalkoztunk, de szerepel benne a faji ellentét is az „árják” szó említésével.

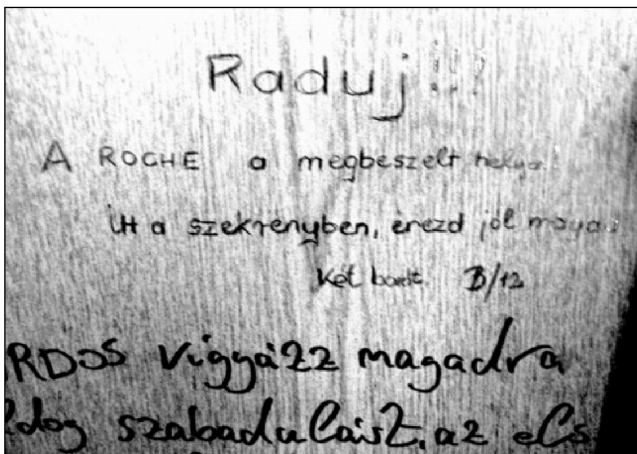
Meg kell jegyezmem, hogy az egyik legfélelmetesebb amerikai börtöngeng nevében is szerepel az árja kifejezés (Aryan Brotherhood)¹². Lehet, hogy a magyar fogvatartottak túl sokat nézték a National Geographic és a Discovery Channel börtöngengekkel foglalkozó műsorait¹³, és egyfajta – fogvatartotti szóhasználatl élve – „operett-gengesedés” csupán az, ami a magyar börtönökben létezik. Lehet, hogy a fogvatartott csupán „vagizni”, menősködni akar azzal, hogy ilyen tartalmú üzenetet ír fel a zárka falára. Lehet azonban az is, hogy az „árják” kifejezés a korrump börtönőrökre utal. A falfirkákban sok minden tükröződhet: a vágyak, a félelmek, az álmok, az ideák, azaz nem a valóság.

Sokan azonban a szubkultúra sajátos nyelvezetének, a lerobbant telepek (mural) kommunikációs próbálkozásainak tartják a falfirkákat¹⁴. Ilyen szempontból szinte mindegy, hogy a firka a valóságról, vagy csupán a valóság értelmezéséről és leképeződéséről szól. Meg kell említeni a felügyelet nélküli közlési kényszer motívumát is. A kisiskolás diák is akkor firkál a falra, padra, ha nem figyelik, egyedül van, és olyat firkál, amit nem mer elmondani, mégis megél. „Itt szenvedtem nyolc évet” – gyakori firka ez az általános iskolák padjain. A kisebbfajta tegek (monogramszerű jelzések) az utcai falfirkákon egyértelműen a bűnöző gengék¹⁵ jelei, ha nem társulnak a művészi jellegű, egész falakat betöltő graffitíhez. Ilyen jellegű tegeket számtalanul lehet találni a szállító-zárkákban. A börtönbeli falfirkák valóság-alapja tehát nem tagadható, de nem is bizonyítható.

A fenti képen azonban olyan börtönbeli falfirka látható, aminek teljesen egy-

értelmű az üzenete, ugyanis a Rivotrilt a Roche nevű svájci gyógyszergyár készíti, és mint a korábbiakban láttuk, ez a felirat szerepel a pirulákon is.

Az ilyen típusú falfirkák marketingfunkciója is megvan, hiszen a szállító és befogadó zárkákban sokan megfordulnak, és látják, hogy mi a börtönben a *kurrens tiltott tárgy*.

12 Richards S. C. (2008): USP Marion: The First Federal Supermax. *The Prison Journal*, 2008; 88; 6, 12. p.

13 Amerika legkeményebb börtönei, Halálos bandahűség
<http://nationalgeographic.hu/Programmes/Main.aspx?Id=879> [2008-12-21]

14 Jeff Ferrell J., Greer C., Jewkes Y., (2005): Hip hop graffití. *Mexican murals and the war on terror. Crime Media Culture*; 1; 5

15 Barbosa, S. (1993): Amural program to turn graffiti offenders around. *Smithsonian*, 24, 62-71.

Goffman¹⁶ híres és sokat támadott *Asylums* című munkájában a totális intézmények egyik jellegzetességének a totális izolációt említi meg. Ezt a tézist már Guenther¹⁷ megtámadta egy sokat idézett tanulmányában azzal, hogy a börtönben lévő tárgyak a börtön társadalomtól való teljes elkülönültségét axiomatikusan cáfolják¹⁸.

Guenther négy tiltott tárgy típusa közül az egyik a kábító- és bódítószerek csoportja. Ezen szerek egy részét elő lehet állítani a börtönben is (pl. beléndek, hajnalka, csattanó maszlag), mások eleve jelen lehetnek a börtönben (pl. szerves oldószerek a jellemzően kelet-európai börtönökben üzemelő bútorgyárakban vagy a börtönorvosok által felírt nyugtatók), de a legnagyobb arányban a becsempésztett szerek képviseltetik magukat.

A csempészet a külvilággal való intenzív kapcsolatot jelenti. Kérdés, hogy ha a külvilággal való kapcsolattartás – mint fogvatartotti alapjog – jól meg van szervezve, vajon csökken-e a benti kábítószer- vagy bódítószerez-jelenlét. További kérdés, hogy a Rivotril eltömíti-e azokat a csatornákat, ahol egyébként a civil segítő szervezetek juthatnának be a börtönökbe, hiszen a civil ártalomcsökkentő programok jelenléte minden bizonnyal csökkentené a Rivotril iránti keresletet. Jelentős kérdés továbbá, hogy milyen előjelű kapocs a külvilággal a Rivotril a magyar börtönökben, és ez hogyan szolgálja a börtön törvényes izolációs és rehabilitációs funkcióját. Kérdés az is, hogy egyelőre a Rivotril csak azért van jelen a börtönben, mert ez a legolcsóbb „átutató szer”, és a rabok meg bírják venni, vagy annak is szerepe van, hogy a jogi „kiskapu” lehetővé teszi a kereskedők büntetlenségét, avagy esetleg a fizetőképes kereslet növekedésével sokkal komolyabb, és valóban illegális (nem csupán illegitim, mint a klonazepám) szerek jelennek majd meg a börtöneinkben, aminek a kereskedelmi előkészítését a Rivotril már megtette. Triviális kérdés, hogy a fogvatartotti aktivitás-szervezés és a Rivotril-probléma egymással milyen viszonyban van. Több és jobb fogvatartotti programmal kiszorítható a Rivotril?

Ha azt gondoljuk, hogy a klonazepám csak az egykori kelet-európai országokban van jelen a börtönökben: tévedünk. Belgiumban és Dániában is látható az a folyamat, hogy egyes fogvatartottak a kinti világban heroin-fogyasztók, míg a börtönben benzodiazepin-függők lesznek. Erre a problémára kitér a 2003-as EMCDDA jelentés¹⁹ is.

Megfontolások

A bevezetőben jeleztük, hogy a tanulmányban nem keresünk megoldásokat, mert mint a fentiekben láttuk, a probléma rendkívül összetett, számos szakterületet érint, és nem csupán a büntetés-végrehajtás problémája, hanem az egész társadalom felelőssége.

16 Goffman E. (1962): "On the Characteristics of Total Institutions." *Asylums: Essays on the Social Situation of Mental Patients and Other Inmates*. Chicago, Aldine, 1-124 p.

17 Guenther A. L. (1975): *Compensations in a Total Institution: The Forms and Functions of Contraband*, *Crime & Delinquency*, Vol. 21, No. 3, 243-254 p.

18 Bővebben lásd: Fliegauf G. (2008): Mennyiben változott a börtön társadalmi funkciója az elmúlt ötven év során? A totális intézmények elméletének kritikája (1. rész), *Börtönügyi Szemle*, 2008. 1. 20-32. old.

19 EMCDDA (2003): *Annual report on the state of the drugs problem in the European Union and Norway*. ISSN 1609-6150

Az, hogy ez a cikk megjelenik a Börtönügyi Szemlében, és hogy a cikk alapját képező előadás egy jelentős fórumon hangozhatott el, azt mutatja, hogy a büntetés-végrehajtás ébersége nőtt a problémával kapcsolatban.

A Rivotril számos szakterületi kérdést vet fel, amire a közeljövőben megoldást kell találni. Jellemzően talán biztonsági kérdés, hogy hogyan lehet egy Rivotril hatása alatt tomboló fogvatartottat megfékezni humánus, de ugyanakkor hatékony módon is. Nem szabad a helyzetet túlreagálni, mert a fogvatartott sérelme szükségtelen lesz; de a kellő fellépésnél enyhébb kényszerítő eszköz alkalmazása is haszontalan, mert az intézkedésnek nem lesz hatása. Talán nevelési kérdés, hogy mennyire kell a fogvatartottakban tudatosítani a Rivotril hatásait, és ennek megfelelően milyen koncepciót lehet kialakítani. A személyzet képzésének kérdése, hogy beépülhet-e a benzodiazepin-probléma tárgyalása a kiképzésbe, hogy van-e erre megfelelő igény és fogadókészség²⁰. A személyzet megfelelő orientációjának kialakítása égetően fontos a problémával kapcsolatban a korrupció miatt is. A költségvetés is érintett a kérdésben, hiszen a fogvatartotti vandalizmus és rongálás egyik forrása talán szintén a Rivotril. (Pl. a gyógyszer elrejtése a betonba vésett lyukakba, vagy zárkák és szintek közötti lyukak fúrása a szer gyors elrejtetősége és csempészhetősége érdekében.) Nem szabad elfelejtkezni a menedzsment tudatosságáról és felkészültségéről sem, hiszen a beosztottak tőlük várnak iránymutatást. Sajnos előfordult már magyar börtönben, hogy az állomány tagjainak fogvatartottak írtak edzéstervet, tehát rájuk nézett fel a tiszthelyettes. Ha a Rivotril farmakológiai rendszerelméletének alapjaival tisztában vagyunk, akkor talán elkerülhetjük ezt a gyászos helyzetet.

20 Ruzsonyi P. (2006): A kriminálpedagógia lehetősége a börtönadaptáció és a társadalmi integrálódás érdekében. Börtönügyi Szemle, 2006. 2. 21-33. old.

Márton Éva – Princz Adrienn – Vajcs Nikoletta¹

A szabadságvesztésre ítélték választójoga

I. Bevezetés

Magyarország 2004. május 1-je óta tagja az Európai Uniónak, ettől az időponttól kezdve már hivatalosan is csatlakoztunk azon államok közösségéhez, akik elsődleges céljuknak tekintik az egységes Európa kialakítását. Maga az integráció több területet is érint, a jogi integráció csak egy a sok közül, és számos további ágra oszlik.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának a *Hirst kontra Egyesült Királyság* ügyében hozott² ítéletével kívánunk behatóbban foglalkozni e tanulmányban, amely olyan nagy érdeklődést váltott ki belőlünk, hogy 2007 őszén úgy döntöttünk: az ügy értékelésével, és annak lehetséges hatásaival kapcsolatban megfogalmazzuk álláspontunkat. Az európai büntetőjogi integráció történetében ez az eset új fejezetet jelenthet azon államok tekintetében, akik az Egyesült Királysághoz hasonlóan szabályozzák a fogvatartottak választójogát. Magyarország ezen államok csoportjához tartozik.

Tanulmányunkban megkíséreljük felfedni – az ítélet elemzése alapján – az eset valamennyi sajátosságát; számos nemzetközi, illetve európai egyezmény szabályozási módszerét és vonatkozó rendelkezéseit, valamint a vizsgált kérdéshez szorosan kapcsolódó jogeseteket is. Mindezt az Egyesült Királyság azon sajátos helyzetének tudatában tesszük, amely annak az angolszász, common law jogrendszerhez való tartozásából, illetve annak a kontinentális jogrendszerhez fűződő kapcsolatából ered. A tanulmány a fentiekén kívül természetesen érinti a vonatkozó hatályos magyar szabályozást is.

Am nem megkerülhető a jelenlegi európai szabályozásra való kitekintés sem, s ahhoz, hogy egy stabil Európai Unió jöjjön létre, elengedhetetlen az a fajta bírói joggyakorlat, melyet többek közt a strasbourgi Emberi Jogi Bíróság alakít ki, és alkalmaz. Bár az Emberi Jogok Európai Bírósága, valamint az Európai Bíróság nem ugyanazon szervezeti keretek közt működik, mégis összefügg e két szerv működése, hiszen a strasbourgi esetjog lényegében megmutatkozik az Európai Közösségek jogában is. Ezt a helyzetet pedig csak erősíti az a tény, hogy az Emberi Jogok Európai Egyezményének legtöbb tagja az EU tag-

1 A Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának joghallgatói, a 2005 óta dr. Karsai Krisztina egyetemi docens vezetésével működő *Ius Criminalis Europaeae* (továbbiakban ICE) kutatócsoport tagjai. E csoport legfőbb céljának tekinti az európai integráció büntetőjogi aspektusainak vizsgálatát. A kutatócsoport számos olyan jogesetet vizsgál, melyek átfogó analízise az egységes büntetőjogi szabályozást segíti – vagy már segítette – elő. E körben az ICE tevékenysége arra is kitér, hogy miként befolyásolják, vagy befolyásolták a tagállamok – köztük Magyarország – belső jogi szabályozását a fent nevezett esetek nyomán alkalmazott intézkedések.

2 Strasbourg, 2005. október 6. – Nagykamarai ítélet, 74025/01. sz. kérelem

ja is egyben. Továbbá maga az egyezmény – mint nemzetközi jogi szerződés – érvényesül a tagállamok belső jogában.³

A jövőben a fent említett két szerv munkája még inkább összefonódik majd a 2007-ben aláírt Lisszaboni Szerződés hatályba lépésével, mivel ennek értelmében az Unió csatlakozik az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez.

II. A Hirst ügy

A. Tényállás⁴

Az Emberi Jogok Európai Egyezményének Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének 3. cikke kimondja: „A Magas Szerződő Felek kötelezik magukat arra, hogy ésszerű időközönként, titkos szavazással szabad választásokat tartanak olyan körülmények között, melyek a törvényhozó testület megválasztását illetően biztosítja a nép véleményének kifejezését.” A választással és a választhatósággal kapcsolatos kérdések minden állam belső szabályozási körébe tartoznak. 2006. október 6-ig ez olyan területnek tűnt, melyet pont ezen okból nem érint az európai integráció. Nevezett napon azonban Strasbourgban az Emberi Jogok Európai Bíróságának Nagykamarai ülésén ítéletet hirdettek a Hirst kontra Egyesült Királyság ügyében.

A kérelmező, John Hirst 1950-ben született az Egyesült Királyságban, ahol 1980. február 11-én az ellene indított büntetőeljárásban bűnösnek vallotta magát emberölés büntetésében. A bíróság az orvos-szakértői vélemények alapján (melyek alátámasztották, hogy a vádlott korlátozott beszámítási képességgel rendelkezett az elkövetés időpontjában) elfogadta a vádlott nyilatkozatát, és diszkrécionális életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélte. A kérelmező büntetésének kötelező részét 1994. június 25-én kitöltötte, azonban az életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték feltételes szabadságra helyezési ügyében eljáró tanácsadó bizottság, az ún. Parole Board értékelése szerint a panaszos továbbra is komoly veszélyt jelent a társadalomra, így fogva tartása továbbra is indokolt. A Representation of the People Act elnevezésű, 1983-as törvény alapján⁵ az Egyesült Királyság területén fogva tartottakat automatikusan megfosztották azon joguktól, hogy részt vehessenek a fogva tartásuk alatt tartott mindennemű helyi, illetve országgyűlési választáson. John Hirst további két társával, Pearson és Feal Martinezzel együtt eljárást indított a Hight Court előtt annak kimondását kérve, hogy a brit szabályozás összeegyeztethetetlen az Emberi Jogok Európai Egyezményének fent idézett cikkelyével. A Divisional Court, bár kitért arra, hogy

3 Blutman László: EU-jog – működésben. Bába Kiadó, Szeged, 2004. 222-223.o.

4 Acta Humana, 16. évfolyam. 2005. 4. szám, 133-163. o.

5 1983 Representation of the People Act, 3 §: Az elítélt személy addig, amíg büntetése következtében büntetés-végrehajtási intézetben fogva tartják, nem rendelkezik szavazati joggal a parlamenti és a helyi képviselő választásokon. A kizárás vonatkozik azon fogvatartottakra, akiket az 1955-ös Army Act, az 1955-ös Air Force Act, az 1957-es Naval Discipline vagy az 1976-os Armed Forces alapján ítélték el. De nem vonatkozik azokra, akiket a bíróság semmibe vétele vagy pénzbírság késedelmes befizetése miatt ítélték el. Továbbá lényegtelen a törvény ezen szakasza szempontjából, hogy az elítélés vagy a büntetés kiszabása a Törvény hatályba lépése előtt vagy után történt. Lehetőség van szakaszos szabadságvesztés kiszabására. Ebben az esetben az elítélt, ha éppen a börtön falain kívül tartózkodik, jogosult a szavazásra.

Európában az Egyesült Királyságot is beleértve csupán 8 ország jogrendszere rendelkezik a jogerősen elítélt fogvatartottak szavazati jogának teljes mértékű megfosztásáról, végül mégis azt az álláspontot képviselte, hogy a brit választójogi törvény és az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv egymással összeegyeztethető, nem áll fenn köztük semmiféle ellentét. Hirst és két társa fellebbezést nyújtott be az elsőfokú döntés ellen, amelyet ugyancsak elutasítottak. Miután az Egyesült Királyság jogrendszerének minden lehetséges jogorvoslati fóruma elutasította a kérelmezők beadványait, végül a felek az Emberi Jogok Európai Bíróságához fordultak, ahol 2004. március 30-án a Kamara úgy határozott, hogy az Egyesült Királyság megsértette az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikkét. 2004. június 23-án a brit kormány kérte az ügynek a Nagykamarához való felterjesztését, mely kérelemnek a Nagykamara egy tanácsa 2004. november 10-én helyt adott. A Nagykamara az esetet megvizsgálva arra a megállapításra jutott, hogy a szabadságvesztésre ítélt kizárása a szavazásból aránytalan. A probléma a brit szabályozással az, hogy maga a kizárás automatikusan érvényesült, függetlenül a cselekmény súlyától, a büntetés időtartamától. Az ítélet azonban kitér arra, hogy természetesen minden államnak a saját szuverén joga annak a meghatározása, hogy a fogvatartottak szavazati jogát hogyan s milyen mértékben korlátozzák, természetesen a megfelelő egyensúly fenntartásával.

Az Egyesült Királyság esetében az alapvető probléma az volt, hogy semmiféle bizonyítékát nem mutatta a kormány annak, hogy megkísérelte volna az elkövetett cselekmény súlyától függően mérlegelni a szavazati jog kizárását a fogvatartottak esetében. Esetünkben Hirst és társai azért veszítették el szavazati jogukat, mert az 1983-as törvényt, melyet 2000-ben⁶ megerősítettek, általános jelleggel zárta ki a fogvatartottakat a választásokon való részvételből.⁷

B. A panaszos érvei⁸

A panaszos véleménye szerint a kormány azon állítása téves, mely a szerződő államok jogának radikális megváltoztatását tenné szükségessé. Véleménye szerint vélelem áll fenn a szavazati jog megadása mellett, amely a demokrácia alapvető természetével áll összhangban. Szerinte a szavazati jog korlátozása semmilyen törvényes célt nem szolgál, ráadásul a törvényhozás is igen csekély figyelmet szentel e kérdéskörre.

Az 1870-es Forfeiture Act államilag rögzíti az elítéltek vagyonelkobzását, valamint a „polgári halál” eszméjét, amivel ténylegesen kifejezi, hogy a rabokat többé már nem tekintik a társadalom részének. Hirst szerint a briteknek változtatniuk kell ezen álláspontjukon.⁹ A „polgári halál” intézménye egyébként III. Edward király idejéből való (árulás esetére a tel-

6 2000 Representation of the People Act: Szavazati joggal bírnak azon személyek, akik mentális zavartságuk miatt kórházban vannak, de nincsenek elítélve, sem pedig vizsgálati fogságban, valamint azok is, akik előzetes letartóztatásban vannak. Lord Firkín szerint már sok éve a társadalom részét képezi az, hogy ha valaki börtönbe kerül, számos jogtól meg lesz fosztva, többek között a választójogtól is. Dominic Grieve főállamügyész nevéstégesnek nevezte azt, miszerint az elítélteknek joguk lenne a választójoghoz. „Ha gyilkosoknak és erőszaktevőknek megadnánk a jogot, szégyent hoznánk a jogrendszerünkre, ez az emberek szemében maga az igazságszolgáltatás megcsúfolása lenne.”

7 A kérelmezőt 2004. május 25-én próbára bocsátották.

8 Acta Humana, 16. évfolyam, 2005. 4. szám, 133-163. o.

jes hivatalviselési képtelenséget, a nyugdíjból és az egyetemekről való kizárást állapítja meg). A jogfosztottsággal a társadalomból való kitzasztottságot növelik, jelezve az elítéltek felé, hogy – legalábbis a fogva tartás tartama alatt – meghalnak a külvilág számára. Ez a büntetésen felüli további jogfosztottság nem szolgál elrettentésül az elkövetőknek. Olyan üzenete van, ami inkább rombolja, mintsem növeli a demokrácia és a jog tiszteletét. A társadalmi felelősségre nevelés egy fontos eszközt dobja félre. A börtön személyzetének azon túl, hogy őrizze a fogvatartottakat, az is a feladata, hogy felkészítse őket a közösségbe való visszatérésre. A tilalom éppen ezt ássa alá, és nincs, ami megállíthatná a visszaesések számának növekedését. Az elítéltek 59%-a, a 18 és 20 év közöttiek 74%-a 2 éven belül visszaesik. Sokszor tapasztalják meg a „polgári halál” és a „polgári feleledés” értelmetlen körforgását a bebörtönzés és a szabadulás forgóajtóján keresztül.¹⁰ Vitatta továbbá, hogy a büntetés a szabadságtól megfosztáson túl jogszerűen megfoszthat valakit alapvető jogaitól. Álláspontja szerint nincs bizonyíték arra vonatkozóan, hogy a tilalom elérné a kívánt célt, illetve, hogy kapcsolat lenne a szavazati jog megvonása és a bűnmegelőzés vagy a jogállamiság tiszteletére nevelés között. Felveti a panaszos továbbá annak problémáját is, hogy a jogkövető állampolgárok többsége nincs tisztában azzal, hogy az angol szabályok szerint a jogerős ítéletekből eredő fogva tartás a szavazati jog megvonásával jár.

Hirst véleménye szerint a tiltás aránytalan és önkényes, így veszélyezteti a választójogosultság lényegét, valamint hangot ad annak, hogy a tiltás nem áll kapcsolatban a cselekmény természetével és súlyával sem, s eltérő hatást gyakorol a fogvatartottakra attól függően, hogy a szabadságvesztés időtartama alatt tartanak-e választásokat, vagy sem, s így a lakosság jelentős részét megfosztja a véleménynyilvánítás lehetőségétől.

Ugyanakkor előterjeszti, hogy az ő esetében a kiszabott büntetési tétel már 1994-ben lejárt, s további fogva tartása a Parole Board véleménye alapján vált szükségessé, amely tény már nem igazolja a választójog gyakorlásától való további eltiltását.

Rámutat ezen kívül egy, a fogvatartottak társadalomba való visszailleszkedését elősegítő programra is, mely bevezette a szakaszos fogvatartás intézményét, amelynek értelmében, amennyiben a börtön elhagyásának tartama alatt választásokat tartanak, akkor az érintett személy azon részt vehet.

C. A brit kormányzat érvei¹¹

Szerintük a Kamara tévesen feltételezte, hogy a fogvatartottak szavazati jogát pusztán a történelmi hagyományokhoz való ragaszkodás miatt korlátozták. Legutóbb a 2000. évi népképviseletről szóló törvény hagyta jóvá, így a Parlament hozzájárulását is élvezti, és az emberi jogi törvény alapján megfelelő nyilatkozatot is csatoltak. A Kamara nem

9 Idézet a BBC Radio Four-nak adott interjújából: „Az emberek még mindig a viktoriánus mentalitáshoz ragaszkodnak. Azt szeretném, ha az emberek végre felébrednének és észrevennék, hogy 2005-öt írunk – esetleg elkezdhetnék európai szemlélettel gondolkodni. A szabályozással a kormányzat megmutatta, hogy egyáltalán nincs kapcsolata sem a nyilvánossággal, sem Európával, sem pedig az egész világgal.” Forrás: <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/4316148.stm>

10 http://www.britainusa.com/sections/articles_show_nt1.asp?d=4&i=41130&L1=&L2=&a=28619;
<http://www.prisonreformtrust.org.uk/>

11 Acta Humana, 16. évfolyam, 2005. 4. szám, 133-163. o.

jelezte előzetesen, hogy a brit szabályozás nem megfelelő, nem vette figyelembe, hogy mind a szerződő államok, mind pedig az Európán kívüli államok között is vannak, amelyek eltérő megközelítést alkalmaznak. Már az 1998. évi emberi jogi törvény esetén is megvizsgálták a kérdést, de a Kamara erre nem fordított kellő figyelmet, inkább olyan országok esetjogával foglalkozott, ami nem állítható párhuzamba a Hirst-üggyel (Sauvé No. 2, August v Electoral Commission). A kormányzat álláspontja szerint a Kamara figyelmen kívül hagyta továbbá azt a tényt, hogy Hirst esetében a szavazati jog mindenképpen megvonásra került volna, mivel a kérelmezőt az elkövetett bűncselekmény miatt életfogytig tartó szabadságvesztésre ítélték, és a szabályozás megváltoztatása esetén a tiltást a legsúlyosabb bűncselekményeket elkövetőkre alkalmazzák, vagyis Hirst esetében nem változna a jog korlátozása. Kiemeli továbbá, hogy az elítéltek megszegték a „társadalmi szerződést”, ezért méltatlanok arra, hogy az ország ügyeibe beleszólhassanak; így a jog korlátozásával több törvényes célt kívánnak megvalósítani, még hozzá a bűnözés megelőzését, a jogállam tiszteletének növelését, az elkövetők megbüntetését. Hangsúlyozza, hogy nem volt aránytalan a jog korlátozása, azt a bíró az ítélet meghozatalakor rögzítette, s csupán a fogva tartás idejére volt érvényben. Nem érintette továbbá egységesen az összes elkövetőt, a bírságra, felfüggesztett börtönbüntetésre, közmunkára ítéletekre, a bíróság megsértése miatt bebörtönzöttekre, az előzetes letartóztatásban lévőkre nem terjed ki. Végezetül a kormány hiányolta, hogy a Kamara nem adott semmiféle tájékoztatást – sem Nagy-Britanniának, sem más Szerződő Államnak – a megfelelő szabályozás tekintetében.

D. A Bíróság érvelése¹²

A Bíróság általános elvként megállapította, hogy az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikke azon túl, hogy egyéni jogokat biztosít, beleértve a szavazati jogot és a választásokon való részvétel jogát, a Szerződő Félre nézve kötelezettséget ír elő: olyan választások tartását, amelyek biztosítják a nép véleményének szabad kifejezését. Ennélfogva a Szerződő Feleknek nem pusztán tartózkodniuk kell a beavatkozástól, hanem pozitív intézkedéseket kell tenniük. Továbbá az egyetemes választójog alapelve értelmében a szavazati jog nem minősül kiváltságnak, bár nem tekinthető abszolút jognak sem. Korlátozható a Szerződő Fél által, aki e területen széles körű mérlegelési jogkörrel rendelkezik, így például a választási rendszer megszervezésének és működtetésének módját maga a Szerződő Fél határozhatja meg.

Amikor a Bíróság a korlátozásokat vizsgálja, a következő szempontokat veszi figyelembe. Egyrészt arról kell meggyőződnie, hogy a feltételek nem csorbítják a szóban forgó jogokat olyan mértékben, amely már a lényegüket veszélyezteti, s amely megfosztja e jogokat hatékonyságuktól. Másrészt a korlátozások alkalmazására törvényes cél elérése érdekében kerülhet sor. Továbbá az alkalmazott eszközök nem lehetnek aránytalanok, s nem akadályozhatják meg a nép szabad vélemény-kifejezését a törvényhozó testület megválasztását illetően, ezzel biztosítva a választási eljárás integritásának és hatékony-

12 Acta Humana, 16. évfolyam, 2005. 4. szám, 133-163. o.

ságának fennmaradását. A lakosság egyes csoportjait vagy kategóriáit célzó kizárásnak összeegyeztethetőnek kell lennie a 3. cikk alapjául szolgáló célokkal (például: minimális korhatár meghatározása a választási eljárásban résztvevők érettségének biztosítása érdekében, vagy lakhelyhez köthető választhatóság az országgal való folyamatos és szoros kapcsolat, az érdekeltség okán).

A bebörtönzött személyekre vonatkozólag a Bíróság elismerte, hogy az Egyezmény szerveinek esetjoga korábban különböző korlátozásokat fogadott el egyes szabadságvesztésre ítélt személyek szavazati joga tekintetében. Így például az Emberi Jogok Európai Bizottsága úgy találta, hogy a „nem állampolgárszerű magatartás” miatt elítélt személyeket a törvényhozó testület megfoszthatja politikai jogaiktól. A Patrick Holland kontra Írország ügyben¹³, amelyben a robbanószer birtoklásáért hét év szabadságvesztésre ítélt kérelmezőt de facto megfosztották szavazati jogától – mivel jogszabályi felhatalmazás hiányában nem szavazhatott a börtönben büntetésének letöltése idején –, a Bizottság szintén úgy vélekedett, hogy az ügy egyedi körülményeinek fényében a szavazati jog felfüggesztése nem volt önkényes. Tehát ezen esetben a Bizottság a megvonás önkényes voltának vizsgálatára szorítkozott csupán és nem a későbbiekben a Bíróság által a Mathieu-Mohin ügyben¹⁴ lefektetett teszt többi elemére, azaz a cél törvényes voltára és az intézkedés arányosságára. Ennek oka, hogy a Hirst ügy az első olyan ügy, amelyben a Bíróság a fogvatartott elítéltek szavazati jogának általános és automatikus megvonását vizsgálhatja.

A Bíróság megállapítja a Hirst ügyben, hogy a bebörtönzött személyek általában továbbra is élvezik az Egyezmény alapján biztosított jogokat és szabadságokat, kivéve a szabadsághoz való jogot abban az esetben, ha a törvényes fogvatartás kifejezetten az Egyezmény 5. cikkének hatálya alá esik. A további jogok bármilyen korlátozása igazolást igényel, bár az ilyen igazolás alapulhat biztonsági megfontolásokon, különösen a bűnelkövetés és a zendülés megelőzésének szükségességén, ami természetes módon fakad a börtönkörülményekből. Tehát a fogvatartott nem veszíti el az Egyezmény alapján biztosított jogokat pusztán amiatt, hogy bírói elítélést követően fogvatartotti jogállásba került, s így annak sincs helye, hogy azért fosszák meg a fogvatartottakat szavazati joguktól, mert e jog gyakorlása sérthetné a közvéleményt.

Az arányosság követelménye érzékelhető és elégséges kapcsolatot kíván meg a szankció és az érintett egyén magatartása, illetve körülményei között. Így az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikke nem zárja ki, hogy a választással kapcsolatos jogokat korlátozzák olyan egyén esetén, aki például súlyosan visszaélt közhivatalával. Egyben a Bíróság felhívja a figyelmet a Velencei Bizottság ajánlására¹⁵, mely szerint a politikai jogok megvonására csak kifejezetten bírósági határozat útján kerülhessen sor, mely garanciát

13 24827/94 számú, 1998. április 14-én kelt bizottsági határozat, DR 93-A, 15. o.

14 Mathieu-Mohin és Clerfayt kontra Belgium, 1987. március 2-án kelt ítélet, „A” sorozat 113. sz., 22-23 o., 46-51.§

15 Az Európai Bizottság a 2002. július 5-én és 6-án megtartott, a Jog a Demokráciáért 51. plenáris ülésén fogadta el.

jelent az önkényesség ellen. Összességében tehát jelen ügy tisztázásához a Bíróságnak lényegében a „törvényes cél” illetve az „arányosság” fogalmát kellett megvizsgálnia.

Törvényes cél

Az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikke nem határozza meg és nem korlátozza azt a célt, amit egy intézkedésnek el kell érnie. A Bíróság elfogadta az Egyesült Királyság Kormányának azon kijelentését, miszerint az angol szabályozás célja a bűnmegelőzés, az állampolgári felelősség, valamint a jogállamiság tiszteletének növelése volt. Az eljárás során a Kormány kijelentette továbbá, hogy a korlátozás célja a mellékbüntetés kiszabása volt. Azonban ez azt feltételezi, hogy a büntetés kiszabása során a szavazati jogtól való megfosztás mint társfeltétel szerepel, vagyis a bíró saját mérlegelési jogköre alapján dönt. Azonban ez ebben az ügyben – ahogy láttuk – mégsem így történt.

Arányosság

Az eljárás során a brit Kormány ugyan hangsúlyozta, hogy ez az intézkedés arányos, illetve korlátozott körben alkalmazandó, mégpedig kizárólag azon állampolgárai vonatkozásában, akik súlyos bűncselekményt követtek el. A Kamara azonban ezt az intézkedést aránytalannak találta. A rendelkezésére álló tények alapján véleménye szerint a kérdéses szabályozás általános tiltást fogalmaz meg, hatását tekintve önkényes, valamint a kérelmező esetében a büntetés lejártát követően nem lehetett azt állítani, hogy az érdekét szolgálta volna. Az Egyesült Királyság Kormánya kitartott azon véleménye mellett, mely szerint a széles mérlegelési jogkör jogszerűen érvényesült. Hangsúlyozta továbbá, hogy nincs bizonyíték arra vonatkozóan, hogy a Parlament súlyozta volna a versengő érdekeket, vagy az arányosság szempontjából valaha is foglalkoztatta volna a jogerősen elítélt fogvatartottak szavazati jogának általános megvonása. A Divisional Court ítéletéből továbbá az is világosan látszik, hogy a felmerült kérdések kizárólag a Parlament hatáskörébe tartoznak.

Döntésében a Bíróság kitér arra a helyzetre, mely szerint, bár bizonyos fokú nézeteltérés áll fenn a fogvatartottak szavazati jogát illetően, kétségtelen, hogy az Egyesült Királyság nem az egyetlen olyan részes állam, aki minden elítéltet megfosztja a szavazati joguktól. Bár, mint ahogy hangsúlyozza, ezen államokkal így is kisebbséget képez.

A Bíróság hangsúlyozza, hogy az államok széles mérlegelési jogkörrel rendelkeznek, azonban azt is fenntartja, hogy ez a jogkör nem mindenre kiterjedő. Továbbá, ugyan a 2000. évi törvény elfogadásával a helyzet sokat javult, a személyek egy jelentős csoportját így is megfosztja az Egyezmény által biztosított jogaiktól, s ezt válogatás nélkül teszi. A rendelkezés általános korlátozást ró minden büntetés-végrehajtási intézetben fogvatartott személyre. Ezen személyekre automatikusan alkalmazandó, függetlenül büntetésük időtartamától, az általuk elkövetett bűncselekmény természetétől és súlyától, továbbá egyedi körülményeiktől. Az Egyezmény által védett egyik alapvető fontosságú jog ilyen általános, automatikus és válogatás nélküli korlátozása kívül esik minden elfogadható mérlegelési jogkörön, bármilyen széles legyen is ez a jogkör, ezért összeegyeztethetetlen az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikkével. Mindezen tények alapján a Bíróság arra a következtetésre jutott, hogy az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikkét megsértették.

III. A választójog szabályozása nemzetközi egyezményekben

A. Az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozata¹⁶

Az Egyetemes Nyilatkozat az első átfogó emberi jogi okmány, amelyet nemzetközi szervezet alkotott meg és proklamált.¹⁷ Az emberi jogok két széles kategóriáját nyilvánítja ki: egyrészt a polgári és politikai jogokat, másrészt a gazdasági, szociális és kulturális jogokat. Az előbbieket között rendelkezik (a Nyilatkozat 21. cikkében) az egyénnek azon jogáról, hogy „hazája közügyeinek igazgatásában akár közvetlenül, akár szabadon választott képviselői útján részt vegyen”.¹⁸

21. cikk

(1) Minden személynek joga van a hazája közügyeinek igazgatásában akár közvetlenül, akár szabadon választott képviselői útján való részvételhez.

(2) Minden személynek egyenlő feltételek mellett joga van saját hazájában közszolgálati állásokra való alkalmazásához.

(3) A közhatalom tekintélyének alapja a nép akarata; ez az akarat egyenlő szavazati jog és titkos szavazás vagy a szavazás szabadságát ezzel egyenértékűen biztosító eljárás alapján időszakonként tartandó tisztességes választáson kell, hogy kifejezésre jusson.

Am a Nyilatkozat elismeri, hogy a benne foglalt jogok nem feltétlenek. Az államnak lehetőséget ad olyan törvények elfogadására, amelyek ezen jogok gyakorlását korlátozzák, amennyiben ezen korlátozások egyetlen célja „mások jogai és szabadsága elismerésének és tiszteletben tartásának biztosítása, valamint a demokratikus társadalom erkölcsé, közrendje és általános jóléte jogos követelményeinek kielégítése” (29. cikk 2. bekezdése). Tovább szűkíti a kormányzat hatáskörét ilyen korlátozások alkalmazására a 30. cikk, amely szerint „a jelen nyilatkozat egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy, hogy valamely állam, valamely csoport vagy valamely egyén részére bármilyen jogot adna arra, hogy az itt kinyilvánított jogok és szabadságok megsemmisítésére irányuló tevékenységet fejtsen ki, vagy ilyen cselekményt elkövessen”.¹⁹

Az Egyetemes Nyilatkozat nem nemzetközi szerződés. Az ENSZ Közgyűlése fogadta el 1948. december 10-én jogi erővel nem rendelkező határozatként, de mára kötelező ereje kevésbé képezi vita tárgyát, annál inkább a kötelező erejének alapja (azért kötelező-e, mert az ENSZ Alapokmányban előírt emberi jogi kötelezettségek hiteles értelmezését adja, illetve azért-e, mert a nemzetközi szokásjog része, vagy mert az általános jogelvet része) és terjedelme (kikre terjed ki, mely jogok esetében kötelező).²⁰

B. A Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmánya

Ezen 1966-ban az ENSZ Közgyűlés által elfogadott egyezségokmány az Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatával együtt részét képezi az emberi jogok egyetemes törvényének.

¹⁶ <http://www.menszt.hu/layout/set/print/content/view/full/201>

¹⁷ Buergenthal, Thomas: Nemzetközi emberi jogok. Helikon, Budapest, 2001. 35. o.

¹⁸ Buergenthal i. m. 36. o.

¹⁹ Buergenthal i. m. 38. o.

²⁰ Buergenthal i. m. 38-39. o.

Szerződés lévén jogi kötelezettséget keletkeztet a részes államok számára. A benne foglalt polgári és politikai jogok katalógusát nagyobb jogászai pontossággal fogalmazták meg, mint az Egyetemes Nyilatkozatot. A két dokumentumban biztosított jogok nem fedik egymást²¹, de a választójogot mindkettő tartalmazza, így az egyezségokmány is:

25. cikk

Minden állampolgárnak a 2. cikkben említett megkülönböztetések, illetőleg ésszerűtlen korlátozások nélkül joga és lehetősége van arra, hogy

a) a közügyek vitelében közvetlenül vagy szabadon választott képviselők útján részt vegyen;

b) szavazzon és megválaszthassák az általános és egyenlő választójog alapján, titkos szavazással tartott olyan valódi és rendszeres választásokon, amelyek biztosítják a választók akaratának szabad kifejezését;

c) az egyenlőség általános feltételei alapján hazájában közhivatali tisztséget viselhesen.

Az egyezségokmány a szavazás más eljárással történő helyettesítésére nem ad lehetőséget. A választójogot törvénnyel kell szabályozni, s csak indokolt korlátozásokat (például korhatár) lehet bevezetni. Nem tekinthető indokoltnak az olyan korlátozás, amely testi fogyatékosságon, műveltségi szinten vagy vagyoni helyzeten alapul, s a párttagság sem lehet a választójog feltétele az egyezségokmány által felállított Emberi Jogi Bizottság (továbbiakban: EJB vagy bizottság) általános kommentárja szerint.²² Továbbá a kommentár értelmében nem lehet kirekeszteni azokat, akiket nem bírói ítélettel tartanak fogva.²³

Az egyezségokmány 2. cikke szerint valamennyi részes állam köteles az egyezségokmányban elismert jogokat tiszteletben tartani és biztosítani a területén tartózkodó minden személy számára megkülönböztetés nélkül, valamint köteles ezek megvalósításához szükséges bármely más intézkedés azonnali megtételére. Továbbá a részes államok kötelesek gondoskodni olyan törvények meghozataláról, amelyek az egyezségokmányban elismert jogok érvényesüléséhez szükségesek, ha még nem lennének ilyen rendelkezések a belső jogban.²⁴

Ugyanakkor az egyezségokmány tartalmaz egy „derogációs klauzulát”, amely megengedi a részes államoknak, hogy „a nemzet létét fenyegető és hivatalosan kihirdetett szükségállapot idején” felfüggeszék a legalapvetőbb jogokat (4. cikk). Lehetővé teszi a benne biztosított jogok gyakorlásának korlátozását is.²⁵ De az Egyezségokmány 5. cikk 1. bekezdése tiltja a jogok megsemmisítésére irányuló korlátozások alkalmazását vagy a jogoknak „az egyezségokmányban meghatározottnál nagyobb mértékű korlátozását”.

21 Buergenthal i.m. 43. o.

22 Halmi Gábor – Tóth Gábor Attila: Emberi jogok. Osiris Kiadó, Budapest, 2003. 743. o.

23 Emberi Jogi Bizottság általános kommentárja: CCPR General Comment 25. 12 July 1996. A dokumentum megtalálható a www.unhcr.ch/tbs/doc.nsf oldalon.

24 Buergenthal i. m. 45. o.

25 Buergenthal i. m. 44. o.

Az EJB olyan nemzetközi ellenőrzési rendszer, mely egyéb hatáskörein túl²⁶ az egyezségokmány fakultatív jegyzőkönyve alapján az egyezségokmányban biztosított jogaik megsértését kifogásoló magánszemélyek egyéni panaszait is kivizsgálja.

C. Az amerikai emberi jogi rendszer

Az amerikai emberi jogi rendszernek két különböző jogforrása van: az egyik az Amerikai Államok Szervezete (továbbiakban: AÁSZ) Alapokmányából²⁷ fejlődött ki, a másik az Emberi Jogok Amerikai Egyezményén²⁸ alapul. Az Alapokmányon alapuló rendszer az AÁSZ mind a 35 tagállamára vonatkozik.²⁹ Az egyezmény rendszere csak az abban részes államokra kötelező.³⁰ Az 1948-as Alapokmány kötelezettségként előírja az államok számára az egyén alapvető jogainak tiszteletben tartását, de nem határozza meg ezen jogok körét. Ezt egy egyszerű konferencia-határozatként kihirdetett Emberi Jogok és Kötelességek Amerikai Nyilatkozatára hárította, melyet a kidolgozói nem tekintettek jogi hatállyal bírónak. Mára a Nyilatkozat az „alapvető jogok” hiteles értelmezéseket teszti meg, mely 27 emberi jogot és 10 kötelezettséget sorol fel³¹, köztük a szavazáshoz és kormányzásban való részvétel jogát. E szerint „minden ember jogképessége birtokában jogosult közreműködni hazája kormányzásában, közvetlenül vagy képviselői útján, és részt venni tisztességes, időszakonként ismétlődő, szabad választásokon titkos szavazással”.³²

Az Alapokmány rendszerébe illeszthető az Amerika-közi Demokratikus Charta (Inter-American Democratic Charter) is, melynek 23. cikke értelmében „a tagállamok felelősek a szabad és tisztességes választási eljárások megszervezéséért, lebonyolításáért és biztosításáért”.³³

Az Egyezmény 23. cikkének 1. bekezdése szabályozza a kormányzásban való részvétel jogát, mely szerint „minden polgár... részt vehet a közügyek vitelében közvetlenül

26 A bizottság hatáskörei közé tartozik az egyezségokmányban előírt jelentéstételi rendszer és államközi panaszmechanizmus működtetése. Ld. Buergethal i. m. 47-48. o.

27 Az Alapokmány többoldalú szerződés, mely az AÁSZ alapokmánya, 1948-ban nyitották meg aláírásra Bogotában, Kolumbiában, és 1951-ben lépett hatályba.

28 Az Egyezményt 1969. nov. 20-án nyitották meg aláírásra egy San Joséban, Costa Ricában tartott Amerika-közi diplomáciai konferencián. 1978. júl. 18-án lépett hatályba.

29 Részes államok: Antigua és Barbuda, Argentína, Bahama-szigetek, Barbados, Belize, Bolívia, Brazília, Chile, Costa Rica, Dominika, Dominikai Köztársaság, Ecuador, Egyesült Államok, Grenada, Guatemala, Guyana, Haiti, Honduras, Jamaica, Kanada, Kolumbia, Kuba, Mexikó, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Salvador, St. Kíts és Nevis, St. Lucia, St. Vincent és Grenadine, Suriname, Trinidad és Tobago, Uruguay, valamint Venezuela. Bár a Castro-kormányt eltávolították a szervezetből 1962-ben, Kuba – legalábbis elméletben – továbbra is tagállam.

30 Részes államok: Argentína, Barbados, Bolívia, Brazília, Chile, Costa Rica, Dominika, Dominikai Köztársaság, Ecuador, Grenada, Guatemala, Haiti, Honduras, Jamaica, Kolumbia, Mexikó, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Salvador, Suriname, Trinidad és Tobago, Uruguay, valamint Venezuela.

31 Buergethal i. m. 153-167. o.

32 Emberi Jogok és Kötelességek Amerikai Nyilatkozatának 20. cikke (nem hivatalos fordítás)

33 Inter-American Democratic Charter (Adopted by General Assembly at its special session held in Lima, Peru, on September 11, 2001) Article 23. 1st sentence (nem hivatalos fordítás)

vagy szabadon választott képviselői útján, szavazhat és megválasztható az általános és egyenlő választójog alapján titkos szavazás útján tartott, valódi és rendszeres választásokon, mely biztosítja a szavazók akaratának szabad kifejezését, továbbá [minden polgár] hazájában az egyenlőség általános feltételei szerint közszolgálati állást tölthet be.³⁴ Nem függeszthető fel ez a jog, de a cikk második bekezdése értelmében „jogszabály a fenti bekezdésben hivatkozott jogok és lehetőségek gyakorlását csak kor, állampolgárság, lakóhely, nyelvismeret, iskolázottság, polgári és szellemi képesség, vagy egy illetékes bíróság által büntetőeljárás keretében hozott ítélet alapján korlátozhatja”.³⁵ Az Emberi Jogok Amerikai Bizottsága³⁶ mind az Alapokmányon, mind az Egyezményen alapuló rendszerben ellát feladatokat, míg az Emberi Jogok Amerikai Bíróság joghatósága csak az egyezményben részes államokra terjed ki, s rájuk is csak akkor, ha az államok külön nyilatkozatban vagy megállapodás keretében elfogadják.³⁷

D. Emberi Jogok Európai Egyezménye

A szabad választásokhoz való jogot az Emberi Jogok Európai Egyezményének Első Kiegészítő Jegyzőkönyve a következőképp szabályozza:

3. cikk

A Magas Szerződő felek kötelezik magukat arra, hogy ésszerű időközönként, titkos szavazással szabad választásokat tartanak olyan körülmények között, melyek a törvényhozó testület megválasztását illetően biztosítja (biztosítják) a nép véleményének kifejezését.

Az Emberi Jogok Európai Bíróságának esetjogában felmerült kérdés az e jogból eredő állami kötelezettségek köréről³⁸, továbbá a választások lebonyolításának módjával³⁹, a törvényhozó testület meghatározásával⁴⁰ és a választójog korlátozásával kapcsolatos kérdésekről.

A választójog a Bíróság álláspontja szerint alanyi jog, de nem abszolút jog: az állam korlátozhatja a választójog gyakorlását, ezek a korlátok azonban nem lehetnek ellentétesek az egyezménnyel; nem korlátozhatják a választójogot olyan mértékben, amely annak lényegét csorbítaná vagy hatékony gyakorlását megghiúsítaná; törvényes (azaz jogos) célt kell szolgálniuk; s nem lehetnek aránytalanok. Összességében tehát az egyezményben

34 American Convention on Human Rights „Pact of San José, Costa Rica” (Signed at the Inter-American Specialized Conference on Human Rights, San José, Costa Rica, 22 November 1969) Article 23. 1st paragraph (nem hivatalos fordítás)

35 American Convention on Human Rights... 2nd paragraph (nem hivatalos fordítás)

36 A Bizottságot az 1967-ben kötött és 1970-ben hatályba lépett Buenos Aires-i jegyzőkönyv hozta létre az AASZ Alapokmánya egyik szerveként. Ld. Buergenthal i. m. 167-183. o.

37 Eddig a következő államok tették meg a bíróság joghatóságát elfogadó általános nyilatkozatot: Argentína, Bolívia, Chile, Costa Rica, Ecuador, Guatemala, Honduras, Kolumbia, Nicaragua, Panama, Paraguay, Peru, Salvador, Suriname, Trinidad és Tobago, Uruguay, valamint Venezuela. Ld. Buergenthal i. m. 167-183. o.

38 A Bíróság nem csupán be nem avatkozást kíván meg az államoktól, hanem aktív kötelezettséget ír elő számukra. Ld. Halmi – Tóth i. m. 745. o.

39 Erre vonatkozó eset: Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium, 9267/81, Judgement of 2 March 1987

40 Erre vonatkozó eset: Matthews v. the United Kingdom, 24833/94, Judgement of 18 February 1999

rögzített elvek korlátozása nem hiúsíthatja meg a polgárok véleményének szabad kifejezését a törvényhozó testület megválasztása során.⁴¹

A 3. cikk mind az aktív, mind a passzív választójogot magában foglalja. A passzív választójogot illetően főleg a kisebbséghez tartozó jelöltek sérelmeivel⁴² és az összeférhetetlenséggel⁴³ kapcsolatos ügyek merültek fel. Az aktív választójogot illetően egy, a török kisebbséghez tartozó ciprusi kérelmező ügyén⁴⁴ kívül többnyire bűncselekmény elkövetésével vádolt személyek választójogának korlátozásával kapcsolatos esetek merültek fel. Ezek közül elsőként említhető egy olasz ügy⁴⁵, amelynek kérelmezőjét a maffia-bűncselekményekkel kapcsolatos vádak alól felmentették ugyan, azonban választójogát időlegesen felfüggesztették (a felmentő ítélet ellenére) annak érdekében, hogy a választások kimenetelét a maffia javára ne befolyásolhassa. Az olasz jogban ugyanis azokat, akik különleges rendőri felügyelet alatt állnak, ezen intézkedés időtartamára automatikusan törlik a választói névjegyzékből. A Bíróság álláspontja szerint az a tény önmagában törvényes célt szolgál, ha olyan személyek választójogát függesztik fel, akikkel szemben bizonyíték áll rendelkezésre arra nézve, hogy a maffia tagjai, még ha nincs is bírósági ítélet az ügyében, de ez a felfüggesztés csak időleges lehet, és a jogerős felmentő ítéletet követően (bűnösséget igazoló lényeges bizonyíték hiányában) már nem kerülhet sor rá.⁴⁶

Egy későbbi ügyben⁴⁷ is elmarasztalta Olaszországot a Bíróság e cikkel összefüggésben. Ennek tárgya az volt, hogy a kérelmezőt szigorú rendőri felügyelet alá helyezték, amelynek következtében választójogát is felfüggesztették. E tény azonban csak sok havi késedelemmel jegyezték be a nyilvántartásba, ráadásul a felügyelet időtartamát az olasz jogba is ütköző módon hosszabbították meg. Mindezek következtében a kérelmező a két választáson sem tudta gyakorolni választójogát, amire tekintettel a Bíróság elmarasztaló ítéletet hozott.⁴⁸ Ezt a sort folytatta a részletesen tárgyalt Hirst ügy, ahol a Bíróság bár elismerte azt, hogy az államokat szabad mérlegelési jog illeti meg arra nézve, hogy az elítéltek vagy bizonyos bűncselekményeket elkövetők mely csoportjai tekintetében korlátozzák a választójogot, de úgy találta, hogy a brit jogrendszerben alkalmazott, egyéni mérlegelést nélkülöző, automatikus választójog-vesztése az elítélteknek az Első Kiegészítő Jegyzőkönyv 3. cikkébe ütközik.⁴⁹

Összegzésként elmondható, hogy a Bíróság az államok szabad mérlegelési jogkörébe utalja a választás lebonyolításának módját, a törvényhozó testület és választásra joga-

41 Halmi – Tóth i. m. 745. o.

42 Erre vonatkozó esetek: *Podkolzina v. Latvia*, 46726/99, Judgement of 9 April 2002; *Zdanoka v. Latvia*, 58278/00, Judgement of 17 June 2004; *Mathieu-Mohin and Clerfayt v. Belgium*, 9267/81, Judgement of 2 March 1987

43 Erre vonatkozó esetek: *Gintonas and Others v. Greece*, Judgement of 1 July 1997, Reports 1997-IV. 1217. p.; *Ahmed and Others v. the United Kingdom*, Judgement of 2 September 1998

44 *Aziz v. Cyprus*, 69949/01, Judgement of 22 June 2004

45 *Labita v. Italy*, 26772/95, Judgement of 6 April 2000

46 Grád András: *A strasbourgi emberi jogi bíraskodás kézikönyve*. Strasbourg Bt, Budapest, 2005. 617. o.

47 *Santoro v. Italy*, 36681/97, Judgement of 1 July 2004

48 Grád i. m. 617. o.

49 Grád i. m. 617-618. o.

sultak meghatározását, a kizáró okok felállítását, ám az állam intézkedései nem sérthetik a választójog általánosságát és egyenlőségét, s nem szabhatnak indokolatlan és aránytalan feltételeket a szavazati jog megszerzéséhez.⁵⁰

IV. Az Európai Unió szabályozási rendszere

A. Lisszaboni Szerződés és az Alapvető Jogok Chartája

Az Alapvető Jogok Chartáját a zizai csúcstalálkozón fogadták el politikai deklarációként. A 2004-ben létrehozott Alkotmányos Szerződés közvetlenül tartalmazta a Chartát, azonban az Alkotmányos Szerződés kudarca – akkor – a Charta jogi sorsát is megpecsételte. Kis idő elteltével azonban a Reformszerződés képében újjáéledtek az Alkotmányos Szerződés reformgondolatai, s az ennek nyomán 2007. december 13-án aláírt Lisszaboni Szerződés ugyan közvetlenül nem tartalmazza az Alapvető Jogok Chartáját, de elismeri a Charta korábbi (helyenként kiegészített) szövegében foglalt jogokat, szabadságokat és elveket. A Lisszaboni Szerződés 2009. január elsején lépne hatályba, amennyiben mindegyik tagállam ratifikálja. A ratifikációs folyamatok jelenleg is zajlanak, igaz az ír népszavazás nemleges eredménye (2008. június 12.) egyelőre megjósolhatatlan következményekkel bír az egész szerződés sorsát illetően.⁵¹

A Szerződés megerősítésével a Charta ugyanolyan jogi kötőerővel rendelkezik majd, mint az alapszerződések (a 6. cikk értelmében). Azonban „a Charta csak akkor jelenthet közvetlen hivatkozási alapot, ha valamely ügyben közvetlenül uniós intézmények, uniós jogszabályok, vagy az utóbbiakból származtatott nemzeti törvények érintettek. Önmagában a Charta nem ruházza fel új hatáskörökkel az Uniót, és nem módosítja annak jogköreit”⁵²; az értelmező rendelkezések szerint a Charta figyelembe veszi a nemzeti jogszabályokat és gyakorlatot, tiszteletben tartja a tagállamok közös alkotmányos hagyományából eredő alapvető jogokat, s ezen jogok e hagyományokkal összhangban való értelmezését, valamint a nemzetközi szerződésekben biztosított alapvető jogokat.⁵³

A Charta a Polgárok jogai közt szabályozza az aktív és passzív választójogot az európai parlamenti (39. cikk) és a helyhatósági (40. cikk) választásokon:

39. cikk

(1) Minden uniós polgár választásra jogosult és választható a lakóhelye szerinti tagállam európai parlamenti választásain, ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai.

(2) Az Európai Parlament tagjait közvetlen és általános választójog alapján, szabad és titkos

⁵⁰ Gomien, Donna: Rövid útmutató az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez. Európa Tanács Információs és Dokumentációs Központ, Budapest, 1994.; Berger, Vincent: Az Emberi Jogok Európai Bíróságának joggyakorlata. HVG-ORAC, Budapest, 1999.

⁵¹ A magyar Országgyűlés 2007. december 17-én jóváhagyta ezt az alapdokumentumot, és a 2007. évi CLXVIII. törvénnyel (az Európai Unióról szóló szerződés és az Európai Közösséget létrehozó szerződés módosításáról szóló liszaboni szerződés kihirdetéséről) hirdette ki.

⁵² http://www.eu2004.hu/index.php?op=kerdesvalasz_reszletes&kerdes_valasz_id=990

⁵³ Weller Mónika: Emberi jogok és európai integráció. Emberi Jogok Magyar Központja Közalapítvány, Budapest, 2000. 129. o.

választásokon választják.

40. cikk

Minden uniós polgár választásra jogosult és választható a lakóhelye szerinti tagállam helyhatósági választásain, ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai.

A Chartában elismert jogok korlátozásánál általános szabály, hogy csak törvény által, és e jogok lényeges tartalmának tiszteletben tartásával történhet az arányosság elvére figyelemmel, s „csak akkor és annyiban, ha és amennyiben az elengedhetetlen és ténylegesen az Unió által elismert általános érdekű célkitűzéseket vagy mások jogainak és szabadságainak védelmét szolgálja” – az 52. cikk (1) bekezdése szerint.

A Szerződés értelmében az Unió csatlakozik az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezményhez. Az Emberi Jogok Európai Egyezményével való összhangról pedig a Charta rendelkezik: az egyezményben biztosított jogoknak a közösségi jogban ugyanolyan értelmezést kell tulajdonítani (mind a jogok tartalmát, mind terjedelmét tekintve), kivéve, ha a Charta magasabb szintű védelmet ír elő.⁵⁴

A Charta egyetlen rendelkezése sem értelmezhető úgy az 53. cikk értelmében, „mint amely szűkíti vagy hátrányosan érinti azokat az emberi jogokat és alapvető szabadságokat, amelyeket – saját alkalmazási területükön – az Unió joga, a nemzetközi jog, a tagállamok alkotmányai, illetve az Unió vagy a tagállamok mindegyikének részességével kötött nemzetközi megállapodások, így különösen az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény elismernek”.

B. Választójog a közösségi jogban

Az Európai Közösséget létrehozó Szerződés 19. cikkének (2) bekezdése szerint minden uniós polgár, akinek lakóhelye olyan tagállamban van, amelynek nem állampolgára, a lakóhelye szerinti tagállamban az európai parlamenti választásokon választójoggal rendelkezik, és választható ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai (lakóhely és az egyenlő elbánás kettős feltétele).⁵⁵ E jog gyakorlásának részletes szabályait a Tanács 93/109/EK irányelve szabályozza.⁵⁶ Ezen keretszabályozás értelmében az európai parlamenti választáson jelöltként való részvétel egyik feltétele (egyebek mellett), hogy a származás szerinti tagállam hatósága igazolja a jelölt választójogának fennálltát, mivel akit valamely egyedi büntetőjogi vagy polgári jogi határozat által passzív választójogától megfosztottak, e jog gyakorlásából ki van zárva.⁵⁷ Az aktív választójog gyakorlásához ilyen igazolás nem szükséges. Ugyan a lakóhely szerinti tagállam kérheti esetlegesen, hogy az uniós polgár a választói névjegyzékbe vétel iránti nyilatkozatában nyilatkozzon arról, és ellenőrizheti is ezt, de ez a saját mérlegelési körébe tartozik⁵⁸, mivel irányelvnek

⁵⁴ Weller i. m. 129. o.

⁵⁵ Richter, Dagmar: Kapitel 25: Das Recht auf freie Wahlen. In: EMRK/GG Konkordanzkommentar (Grote – Maruhn). Mohr Siebeck, 2006. 1408. o.

⁵⁶ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0846:FIN:HU:DOC>

⁵⁷ 93/109/EK irányelv: 6. cikk (1) bekezdés

nem célja egységesíteni a tagállamokban létező választási rendszereket és a választási eljárást (a választói jegyzékbe vétel szabályain túl).⁵⁹

A lakóhely szerinti tagállam politikai életében való részvétellel kapcsolatos sajátos jogokat az Európai Közösséget létrehozó szerződés 19. cikk (1) bekezdése fekteti le, mely szerint minden uniós polgár, akinek lakóhelye olyan tagállamban van, amelynek nem állampolgára, a lakóhelye szerinti tagállam helyhatósági választásain választójoggal rendelkezik, és választható ugyanolyan feltételekkel, mint az adott tagállam állampolgárai. A helyhatósági választójog szabályait a 94/80/EK számú tanácsi irányelv határozza meg, az EP választásokra vonatkozó irányelvhez hasonló rendelkezéseket tartalmazva.⁶⁰ Ez az irányelv hasonlóan szabályozza a jogosultak körét, mint az európai parlamenti választásokra vonatkozó, ám az egyenlő bánásmód elvétől eltérően a vezető tisztségek fenntarthatók a saját állampolgárok számára.⁶¹

A fogvatartottak az egyenlő elbánás elvéből fakadóan az uniós választójogukat ugyanolyan feltételek mellett gyakorolhatják, mint az állampolgárságukon alapulót, így tehát, amennyiben a jog megvonja tőlük a választójogot a hazai parlamenti (helyhatósági) választásokon, azt az európai választásokon sem kapják vissza. A közösségi jogból nem fakad sui generis választójogi igény⁶², tehát még akkor sem, ha az uniós polgár egy másik tagállamban van bebörtönözve, s miközben saját országa engedné a választásokon való részvételt, a fogvatartás helye szerinti állam joga nem.

C. A Bíróság gyakorlata

Az alapjogok közösségi védelmének kidolgozásában az Európai Bíróság komoly szerepet játszott, mivel az alapszerződések ezeket korábban nem szabályozták. A védelem kialakításának első lépése az volt, hogy a Stauder-ügyben⁶³ a Bíróság kimondta, hogy az alapvető jogok tiszteletben tartása a Bíróság által védett közösségi jog egyik általános jogelve. További lépésként, a második Nold-ügyben⁶⁴ a közösségi jog általános jogelveinek megállapításához forrásként jelölte meg a nemzetközi szerződések által megfogalmazott elveket, és konkrétan kimondta, hogy az alapjogokkal ütköző közösségi intézkedéseket megsemmisíti.⁶⁵

Kifejezetten az Emberi Jogok Európai Egyezményére a Bíróság először a Rutili-ügyben⁶⁶ hivatkozott, melyben az általa kifejlesztett alapjogi normákat használta fel egy tagállami aktus érvénytelenítésére. Reischl főügyész a Russo-ügyben azt is megfogalmazta,

58 93/109/EK irányelv: 7. cikk (1) bekezdés

59 Weller i. m. 111. o.

60 <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2005:0382:FIN:HU:PDF>

61 Weller i. m. 114. o.

62 Karsai Krisztina: Das Wahlrecht der Strafgefangenen – rechtsvergleichende und europäische Überlegungen. In: Festschrift für Arthur Kreuzer. Nomos Verlag, 2008. Megjelenés alatt. Kézirat.

63 Erich Stauder v. City of Ulm, Sozialamt, Case 29/69, (1969) ECR419

64 J. Nold, Kohlen- und Baustoffgrosshandlung v. Commission of the European Communities, Case 4/73, (1974) ECR 491

65 Weller i. m. 92. o.

66 Roland Rutili v. Minister for the Interior, Case 36/75, (1975) ECR 1219

hogy a tagállamok azzal is megsértik az egyéneknek a közösségi jog által biztosított jogokat, ha elmulasztják teljesíteni e jogok hatékony védelmének biztosítására irányuló köteleességüket. Végül az ERT-ügyben mondja ki a Bíróság, hogy a közösségi jog nem csak követi az Egyezményt, hanem magában foglalja azt.⁶⁷

A Bíróságnak az alapvető jogoknak a közösségi jog általános jogelvkénti alkalmazására irányuló tevékenységét az Európai Parlament, a Tanács és a Bizottság közös nyilatkozatában elismerte, és megerősítette az esetjogban megfogalmazott jogelveket, s a nyilatkozat kifejezetten említi az EJEE-t mint az alapvető jogok védelmének forrását.⁶⁸

Az egyéni jogok védelme az Európai Bíróság gyakorlatában mindig szorosan összefüggött a közösségi jog hatékonyságának erősítésével, a szupremácia érvényesülésének biztosításával, sőt gyakran alá is rendelte az egyéni jogokat ezeknek a céloknak (ld. Van Duyn-ügy⁶⁹). A Lisszaboni Szerződés elfogadásával, mely többek közt az Unió EJEE-hez való csatlakozásáról is rendelkezik, megoldaná ezt a problémát.

A választójoggal kapcsolatosan megállapítható, hogy az uniós szabályozás nem górdít jogi akadályokat az elé, ha egy tagállam az állampolgárok bővebb körére terjeszti ki az európai parlamenti választásokra vonatkozó választójogot, vagy épp ellenkezőleg, bizonyos szempontból (például: lakóhely) szűkíti a jogosultak körét, amennyiben az megfelel az egyenlő elbánás elvének.⁷⁰

V. Az elítéltek választójoga Magyarországon

A. Vonatkozó hazai rendelkezések

Magyar Köztársaság Alkotmányának 70. cikk (1)-(5) bekezdése értelmében az országgyűlési képviselők választásán választójoggal bír az a nagykorú, magyar állampolgár, aki az ország területén lakóhellyel rendelkezik. A helyhatósági és az európai parlamenti választásokon választásra jogosultak köre a fent említetteken kívül, azon uniós polgárokkal bővül, akik nagykorúak és az ország területén lakóhellyel rendelkeznek. Az Alkotmány értelmében nincs választójoga annak, aki cselekvőképességet korlátozó vagy kizáró gondnokság alatt áll, akit a közügyek gyakorlásától eltiltottak, aki szabadságvesztés-büntetését vagy büntetőeljárásban jogerősen elrendelt intézeti kényszergyógykezelését tölti.⁷¹

Ezen jog további korlátozása vonatkozásában az Alkotmánybíróság 6/1991. számú AB határozatában kimondja, hogy sem a választójog általánossága, sem annak egyenlősége nem abszolút érvényű, azaz minden korlátozástól mentes, ám a fentiek bármiféle korlátozása csak igen jelentős elvi indokból fogadható el és egyeztethető össze az Alkotmánnyal.

⁶⁷ Weller i. m. 94-95. o.

⁶⁸ Weller i. m. 92-93. o.

⁶⁹ Yvonne van Duyn v. Home Office, Case 41/74, (1974) ECR 1337

⁷⁰ Ezt támasztja alá a Bíróság a Spanyol Királyság kontra Egyesült Királyság (C-145/04. sz.) ügyben, illetve az M. G. Eman és O. B. Sevinger kontra College van burgemeester en wethouders van Den Haag (C-300/04. sz.) előzetes döntéshozatali ügyben hozott döntései.

⁷¹ Halmi – Tóth i. m. 749. o.

A Büntető Törvénykönyv⁷² a választójog korlátozását az Alkotmány rendelkezéseivel összhangban két esetben is szabályozza: egyrészt a közügyektől eltiltás tekintetében (közügyektől eltiltott nem élhet választójogával)⁷³, másrészt a szabadságvesztés büntetés tekintetében (a szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetelnek az elítéltek azok az állampolgári jogai és kötelezettségei, amelyek a büntetés céljával ellentétesek, így különösen, amelyekre a közügyektől eltiltás kiterjed)⁷⁴. Ezt csak megerősíti a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló tvr.⁷⁵, amely konkrétan kimondja, hogy a szabadságvesztés végrehajtása alatt szünetel – számos más jog mellett – az elítélt választójoga.

A szabálysértésekről szóló törvény értelmében azonban, mely szabályoz szabadságelvonással járó szankciót (konkrétan az elzárást), nem tartalmaz korlátozást az ezen szankció hatálya alatt álló személyek választójogának korlátozásával kapcsolatban.

B. A Hirst ügy tanulsága hazánk számára

Magyarország az Egyesült Királysággal együtt azon az Emberi Jogok Európai Egyezményében (továbbiakban Egyezmény) részt vevő államok csoportjába tartozik, ahol a törvény (Btk.) kimondja, hogy jogerősen letöltendő szabadságvesztésre ítélt személyek méltatlanná váltak arra, hogy a közügyek gyakorlásában részt vehessenek, így fogva tartásuk ideje alatt automatikusan, a törvény erejénél fogva, ezt követően pedig – amennyiben kiszabják velük szemben a mellékbüntetést – bírói ítéletben meghatározott ideig nem vehetnek részt ezen ügycsoport tartozó jogok gyakorlásában.

Az Egyezmény, mint nemzetközi szerződés, hazánk számára annak aláírásával nemzetközi kötelezettségvállalást keletkeztetett. Minden ilyen esetben pedig alkotmányossági vizsgálatot kell lefolytatni az Alkotmány 7. cikk (1) bekezdésének való megfelelő vizsgálatára. Ennek értelmében „a Magyar Köztársaság jogrendszere elfogadja a nemzetközi jog általánosan elismert szabályait, biztosítja továbbá a vállalt nemzetközi jogi kötelezettségek és a belső jog összhangját”. Az Alkotmánybíróság hatáskörébe tartozik a nemzetközi szerződések és a belső jog összhangjának vizsgálata. Ezen eljárás során a bíróság mérlegel, s ennek eredményétől függően vagy a nemzetközi szerződés megkötőjét vagy a jogalkotót kötelezi arra, hogy meghatározott határidőn belül hárítsa el ezt az elentétet.

Az Egyezmény 46. cikk (1) bekezdése kimondja, hogy: „A Magas Szerződő Felek vállalják, hogy magukra nézve kötelezőnek tekintik a Bíróság végleges ítéletét minden ügyben, amelyben félként szerepelnek.” Ez esetünkben azt jelenti, hogy a Bíróság ítéletei a felekre nézve kötelező érvényűek, míg azon részes államok számára, akik félként nem vettek részt az eljárásban, iránymutatással szolgálnak a későbbi joggyakorlatuk kialakítása.

Az Egyezmény 56. cikkének (1) bekezdése kimondja, hogy: „„Az Egyezmény megerősítése alkalmával vagy ezt követően bármikor, bármely állam az Európa Tanács Fő-

72 1978. évi IV. törvény

73 Btk. 54. § (1) bekezdés a, pont

74 Btk. 41. § (3) bekezdés

75 1979. évi 11. törvényerejű rendelet

titkárához intézett értesítéssel kijelentheti, hogy – fenntartva az ezen cikk 4. bekezdésében foglaltakat – az Egyezmény minden olyan területre, vagy e területek egy részére terjed ki, melyek nemzetközi kapcsolatait felelősséget visel.”

A hazai joggyakorlat számára az Egyezmény 46. cikk (1) és az 56. cikk (1) bekezdése azért fontos, mert a strasbourgi Emberi Jogi Bíróság évtizedek óta következetes ítélkezési gyakorlatot folytat; és mivel a magyar szabályozás, hasonlóan az angol joghoz, a törvény erejénél fogva, automatikusan fosztja meg a jogerősen végrehajtandó szabadságvesztésre ítélt személyeket szavazati joguktól, ezért, ha a későbbiekben egy ilyen ítélet hatálya alá tartozó személy eljárást indítana szavazati jogának jogszerűtlen korlátozása miatt, a hazai jogalkalmazónak, a bírósági eljárás során, a strasbourgi joggyakorlatra figyelemmel kellene döntést hoznia, ami ebben a pillanatban a hatályos jogi szabályozással ellentétes lenne.

Magyarországon a fogvatartottaknak a következő csoportjait különböztetjük meg: Btk. alapján fogva tartott, nagykorú személyek: előzetes fogva tartás hatálya alatt állók, jogerős bírói ítélet hatálya alatt állók, Btk. alapján fogva tartott fiatalkorúak, a Szabálysértési törvény alapján elzárt személyek.

Az Alkotmány 70. cikke egyértelműen fogalmaz, amikor kimondja, hogy nem rendelkezik választójoggal az, aki jogerős ítélet alapján közügyek gyakorlásától eltiltás hatálya alatt áll, szabadságvesztés büntetését vagy büntetőeljárásban elrendelt intézeti kényszergyógykezelését tölti. (...) Az előzetesen letartóztatott a választójogát az intézetben a 6/1996 (VII.12) IM rendelet alapján (a szabadságvesztés és az előzetes letartóztatás végrehajtásának szabályairól, 248. §) gyakorolhatja.

Jelen téma vonatkozásában azon fiatalkorúak helyzete érdekes lehet, akik jogerősen végrehajtandó szabadságvesztés hatálya alatt állnak, büntetésüket javítóintézetben töltik, és a 18. életévet már betöltötték, de a 19-iket még nem. Mivel a hatályos törvény erre a helyzetre vonatkozóan nem tartalmaz rendelkezést, és a javítóintézeti fogva tartás, mint speciális eset jelenik meg, így ezen fiatal felnőttek részt vehetnek a közügyek gyakorlásában.

A jelenleg hatályos jogszabályok alapján különbséget tehetünk a szabálysértési eljárás során elzárt személyek, valamint a Btk. szabályai alapján fogva tartott személyek között. A helyzet ez esetben azért érdekes, mert a szabálysértési törvény külön nem rendelkezik a közügyektől való eltiltásról, ezért azon személyek, akiket jogerősen, a szabálysértési törvény alapján elzártak, fogva tartásuk ideje alatt is aktívan részt vehetnek a közügyek gyakorlásában.

C. Kodifikációs javaslatok

Fontosnak tartjuk azonban, hogy röviden kitékintsünk a napjainkban is folyó Btk. kodifikációra is, ugyanis a jelenlegi álláspont szerint az új törvény a korábbi szabályozással szemben a fogvatartottak közügyektől való megfosztását a következő módon szabályozná: Továbbra is mellékbüntetésként lenne kiszabható életfogytig tartó szabadságvesztés, végrehajtandó szabadságvesztés, részben felfüggesztett szabadságvesztés mellett, a tervek szerint a közügyektől eltiltás tartama az ítélet jogerőre emelkedésével kezdődik, azaz – szemben a jelenlegi helyzettel – már a szabadságvesztés végrehajtása alatt

is telne. Ebből az következik, hogy amennyiben az elítélre nem szabták ki a közügyektől eltiltás mellékbüntetést, önmagában a szabadságvesztés miatt a törvény alapján nem lesz kizárható a választásokból.

A strasbourgi Bíróság a „törvényes cél” illetve az „arányosság” vizsgálatát követően mondta ki, hogy a vonatkozó angol szabályozás nem összeegyeztethető az EJEE Első Kiegészítő Jegyzőkönyvének 3. cikkelyével. Az eljárás során kitért a Velencei Bizottság ajánlására is, mely ajánlás meghatározza azon kumulatív feltételek fennállását, amikor az egyén az aktív, illetve a passzív választójogától megfosztható.⁷⁶ Felvetődik tehát a kérdés, hogy részint a hatályos, részint pedig a tervezett magyar szabályozás a fent nevezett eltérésekkel megfeleltethető lenne-e a nevezett kritériumoknak.

VI. Következtetések

E tanulmány az Emberi Jogok Európai Bírósága által tárgyalt Hirst ügygel és a szabadságvesztésre elítéltek választójogának korlátozhatóságával kívánt foglalkozni, kitérve a hazai szabályozásra és olyan nemzetközi egyezményekre, melyek szabályozzák, deklarálják az emberi jogok közt a választójogot.

Figyelembe véve a nemzetközi dokumentumokban rögzített emberi jogi szabályozási rendszert (univerzális szinten az ENSZ Emberi Jogok Egyetemes Nyilatkozatát és a Polgári és Politikai Jogok Nemzetközi Egyezségokmányát, továbbá regionális szinten az amerikai emberi jogi rendszert és az Európai Unió szabályozási módszerét), felmerül a kérdés, hogy a jelen egyezmények által felállított jogorvoslati fórumok vagy egyéb ellenőrzési rendszerek az Emberi Jogok Európai Bíróságának döntésével azonos, vagy ahhoz hasonló következtetésre jutottak volna-e ugyanezen tényállás tekintetében, vagy esetleg ettől eltérőre.

A vizsgált egyezményekben és azok értelmezéseiben a választójog korlátozásához elegendő jogi alapnak bizonyult az, ha valakit büntetőeljárás keretében hozott bírói ítélet alapján tartottak fogva⁷⁷. Tehát a választójog korlátozásának egyik feltétele az volt ezen esetekben, hogy ne legyen önkényes.

Az Emberi Jogok Európai Bírósága a Labita kontra Olaszország ügyben kifejtette, hogy bírói ítélet hiányában is törvényes célt szolgálhat, ha egy olyan személy választójogát függesztik fel, akivel szemben bizonyíték áll rendelkezésre, hogy a maffia tagja. De ez csak időleges felfüggesztés lehet, és a jogerős felmentő ítéletet követően már nem alkalmazható. Azaz a (szabadságvesztésre ítélt eredményező) bírói ítélet nem abszolút jelleggel kötelező kelléke a választójog korlátozásának, és – mint utóbb kiderült – nem is feltétlenül elégséges kelléke a választójogtól történő megfosztásnak. A kérdés az, hogy a Hirst-ügyben mely tény alapján döntött úgy a Bíróság, hogy a bírói ítélet alapján fogvatartott elítéltek szavazati jogának megvonását vitassa. Ez a tény a megvonás általános és automatikus jellege volt, mely ellentétben állt a Mathieu-Mohin ügyben lefektetett törvényes cél és arányosság elvével. Ennek értelmében az államok ugyan széles körű mérlege-

⁷⁶ Acta Humana, 16. évfolyam, 2005. 4. szám, 133-163. o.

⁷⁷ Vö. Emberi Jogok Bizottság általános kommentárja, illetve Emberi Jogok Amerikai Egyezménye 23. cikk 2. bekezdése.

lési jogkörrel rendelkeznek a választójog korlátozását illetően, de e jogot nem kezelhetik kiváltsággént, s a korlátozások e jogok lényegét nem veszélyeztethetik.

Továbbá felmerül annak kérdése is, hogy a jelenleg hatályos magyar szabályozás megfelel-e az Emberi Jogok Európai Egyezményében foglaltaknak és az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatának. A hazai szabályozást vizsgálva figyelembe kell venni az Európai Unió által előírt európai parlamenti képviselőválasztást (a Tanács 93/109/EK irányelve) és a helyhatósági választójogot szabályozó (94/80/EK számú tanácsi) irányelv rendelkezéseit is. Az ezekben lefektetett keretszabályozás az állampolgárságtól eltérő tagállamban lakóhellyel rendelkező uniós polgároknak a tagállamok saját állampolgáraival azonos feltételek mellett történő részvételét biztosítja a helyhatósági és az európai parlamenti választásokon. A megfosztás feltételei az aktív és a passzív választójog esetében különválnak: a passzív választójog gyakorlásának feltétele, hogy a származás szerinti tagállam hatósága igazolja azt, hogy a jelöltet nem fosztották meg passzív választójogától akár egyedi büntetőjogi akár polgári jogi határozat által; aktív választójog esetén ez nem szükséges, és az is a tagállam saját mérlegelési körébe tartozik, hogy egyáltalán nyilatkozatot kér-e ez ügyben a kérelmezőtől (választói nyilvántartásba vételtől). Tehát ezt a kérdést az adott tagállam szabályozási rendszere dönti el.

Az előbbiekben ismertetett magyar joghelyzet szerint tehát Magyarországon is általánosnak és automatikusnak tekinthető a választójog megvonása a szabadságvesztésre ítélttek tekintetében, így módosításra lenne szükség a hazai jogszabályokban is. Annál is inkább, mivel a Lisszaboni Szerződés és az Alapvető Jogok Chartájának hatályba lépésével az Európai Unió csatlakozni fog az Emberi Jogok Európai Egyezményéhez, megerősítve ezzel a benne foglalt jogok kikényszeríthetőségét (kiterjesztve az Unió szerveire is). A korábbiakban említett kodifikációs tervek részben orvosolnák ezt a problémát, más kérdés, hogy ezzel összefüggően alkotmánymódosításra is szükség lenne, valamint ebből eredően a választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény választójogosultság nyilvántartásával (a névjegyzékkel) kapcsolatos cikkek⁷⁸ módosítása és ezzel összefüggésben egy differenciált (aktív és passzív választójogot elkülönítetten kezelő) névjegyzék létrehozása is szükséges, továbbá a büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr-t is módosítani kellene, kinyilvánítva azt, hogy az elítélt jogosult szavazni, ha külön határozatban nem tiltották el a közügyek gyakorlásától⁷⁹, az elítélt ezen jogát a büntetést végrehajtó szervnek biztosítania kell⁸⁰.

78 A választási eljárásról szóló 1997. évi C. törvény 12.§, 13.§ (1)-(2) bekezdése, 15.§ (2) bekezdése, 16.§ (1)-(7) bekezdése, 17.§ (1) bekezdés c, pontja, 18.§ (1)-(5) bekezdése tekintetében szükséges a módosítás.

79 A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. 2.§, 36.§ (1) és (5) bekezdése, továbbá (6) bekezdés d, pontja, és a 70.§ (2) bekezdése módosítása szükséges.

80 A büntetések és intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. tvr. 25.§ (1) bekezdésének és 33.§ (3) bekezdésének módosítása szükséges.

A magyar börtönügy arcképcsarnoka

„Maiorum gloria posteris lumen est.”

„Az elődök dicsősége fény az utódok számára.”

Vajna Károly (1851-1931)

Vajna Károlyban a monarchia sikeres börtönigazgatóját és a magyar börtönügyi tudományosság mindmáig legértékesebb történeti adatgyűjteményének – a *Hazai régi büntetések* – összeállítóját egyaránt tisztelhetjük.

Vajna Károly 1851. október 13-án Nagyenyeden született, a középiskolát a helyi a Bethlen-főtanodában végezte el. Jogi tanulmányokat a nagyszombati jogi akadémián folytatott; 1873-ban jogtörténelmi, 1875-ben pedig bírói államvizsgát tett.

Törvényszéki joggyakornokként kezdett dolgozni 1874-től Nagyenyeden, de a következő évben már megyei aljegyzőként szolgált Alsó-Fejér megyénél. 1879-ben városi tanácsosnak választották szülővárosában, majd mint árvaszéki ülnök volt alkalmazásban ismét a megyénél. Időközben ismereteit tovább fejlesztve államszámvitelből vizsgázott Kolozsvárott 1886-ban.

A börtönügyi pályára 1887 elején lépett. Először a szegedi kerületi börtönhöz, 1889-ben pedig a szamosújvári fegyintézethez nevezték ki ellenőrnek. Ugyanitt 1895-ben az igazgatói székbe ülhetett. Szongott Kristóffal és Hodoreán Jánossal közösen írt, *A szamosújvári vár* című könyve 1898-ban jelent meg. Az igazságügyi miniszter 1898-ban a szegedi kerületi börtön, 1901-ben a Budapesti Királyi Országos Gyűjtőfogház igazgatójává nevezte ki. Sikeres munkája elismeréseképpen 1905-ben királyi tanácsosi címet kapott.

Vajna Károly széles látókörű, művelt ember volt. Beszélt németül és franciául, érdekelte a zene és az irodalom. Ugyanakkor közügyekben hallatta szavát: segély-egyesületi munkában vett részt, méhész-egylet ügyében fáradozott.

A régiségek iránti szeretete ösztönözte arra, hogy a magyarországi büntetések – addig felátatlan – történetének kutatásába kezdjen. Elolvasta a tárgyra vonatkozó könyveket, áttanulmányozta a szegedi és az országos levéltárban található, a fenyítőházakra vonatkozó irományokat. (Ezen kutatómunkája során tudta meg például – II. József császár hajóvontatókra vonatkozó intézkedéséből –, hogy Szegeden fenyítőház létezett a XVIII. században.)

Öt év alatt készült el a *Hazai régi büntetések* című kétkötetes művével, melyet 1906-ban, illetve 1907-ben adtak ki. „*És miért vállalkoztam erre a földatra? Talán mert különös hivatottságot éreztem rá magamban? Korántsem. Csak is azért, mert azt hittem, hogy evvel kötelességet teljesítek. Mert láttam, hogy milyen edes keveset törődnek nálunk általában a multtal, különösen pedig a hazai börtönügy multjával. A kegyelet készített rá, hogy ha hivatottabbak nem teszik, foglalkozzam hát én vele. Erőteljes fa csak termékeny talajban fejlődhetik. Máról holnapra pedig nem lehet termékeny humusszá érlelni a földet, semmiféle mesterséggel. Az a talaj pedig a mult, a melybe a jövőnek ültetünk csemetét. Honnan tudjuk, hogy mit ültessünk bele, ha nem ismerjük a földet, a melybe ültetni akarunk?*” – írta Vajna Károly a mű előszavában.

Kutatása és gyűjtőmunkája eredményeként – az igazságügyi tárca vezetőinek támogatásával – 1910-ben a Gyűjtőfogház három termében felállították az Országos Börtönügyi Múzeumot. Az anyag – amely a börtönüghöz kapcsolódó írásos emlékeket, börtön-felszerelési tárgyakat és büntetés-végrehajtási eszközöket tartalmazott – részint a börtönügyi tisztviselők oktatására, részint a büntettek behatódó megismerésére szolgált.

A Gyűjtőfogházban kezdte meg működését 1913-ban a büntettek embertani és lélektani sajátosságaira vonatkozó adatok rendszeres gyűjtése céljából a bűnügyi embertani laboratórium is.

Vajna Károly igazgatása alatt bővítési, átalakítási, fejlesztési munkák egész sora történt a Gyűjtőfogházban: mosókonyha, kocsiszín, jégverem, fertőtlenítő részleg épült, a villanyvilágítást új gőzgépekkel biztosították. A Gyűjtőfogház 1905-ben kapcsolatott a kőbányai nagy vízvezetéki hálózatba. A börtönben végzett épületjavítások keretében a termék fapadozatot, a folyosók márvány-mozaik burkolatot kaptak. A rabfürdőt zuhanyrendszerűvé alakították, az asztalos-műhelybe famegmunkáló gépeket helyeztek. Az igazgatónak gondja volt a fegyintézeti iskolára, óvodára, az egyházi helyiségeket csinosíttatta, orgona beszerzésére került sor, a fegyőrség számára könyvtárat létesített, s gyarapította a fegyenc-könyvtár állományát is.

Munkája elismerésül 1919 februárjában miniszter-tanácsosi címet kapott, s még az év végén nyugdíjba vonult. Szolgálati lakásából kiköltözve élete végéig az Üllői út 122. szám alatt lakott.

Vajna Károly 1931. július 13-án hunyt el, végső nyugalomra a Kozma utcai Új Köztemetőbe helyezték. Sírja felesége, Ekrenburgi Stock Leopoldin síremlékével együtt (67. parcella I. sor 56-57. sír) légvonalban néhány száz méterre fekszik a Budapesti Fegyház és Börtön főbejáratától.

A cikk írója – egyetértve többek elképzelésével – támogatandónak tartja azt a törekvést, hogy Vajna Károly sírja védeltséget kapjon, hogy azt a Nemzeti Kegyeleti Bizottság a Nemzeti Sírkert részévé nyilvánítsa.

Dobrotka Katalin

Banu Zsoltné Szabó Judit – Kása Karolina

A visszaeső bűnelkövetők kezelése Hollandiában

A „Van Kiút! – Partnerségben a fogvatartottakért!” EQUAL projekt keretében 2007 áprilisában bilaterális tanulmányúton vettünk részt Hollandiában, amelynek keretében Hollandia észak-keleti régiójának Ter Apel, Groningen és Veenhuizen településeiben található büntetés-végrehajtási intézetek meglátogatására került sor.

A szakmai út legfőbb célja a visszaeső bűnelkövetők kezelésének tanulmányozása volt. Az intézetek megtekintését valamennyi helyszínen a programokban dolgozó szakemberekkel folytatott műhelybeszélgetések követték, amelyeken részt vettek az esetkezelésben közreműködő, intézeten kívüli munkatársak is.

Ter Apeli Börtön

A tanulmányút első szakmai programjaként a Ter Apeli Börtönbe látogattunk el. Az eredetileg a NATO céljait szolgáló épületegyüttes 1998 óta működik büntetés-végrehajtási intézetként. Az objektum büntetés-végrehajtási intézetté történő átalakítása során a költségtakarékosság volt meghatározó szempont. A kezdetben külföldi terheltek előzetes fogvatartására szolgáló intézet később egészült ki a férfi elítéltek szabadságvesztés-büntetésének végrehajtását biztosító letöltő házzal. A napjainkban összesen 430 fő fogvatartott elhelyezésére alkalmas büntetés-végrehajtási intézet hat hasonló terjedelmű részlegre tagolódik, ezek között van az előzetes letartóztatás foganatosítására szolgáló körlet is. Az intézetben egyszemélyes elhelyezésre kialakított zárkák vannak.

A Ter Apeli Börtön korszerűen felszerelt büntetőintézet. Saját konyhát már nem üzemeltetnek, az elítéltek ellátását előre gyártott mélyhűtött ételekkel valósítják meg, az étel melegítése a körleten vagy a zárkában történik. Apróság, mégis hasznosítható megoldás, hogy az elítéltek elkülönítő zárkájának van szabad levegőn tartózkodásra kialakított része, továbbá egy jól látható, biztonságosan felszerelt óra. Az elkülönítő zárka ablakából kinézve a fogvatartott csak az órát látja.

Az intézetben elhelyezett elítéltek közül nagyságrendileg mintegy 80-100 fő foglalkoztatását biztosítják. A dolgozó elítéltek jellemzően faipari munkát folytatnak (raklapokat állítanak elő) és nylon-feldolgozást végeznek.

A büntetés-végrehajtási intézet megtekintését követően a Ter Apeli Börtönben működő, a visszaeső elkövetőkkel foglalkozó projektet mutatta be Gerwin Braam és Peter Terpsta egyéni tanácsadó (*individual routing coach*). Az első előadás az ún. motivációs monitorról (*motivation monitor*), valamint a tréning irányultságáról és értékeléséről szólt, míg a második „A fiatalokú visszaeső elkövetőkkel kapcsolatos megközelítés Hollandiában” címet viselte.

Hollandia Groningen tartományában körülbelül 1000 aktív visszaeső elkövető van. Ebből 130 elkövető az, aki különösen aktív, és gyakran tárgyalják az ügyüket a helyi

eset–felülvizsgálati bizottságban (*local case review board*). Az 1000 fő körülbelül harmadrésze a Visszaeső Elkövetők Büntetés-végrehajtási Intézetében van fogva tartva. A Ter Apeli Börtönben elhelyezett visszaeső elkövetők 80%-a érintett a kábítószer–fogyasztásban, vagy kábítószer-függő. A Ter Apeli Börtönben egy 25 fős, nagyon aktív visszaeső elkövetőkből álló, változó összetételű csoport került be a programba.

Érdeemes részletesen beszámolni arról: mit nyújt ez a program a visszaeső elkövetők részére.

Egyéni életvezetési tanácsadó

A program részeként minden visszaeső elkövető mellé egy egyéni életvezetési tanácsadót (a továbbiakban: tanácsadó) rendelnek. A Ter Apeli Börtönben két tanácsadó segíti a programban résztvevő 25 visszaeső elítéltet.

Az első találkozás célja, hogy a tanácsadó és az elítélt kölcsönösen megismerjék egymást, ennek érdekében a rendelkezésre álló írásbeli előzményekről is konzultálnak. A tanácsadók a pártfogó felügyelői kockázatértékelésre, a Risk Scan-re is támaszkodnak, amely hasonló az angol OaSyS-hez. Ha a beszélgetés során újabb információ kerül felszínre, akkor azt rögzítik az egyéni fejlesztési tervben (*route plan*), amelynek elkészítésében korábban a pártfogó felügyelő is részt vett. Ezt követően további beszélgetéseket tartanak, amelyek indokolt esetben egy-egy szűkebb területre, illetve konkrét problémára koncentrálnak. A tanácsadó mellett továbbra is fontos a pártfogó felügyelővel történő kapcsolattartás, elsősorban az utógondozás megfelelő előkészítése érdekében. A számítógépes nyilvántartó programba a tanácsadó és a pártfogó felügyelő is visz be adatokat, így mindkét szervezet folyamatosan értesül az elkövetőt érintő változásokról. A visszaeső elítélteknél a lopás a leggyakoribb bűncselekmény, így néhány esetben problémát jelent, hogy a szabadságvesztés–büntetés viszonylag rövid időtartama nem elegendő érdemi beavatkozásra, illetőleg nem minden esetben van az elítéltnak pártfogó felügyelője.

A tanácsadó az elítélttel folytatott megbeszéléseket, valamint a megtett intézkedéseket, beavatkozásokat az egyéni fejlesztési tervben rögzíti.

Motivációs monitor

A visszaeső elkövetőkkel folytatott szakmai tevékenység további eszköze a motivációs monitor, amelynek alkalmazása elősegíti, hogy az egyén megfelelő képet alkosson a személyes ösztönzésről és a rendelkezésére álló erőforrások, lehetőségek kihasználásáról. A motivációs monitor segíti a szakembereket a beavatkozás „attitűdjének” meghatározásában.

A motivációs monitor a viselkedés pozitív megszervezésének elméletén alapul, amely szerint az egyéni motivációs bázist alkotó személyes erőforrások: az én-erő, a kompetenciák, az optimizmus és az érzelmi intelligencia. Ebből a szemszögből a motiváció az egyéni fejlesztés egyik olyan meghatározó tényezője, amely jellemzően segít mozgásba hozni az egyéni erőforrásokat mind a magánélet, mind a munka területén, egyúttal segíti a beavatkozások tervezését is a szakemberek számára.

A projektben az egyéni fejlesztést három területen alkalmazzák: felvétel során, az álláskeresési szakaszban, valamint az utógondozás folyamán. A motivációs monitor alkalmas az egyéni aktivitást befolyásoló alacsony motiváció mérésére is. A program keretében az eszközt elsősorban a fiatalokúrú elkövetőkkel végzett segítő tevékenységre fejlesztették ki, kísérleti jelleggel alkalmazzák a Veenhuizeni Börtönben is.

Speciális programok a visszaeső elítéltek számára

A Ter Apeli Börtönben a visszaeső elítéltek csoportjának tagjai részt vehetnek az intézetben fogvatartottak számára szervezett különböző programokon, amelyek mellett speciálisan a visszaesők számára kidolgozott programok is működnek. A tréningek, egyéb speciális programok többségét a körleten dolgozó nevelők valósítják meg, akik az adott tárgykör vonatkozásában speciális képzettséggel rendelkeznek.

A intézetben „Függőségi problémák és azok feldolgozása” elnevezésű foglalkozásokat tartanak, ami azért is fontos, mert mind az intézetben elhelyezett, mind pedig a visszaeső elítéltek számára kidolgozott programban résztvevő csoport tagjai között is jelentős a kábítószerfüggők aránya. Ugyancsak lehetőség van különböző képzési programokon való részvételle, amelyek a szabadulás utáni elhelyezkedés esélyeit is növelik (pl. számítástechnikai képzés). Ezekon felül a visszaeső elítéltek programjában résztvevő csoport tagjai számára a következő speciális program működik:

„Ki vagyok, hol tartok?” tréning

A „Ki vagyok, hol tartok?” tréning módszere Prochaska és DiClemente elméletén alapul. A tréning 8 ülésből áll, valamennyi ülés két órás időtartamú.

A résztvevők számára elsődleges annak hangsúlyozása, hogy a motiváció nem „kívülről”, hanem „belülről” jön. A résztvevők elsősorban az egyéni motivációjukról, továbbá a jövőt illetően kívánságaikról, vágyaikról kapnak képet. Megtanulják, hogy van választási/döntési lehetőségük, és ha valaki nem tesz semmit, az is egy döntés eredménye. A tréningen foglalkoznak az egyént körülvevő kapcsolati hálóval (család, barátok), és gyakorolják, hogy hogyan reagáljanak a pozitív visszajelzésre. A lényeg annak elsajátítása, hogy a döntéseiért mindenki maga tartozik felelősséggel. A résztvevők kitarását és csalódottságuk kezelését is vizsgálják, erre a célra szerepjátékokat alkalmaznak. A cél, hogy a visszaeső elkövető minél jobban megismerje saját erősségeit és azokat a tényezőket, amelyek kiváltanak, elindítanak egyes döntéseket, cselekvéseket. További cél, hogy képessé tegye a résztvevőket arra, hogy saját magukról reális képet alakítsanak ki. **A tréning 8x2 órás moduljának leírását a Melléklet tartalmazza.**

A fiatalokúrú visszaesők kezelése

A fiatalokúrú visszaesőkkel kapcsolatos holland megközelítésről a Hunnerbergi Büntetés-végrehajtási Intézetben működtetett program alapján kaptunk rövid ismertetést. E program célcsoportját azok a 12-18 év közötti fiatalokúruk képezik, akiket egy adott „referencia-időszak” alatt (ez gyakorlatilag az elmúlt egy évet jelenti) legalább ötször bünyügi nyilvántartásba vettek. A programban átlagosan 16-17 éves fiatalokúruk vesznek

részt. A program tenni akar mindazokért a fiatalokéért, akiknél a visszaesés kockázata a középeztől a magas kockázati fokig terjed. A visszaesés kockázati fokának megállapításánál figyelembe veszik, hogy milyen következményei vannak a több mint öt nyilvántartásba vételnek, a bírói ítéleteknek, valamint azt, hogy a kockázat-elemzés (SAVRY) alapján milyen eszközök alkalmazása indokolt.

A visszaesés kockázata megítélésének általános szempontjai a fiatalok életkora az első bűncselekmény elkövetésekor, családi problémák (pl. munkanélküliség, bűnözés, alkoholizmus), magatartási problémák (pl. kábítószer-függőség, öntörvényűség, antiszociális magatartás), öngyilkossági kísérlet stb. A visszaesés kisebb kockázatát jelezheti a családi támogatás hiánya, vagy a nehéz pénzügyi helyzet (pl. adósság). Ugyanakkor a visszaesés szempontjából komoly kockázati tényező a szabadulásig tanúsított veszélyes viselkedés, a bűnöző családi háttér, a munkanélküliség, a reális jövőkép hiánya, a devianás barátok, illetve a bűntársak, a felhalmozott adósságok. A visszaesés kockázatát számos tényező csökkenti, így pl. a bűnözéssel szembeni elutasító magatartás, a munkába járás, vagy az iskolai tanulmányok folytatása, továbbá, ha a fiatalok legjobb barátjára nem jellemző a deviancia.

A fiatalok visszaeső elítéltek számára az intézetben belül rövidebb és hosszabb időszakokra vonatkozó programokat egyaránt kidolgoztak. Ezek jól felépített, rendszerezett programok és megbeszélések, amelyek elsősorban az erkölcsi fejlődésre összpontosítanak. A programok során alkalmazott módszertan az élet valamennyi területén alkalmazható kompetenciákra koncentrál, a speciális tréningek pedig a kockázati tényezőkre helyezik a hangsúlyt. A fiatalok visszaeső számára iskolai és képzési program, valamint utógondozás is működik. A minél nagyobb szülői támogatás, együttműködés elérése a fiatalok elkövetőknél rendkívül fontos.

A rövid program egy hónapig tart. Ennek részét képezi az iskolai oktatás, a fiatalok munkába állást elősegítő tanácsadó és egy külső segítő megbeszélése, a szülőkkel való találkozás, a fiatalok jövőbeni lehetőségeinek a felmérése (pályaválasztási teszt, a pályorientáció vizsgálata), a kockázat-elemzés (SAVRY) elvégzése, a motivációs monitor, valamint a kompetenciák továbbfejlesztésére irányuló beavatkozás. A rövid program keretében megvalósul az ún. heti program kötelező eleme 16 óra iskolai oktatás, amely kiscsoportos formában folyik, 1 óra könyvtárlátogatás, 2 óra csoportfoglalkozás, 2 óra szabadidős foglalkozás, 2 óra „házimunka” jellegű tevékenység, 2 óra sportolás, 1 óra beszélgetés a mentorral, csoportfoglalkozáson való részvétel az erkölcsi fejlődés elősegítése érdekében. A rövid program keretében a heti program mellett olyan képzéseken is részt kell venniük a fiatalok visszaeső elítélteknek, amelyek a viselkedés, a magatartás megváltoztatására fókuszálnak. Ilyen például az önelemzés a „Ki vagyok, hol tartok?” tréning keretében, továbbá a szociális képességekre, valamint az áldozatokra összpontosító programok.

A hosszú program két hónapig tart, amelynek részét képezi a rövid program fent felsorolt valamennyi eleme, továbbá a munkavállalói képességek fejlesztésére irányuló képzés és egy kommunikációs képzés. A hosszú program során (de néha a rövid program részeként is) alkalmaznak szükség szerint funkcionális családterápiát, agresszió-kezelést,

rehabilitációt, kezelik a függőségeket, tanítanak pénzkézelési, háztartási költségvetési ismereteket, és igyekeznek fokozni a szülői segítségnyújtást.

A szabadulást követően a programot legalább 26 óras időtartamban folytatja a fiatalok pártfogó felügyeletét ellátó szolgálat és a családsegítő szolgálat, együttműködve a munkába állást elősegítő tanácsadóval. Emellett az utógondozás is működik a pártfogó felügyelői szolgálat által, amely egy hosszabb időszakra terjed ki.

A Veenhuizeni Börtön és a Börtönmúzeum

A második szakmai napon Veenhuizenbe látogattunk, amely egy olyan kistelepülés, ahol minden a büntetés-végrehajtás történelmére emlékezteti az érkezőket. A falu a világörökség részét képezi.

A középkor végén létrejött kistelepülés számára jelentős változást eredményezett, hogy egy cég az 1800-as évek elején földeket vásárolt, és olyan kolóniákat alapított, ahol Hollandia nagyobb nyugati városainak elszegényedett lakói lakáshoz juthattak. Ez a cég a XIX. század végén tönkrement, s a Veenhuizenben létrehozott kolóniát (gyakorlatilag az egész falut) az Igazságügyi Minisztérium vette át, és büntetés-végrehajtási célokra hasznosította. A faluban börtönépületek, továbbá a büntetés-végrehajtás személyzete lakhatását szolgáló lakóházak alakultak ki, ami azt eredményezte, hogy Veenhuizen a fogvatartottakból, a börtönszemélyzetből és a személyzet családtagjaiból álló zárt település lett. Az 1970-es évektől a legtöbb újonnan épült lakóházat az Igazságügyi Minisztérium szolgálati lakásként jutatta a személyi állomány tagjainak.

Veenhuizen településen végigsétálva láthattuk, hogy a lakások két börtön-komplexum körül helyezkednek el: az egyik komplexum ma már börtönmúzeumként, a másik börtönként funkcionál. Először a büntetés-végrehajtási intézetet tekintettük meg, ahová szigorú biztonsági ellenőrzést követően léphettünk be. Az intézetben egyszemélyes elhelyezésre kialakított zárcák vannak, azonban volt olyan zárka, amelyben ottjártunkkor két fő volt elhelyezve. Az intézet férfi elítéltek szabadságvesztésének letöltésére szolgál, egy külön épületben előzetes letartóztatottak vannak. A fogvatartottak szabadlevegőn tartózkodását rendkívül nagy udvar, sportolását kifogástalan állapotban lévő sportpálya biztosítja. Főzésre alkalmas konyhát ez az intézet sem üzemeltet, mert költségtakarékosabb megoldás, ha a beszállított készélelt már csak melegíteni kell. A dolgozó elítéltek nehéz fizikai munkát végeznek (az építőiparban felhasználásra kerülő vasbeton elemeket gyártanak és különböző fémeszközök megmunkálásával, hegesztésével foglalkoznak), nagyon jól szervezettek, biztonságos körülmények között, feltűnő nagy rendben és tisztaságban.

Ezt követően a börtönmúzeumot tekintettük meg, amely valamennyi látogató számára életközelségbe hozza a fogvatartott által átélt „élmény”-eket. A látogató megtapasztalhatja azt az érzést, amikor kattann a zár a zárka ajtaján, s az éjszakai sötétségben magára marad gondolataival, amelyek a bűncselekmény mozzanatai körül forognak. A börtönmúzeumban láthattunk az 1900-as évek berendezéseivel felszerelt zárcát, a fogva tartáshoz és a börtönőrök munkájához kapcsolódó ruházatot, használati tárgyakat, dokumentumokat. A börtönmúzeumot nagyon sok iskolás csoport keresi fel, a látogatások a bűnmegelőzés részét képezik.

Az aznapi program egy rövid munkacsoport-üléssel zárult, amelyre a fiatalokúak intézetében került sor. A megbeszélés arról folyt, hogy miként működik az információáramlás a rendőrség és a pártfogó felügyelők között, új bűncselekmény elkövetése, új büntetőeljárás megindulása esetén a rendőrség tájékoztatja-e a pártfogó felügyelőt. Az információáramlást egy olyan – Viadesk elnevezésű – informatikai program (adatbázis) segíti elő, amelyet a büntetőeljárásban résztvevő szervek használhatnak. Ez biztosítja, hogy az eljárás bármely szakaszában a terhel általános adataiban bekövetkező változásokról a közreműködő szervek értesülhessenek. A Viadesk felhasználói különböző szintű jogosultságokkal rendelkeznek, vannak, akik az adatokat csak lekérdezhetik, mások lekérdezésre és adatbevitelre egyaránt jogosultak, s a legszélesebb körű jogosultság a lekérdezést, az adatbevitelt és a szerkesztést is magában foglalja. A Viadesk nem országos hálózat, hanem helyi (tartományi) szinten teremt kapcsolatot a büntetőeljárás szervei között. A programot öt éve működtetik, s jelentősen megkönnyíti, illetőleg gyorsítja az információáramlást.

Az eset-felülvizsgálat tapasztalatai Groningenben

Az utolsó szakmai nap délelőttjén a Groningeni Bíróságon hallhattunk előadást a helyi eset-felülvizsgálati bizottságról és a rendőrségi támogató megközelítésről.

Groningen tartományban éves szinten kb. 12 000 elkövető kerül a bűnügyi nyilvántartásba, akik közül nagyságrendileg 1000 (ottjártunkkor pontosan 1012 fő volt) a visszaesők száma. Ebből az 1000 főből 280 többszörös visszaeső van (ez nem azonos a hazai Btk. többszörös visszaeső fogalmával), s ezen belül 131 fő nagyon aktív visszaeső az, akit a visszaeső elkövetők számára kidolgozott programba (PPO) bevontak. Ők azok a visszaesők, akik folytonosan, szünni nem akaró módon, újra és újra bűncselekményt követnek el, így szükséges, hogy a nemzeti büntető jogpolitika rájuk is külön figyelmet fordítson. E nagyon aktív visszaesők vonatkozásában is az a fő cél, hogy csökkenjen a bűnismétlés, ezáltal a visszaesés. Ehhez nem elegendő, hogy elfogják és elítélik őket, hanem a későbbi megelőzés érdekében a visszailleszkedésüket kell fokozottan elősegíteni (ezt „C and C”, valamint „R and R” rövidítéssel jelölik, ami az angol „Catch and convict” és „Rehabilitate and resettle” kifejezések kezdőbetűire utal). Az elkövető elfogásában és elítélésében a rendőrség, a büntető jogszabályok, a bíróság prioritása érvényesül, míg az „R and R” területén a pártfogó felügyelői szolgálat, a helyi önkormányzat, a büntetés-végrehajtási intézetek és a különböző kezelési programok szerepe jelentős.

A visszaeső elkövetőkkel szemben alkalmazható az ISD intézménye. Ez nem büntetés, hanem egy intézkedés, amelynek fő célja, hogy elősegítse a viselkedés-változást. Azokkal az állandóan visszaeső elkövetőkkel szemben alkalmazzák, akiket legfeljebb 2 év szabadságvesztés büntetésre ítélnék. Nincs összefüggés a konkrét bűncselekmény és az intézkedés között; az aktív visszaesői minőség miatt kerülhet sor az alkalmazására, amelynek minimális feltétele, hogy a terhellet legalább háromszor szabadságvesztésre ítélték az elmúlt öt évben. Az ISD már az előzetes letartóztatás mellett is alkalmazható. Az ISD intézkedéssel érintett ügyet a helyi eset-felülvizsgálati bizottság megtárgyalja. Az intézkedés alkalmazása előtt a büntetőeljárás során az ügyész pártfogó felügyelői véleményt szerez be, amely bemutatja a kockázati tényezőket, és tartalmazza a pártfogó felügyelő megállá-

pításait. Az intézkedés alkalmazása során egy év elteltével lehetőség van annak bírósági felülvizsgálatát kérni.

A visszaeső elkövetőkkel szembeni büntetőpolitika középpontjában az áll, hogy a rendőrségnek, az igazságszolgáltatási szerveknek, a helyi önkormányzatnak mit kell tennie az újabb bűncselekmény elkövetésének megelőzése érdekében. A helyi eset-felülvizsgálati bizottságban a rendőrség, az ügyészség, a pártfogó felügyelői szolgálatok, a büntetés-végrehajtási intézet, a helyi önkormányzat, egészségügyi és más (pl. munkaügyi, pénzügyi) szervezetek képviselői vesznek részt. Az eset-felülvizsgálati bizottság ülésén megvitatják és meghatározzák az egyén számára legjobb cselekvések, intézkedések folyamatát, visszaesőnként kizárólag egyetlenegy stratégiát, ami az egyén számára a legjobb fejlődési utat biztosítja. Az eset-felülvizsgálati bizottság ülését az ügyészség képviselője vezeti. A bizottság legalább hathavonta egyszer minden esetet megtárgyal. A megvalósítás elősegítése érdekében visszaesőnként tervet készítenek az adott cselekvések megvalósítására. A felülvizsgálat arra is kiterjed, hogy a tervben foglaltakból mi valósult meg. Az egyes ülések között bekövetkező adatváltozásról a bizottság tagjai egy megosztott adatbázison („lánc doszsié”) keresztül, valamint a Viadesk útján értesülnek. Az információáramlás legfontosabb eszköze az internetes adatbázis („Dossiers Offenders Groningen”), amely a gyakorlati szakemberek számára folyamatosan információkat szolgáltat. A megosztott adatbázis révén a közreműködők hozzájutnak a friss információkhoz (személyes adatok, tényleges tartózkodási hely, a pártfogó felügyelő neve stb.).

Annak tudományos igazolása, hogy a program sikeresen működik, rendkívül bonyolult. A sikert leginkább abban lehet mérni, ha csökken a bűnözés. A helyi tapasztalatok alapján majdnem minden visszaeső elítélt ismét bűncselekményt követ el, így már azt is eredménynek tekintik, ha az előzőektől kisebb súlyú az elkövetett bűncselekmény, vagy ha hosszabb időszak telik el két bűncselekmény elkövetése között, továbbá ha egy-egy előzetes letartóztatásra kevesebb bűncselekmény jut.

Melléklet

„Ki vagyok, hol tartok?” modul

A „Ki vagyok, hol tartok?” modul – mint beavatkozás – a kockázati tényezők csökkentésére és a védelmi tényezők növelésére koncentrál. A negatív önkép, a hibáktól való félelem, a rossz szociális kapcsolatok azok a tényezők, amelyek leginkább a visszaeséshez vezetnek. A modul a rossz gondolkodásmódtól és a kritikai érvelés hiányától vezeti vissza a résztvevőket.

A „Ki vagyok, hol tartok?” modul 8 ülése alatt a résztvevők motivációs bázisának erősítésén dolgoznak, annak érdekében, hogy jobb döntéseket tudjanak hozni az életük során. A modul 4 hét alatt, 8x2 órás ülésben kerül megvalósításra.

A résztvevők megismerkednek a motivációt érintő koncepcióval, illetve annak további szempontjaival. A munka azzal kezdődik, hogy a résztvevők hogyan látják magukat: Mik a kívánságaik, vágyaik? A modul fontos része, hogy a résztvevők tudjanak döntést hozni, választani. A résztvevők megtanulják, hogy a semmittevés/nem cselekvés is egy döntéshozatal. Megtanulják, hogy mit jelent dönteni és hogy felelősek a saját döntéseikért. Továbbá megtanulják azt is, hogy a döntés/választás szerinti cselekvés kitartást követel, és tudni kell kezelni a csalódottságot is.

Hatékony és problémamegoldó stratégiával tanítják meg a résztvevőket az ítéletalkotásra és a „nem-segítő” gondolatok felismerésére.

Annak érdekében, hogy képesek legyenek dönteni/választani alapvető, hogy a résztvevők felismerjék, mi fontos, miben jók, milyen értékeket és minőséget kívánnak elérni. Lényeges, hogy megtanulják azt is, hogy a mások felé közeledésben, a mások iránti attitűdben a kölcsönös elvárások milyen szerepet játszanak, és mások támogatása, viselkedése részükről is kötelezettséget kíván. A másokkal való együttműködés, a másoknak adott pozitív visszacsatolás mind olyan cselekvések, amelyek fejlesztik a szociális kapcsolatokat és csökkentik a visszaesést.

A modul kidolgozói Prochaska és DiClemente fázis-modelljének egyszerű verzióját használták arra, hogy strukturálják a tréninget. Ebben a tréningben három fázist különböztetnek meg:

1. figyelem és tudatosság

Az 1-4. ülések alatt az önismeret és a tudatosság növelése a cél, figyelembe véve a résztvevők lehetőségeit és választásait az élet minden területén.

2. döntések, tervezések és cselekvőképesség

Az 5-7. ülések az átmenetet képezik azon döntések irányába, amelyek a saját élet helyzetük megváltoztatására irányulnak: hogy annak mely részén akar még a résztvevő „dolgozni”, és mit kell még tennie, hogy javítson a helyzetét.

3. konszolidációk

A 8. ülésen átismétlik az elmúlt üléseken tanultakat, és minden résztvevő összeállít egy portfóliót, amit prezentál a többi csoporttagnak.

A belső motivációval való foglalkozás nyilvánvalóan magában foglalja azt, hogy a motivációt nem lehet kívülről ráruházni valakire.

A motiváció a tanácsadás közvetlen módja, amelynek az a célja, hogy a résztvevők a saját ambivalenciájukat ők maguk fedezzék fel annak érdekében, hogy az a viselkedés változásának folyamatában segítse őket.

A modul két témára tagolódik, a résztvevők ezeket a témákat követik a következő sorrendben:

I. téma: Én én vagyok (1-4. ülés)

II. téma: Persze vannak mások is (5-7. ülés)

Utolsó, 8. ülés

A két téma, illetve a nyolc ülés tematikája részletesebben:

I. téma: Én én vagyok

1. ülés: Megismerkedés, a helyzet bemutatása. Motiváció
 - A beavatkozás bemutatása és elmagyarázása
 - A beavatkozás keretei
 - Mi a motiváció?
2. ülés: Múlt és jövő. Ki vagy te valójában?
 - Életpálya
 - Milyennek látod magad?
 - Melyek a kívánságaid, vágyaid?
3. ülés: A döntést te magad hozod
 - Milyen döntéseket hoztál?
 - A negatív gondolatok kezelése
4. ülés: Mi a fontos számodra, és mire vagy képes?
 - Értékek
 - Játék a képességekről

II. téma: Persze vannak mások is

5. ülés: Úgy kezeljenek engem, amilyen vagyok
 - Portré.
 - Mások elvárásai
6. ülés: Hasznos kapcsolatok és segítségkérés
 - A saját hálózatod
 - Segítség keresése
7. ülés: Mik a céljaid?
 - Mik az erősségeid?
 - A csalódottság kezelése
 - Kitartás

Zárás

8. ülés: A jövőre vonatkozó stratégiák
 - Saját dolgaid
 - Hasznos tanácsok egymásnak

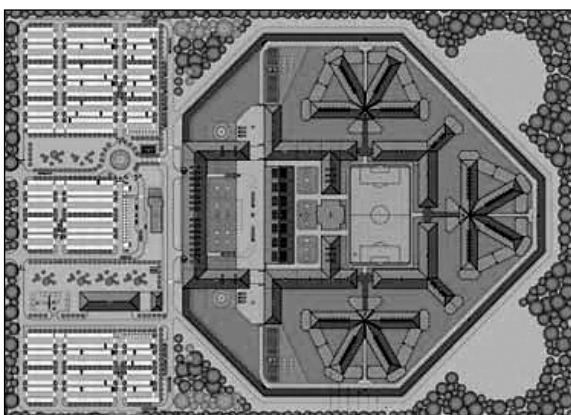
Az első ülés alkalmából egy gyakorlókönyvet kapnak a résztvevők, valamint megkapják a modul programját is. Az üléseknek kötött szerkezetük van. A kötött szerkezet szükségsszerű, az áttekinthetőséget és a felismerhetőséget szolgálja. Ez a szerkezet az ismétlés számos formáját tartalmazza, illetve teszi lehetővé, amelyek fontosak az információk rögzítése érdekében.

Király Klára

Hírek a börtönvilágból

Óriásbörtönök építése az Egyesült Királyságban

Az Egyesült Királyságban az Igazságügyi Minisztérium (Ministry of Justice) óriásbörtönök építését kezdeményezte. Bryan Stevenson, New York-i professzor úgy véli, hogy egy 2 500 fős büntetés-végrehajtási intézet megépítése az amerikai típusú végrehaj-

tási rendszer felé sodorná a briteket. Ennek az álláspontjának több fórumon is hangot adott.

Az Igazságügyi Minisztérium válaszát tolmácsolva a tárca szóvivője kihangsúlyozta, hogy a börtönöknek minél nagyobbaknak kellene lenniük, mivel az új építkezési gyakorlat költségkímélőbb gazdálkodáshoz vezetne. Másrészt pedig ezeket a komplexumokat a brit igényekhez szeretnék igazítani,

és öt önálló egységre fogják őket felbontani. Egy alegységben 500 főnél nem lehet több elítéltet befogadni. A három Titan börtönt Londonban, Nyugat-Közép Angliában és Északnyugat Angliában kellene felépíteni. A határidő viszonylag rövid, mivel 2014-re kellene átadni a komplexumokat.

Forrás: Warning for UK over Titan prisons. BBC News, 2008. 12.

Működési hiányosságok egy spanyolországi börtönben

A Mediterraneo című újság a Valencia tartományban lévő Albocasser új börtönének működési hiányosságairól számolt be. Az elítéltek családtagjai szerint a Castellón II. büntetés-végrehajtási intézetben egy hónapja nincsen megfelelő hőmérsékletű víz a zuhanyozókban. A hozzátartozók – akik a probléma megoldását a tartomány börtönügyekért felelős igazgatóságtól várják – azt hangoztatták, hogy az elítélteknek minden nap jéghideg vízben kell fürdeniük.

Forrás: Familiares de presos en Albocasser dicen que se duchan con agua fría. Mediterraneo, 2008. 11. 12.

Napenergia-hasznosítás Philadelphia államban

A jövőben a 800 női elítéltnak helyet biztosító Riverside Büntetőintézet szeretné a napenergiát kiaknázni a költségei csökkentése érdekében. A környezetbarát módszer al-

kalmazásával melegvizet állítanak elő a fogvatartottak számára. A szakértők úgy gondolják, hogy a kiépítendő rendszer élettartama 25 év lesz, a beruházás 665 ezer dollárba (133 millió forintba) fog kerülni.

Az elképzelések szerint az olaj és gáztüzelésű kazánokat teljesen felszámolnák a komplexum egyes egységein belül. A rendszer finanszírozását a büntetés-végrehajtás költségvetése és az Office of Sustainability (Fenntartási Hivatal) biztosítja. A Hivatal működése a tudatos környezetvédelemre és a tervek koordinálására összpontosít.

Forrás: Philadelphia prison saves money with solar panels. The Associated Press. Philadelphia Sun, 2008. 12. 04.

Napenergiával működő berendezések gyártása

New York államban

A Spire Corporation nevű cég – amely napenergiával működő berendezéseket gyárt és forgalmaz – egy 54,9 millió dolláros (10 milliárd forintos) szerződést írt alá a Szövetségi Börtönvállalatok Részvénytársasággal, az UNICOR-ral. A Spire Corporation a New York államban található az Otisville szövetségi börtönben kívánja megvalósítani a napenergiával működő rendszerek gyártását.

A szakemberek hasznosnak tartanak, ha az elítéltek elsajátítanak a napenergiát használó berendezések kiépítésének technikáját és a karbantartás legfontosabb szabályait. A fogvatartottak a képzésben való részvételről és a tanfolyam eredményes befejezéséről bizonyítványt kapnának.

Forrás: Solar cell maker gets prison contract. Boston Business Journal, 2008. 12. 08.

Mobiltelefon-tilalom Valladolid börtönében

A spanyolországi Valladolid büntetés-végrehajtási intézet körkörös védelmi peremsávján belül tilos a mobiltelefonok használata. A női elítéltek azonban különféle módon mégis hozzáfutnak a készülékekhez. A fémdetektorok sok esetben nem jelzik a telefonokat, mivel azok nagyrészt műanyagból készültek.

Forrás: Evitar el uso del móvil. José Munoz. Regio 7, 2008. 08. 16.

Tiltott alkoholfogyasztás és -készítés az ugandai intézetekben

Az ugandai Börtönszolgálat eddig nem tett lépéseket a fogvatartottak alkoholfogyasztása ellen. Megfelelő eszközök nélkül nehéz is volt ellenőrizni a sör vagy bor intézetbe való bejutását. Az új rendelkezések és a gyakorlat azonban kihangsúlyozzák, hogy tilos az alkoholfogyasztás és az alkoholpárlatok készítése a büntetés-végrehajtási intézetekben.

Johnson Byabashaija, a Börtönszolgálat szóvivője arról számolt be, hogy sok helyen a börtönzemélyzet tagjai még egymás között is elnézték az alkoholfogyasztást. A szeszfőzők az alkohol előállításához a büntetés-végrehajtási intézetekben található vizet és elektromos áramot használták fel, ezzel is növelve a fenntartás havi költségeit.

Forrás: Uganda: Alcohol Banned in Prisons Barracks, Mary Karugaba. 2008. 12. 11.

A Katalán Autonóm Közösség AIDS elleni intézkedései

A Katalán Autonóm Közösség, valamint a spanyol Igazságügyi és az Egészségügyi Minisztérium új együttműködési megállapodást írtak alá 2008 novemberében.

Az AIDS prevenció az egyik legfontosabb egészségügyi kérdés a katalán büntetés-végrehajtási intézetek számára. Ezen kívül a büntetőintézetekben továbbra is nagy hangsúlyt helyeznek az egészségügyi oktatásra és az egészségmegőrzésre. További fontos kérdés a tetoválás és a piercing szabályozott és ellenőrzött keretek közé terelése. Az ezzel kapcsolatos kísérleti programot a gyakorlatban a La Trinitat és a Wad Ras büntetőközpontokban fogják megvalósítani.

Számos büntetés-végrehajtási intézetben, mint például a barcelonai fiatalkorúak intézetében vagy a Wad Ras női börtönben is igény mutatkozik a tücsere programban való részvételre.

Forrás: La prevalencia de la infección por el VIH en las prisiones es de las más elevadas. Catalunya, 2008. 11. 12.

Észak-Karolina államban sok a HIV fertőzött új elítélt

Észak-Karolina államban öt új fogvatartottból négy HIV fertőzöttséget mutatott a rutin ellenőrzés során. Novembertől a büntetés-végrehajtásért felelős minisztérium összefogást szorgalmazott a közegészségüggyel. Az előző hónapban 2163 új elítélt került az állami büntetés-végrehajtási intézetek rendszerébe, közülük 1784 HIV fertőzött volt. Eddig a börtönöknek a HIV tesztek elvégzése 1700 US dollárba (kb. 300 ezer forintba) került havonta.

Korábban a HIV vizsgálatot a fogvatartott börtönbe kerülésekor vagy a büntetés letöltése alatt csak kérésre végezték el. Az új irányelvek szerint minden egyes elítéltnak, aki megkezdí a szabadságvesztés büntetésének letöltését, felajánlják a HIV tesztet. Az új szabályok értelmében a fogvatartott később is, bármikor kérheti a vizsgálatot, ha a fertőzöttség veszélyétől tart.

Az eddigi tapasztalat az volt, hogy csupán az elítéltek negyede – akiket egyébként korábban nem diagnosztizáltak HIV vírussal – kérte az ellenőrző vizsgálatot a szabadságvesztés-büntetés megkezdésének időpontjában.

Forrás: 4 of 5 new prison inmates tested for HIV. Staff Report. New Observer, 2008. 12. 12.

Mentális betegségben szenvedő elítéltek Spanyolországban

A spanyolországi Pereiro büntetés-végrehajtási intézetében a 465 fogvatartottból közel 100 fő szenved valamilyen mentális betegségben, amit zömében csak az intézetbe kerülést követően diagnosztizáltak. Az orvosok megállapították, hogy a betegségek elsődleges oka a korábbi kábítószer-fogyasztás volt. Az illetékesek a helyzet javulását a „Belso figyelem a mentális megbetegedésekre” (Programa de Atención Integral a Enfermos Mentales) elnevezésű programtól várják.

A kezdeményezés három fázisban kíván segítséget nyújtani a rászorulóknak. A klinikai vizsgálat elvégzését néhány hónapig tartó gyógyszeres kúra követi, majd vé-

gül az utolsó szakaszban a szociális integráció következik. A szakemberek azokra a statisztikai adatokra alapozták a program beindítását, amelyeket a börtönigazgatóság tett közzé. A felmérések azt mutatják, hogy a spanyol büntetés-végrehajtási intézetekben a fogvatartottak 30 %-a szenved valamilyen mentális betegségtől.

Forrás: Más de un centenar de reclusos de Pereiro sufre problemas psiquiátricos. Antonio Hernandez. Faro de Vigo, 2008. 09. 25.

Riport a libériai börtönállapotokról

A monroviai városházán a RAL (Alternatív Libéria Megmentése) nevű szervezet közétette a 2008-as börtönügyi beszámolóját. Ennek keretében a libériai büntetés-végrehajtási intézetek állapotát vizsgálták meg, ahol az elszállásolt fogvatartottak 90,7%-a férfi, 5,7%-a nő, 3,6%-a pedig fiatalkorú.

A beszámoló készítőinek véleménye az volt, hogy a tisztaság és az egészségügyi ellátás nagyon gyenge lábakon áll. A fertőzésmentes környezet kialakításának kulcsfontosságú eleme lenne a tiszta ivóvízellátás megoldása, ez azonban finanszírozási nehézségek miatt nem mindenhol valósult meg. A szervezet nehezményezte, hogy számos börtönben a mosdók tisztántartása nem megoldott, az ágyak és takarók pedig nem mindig állnak rendelkezésre.

Forrás: Liberia: Rights Group Releases 2008 Prison Report. T. Michael Johnny. 2008. 12. 18.

Rágcsálók és rovarok egy spanyol börtönben

Az Acaip (Agrupación de los Cuerpos de la Administración de Instituciones Penitenciarias, azaz a Büntető Intézetek Igazgatósági Testületének Szövetsége) egyik jelentésében felhívta a figyelmet arra, hogy a rágcsálók és rovarok jelenléte a salamancai Topas intézetben elviselhetetlenné teszi a szabadságvesztés büntetés letöltését.

A legnagyobb kellemetlenséget okozó rovarok a csótányok, amelyek zöme a Kanári-szigeteken elterjedt változathoz tartozik. Ezek a példányok az elítéltek gyakori átszállításának köszönhetően jelentek meg a salamancai büntetés-végrehajtási intézetben. Eddig még nem derült fény arra, hogy a fogvatartottak véletlenül vagy szándékosan hozzák magukkal a csótányokat.

Másrészt a legtöbb gondot okozó rágcsálók elsősorban patkányok, amelyek tetemei gyakran az esővízcsatornában rekednek. Az oszlásnak indult testek elviselhetetlen bűzt árasztanak, ezért a rendszer gyakoribb tisztítására és folyamatos rágcsálóirtásra lenne szükség.

Forrás: Acaip denuncia una plaga de roedores y cucarachas en la prisión de Topas. Diario de Leon, 2008. 11. 18.

Börtönegészségügyi kongresszus Spanyolországban

Több mint 500 résztvevője volt a „Spanyol börtöntársadalom egészsége” című országos kongresszusnak, amelyet 2008 novemberében rendeztek meg. Spanyolország minden tájáról érkeztek érdeklődők a hetedik börtönegészségügyi találkozóra, amit évről évre egyre többen látogatnak.

A dél-spanyolországi Murcia adott helyet a résztvevő orvosoknak és egyéb egészségügyi dolgozóknak, hogy megvitassák a büntetés-végrehajtási intézetek helyzetét. A rendezvényen a megelőzés, a diagnosztikai kérdések és az orvoslási módszerek megtárgyalására került sor. Ezekon kívül a kábítószerfüggő és a mentálisan beteg elítéltek kezelésének lehetőségeit, illetve az eddig elért eredményeket is számba vették.

Jose Quiñero, a szervezet bizottsági elnöke elmondta, hogy csak minden második évben kerül megrendezésre a konferencia. Az összejöveleik révén szeretnék elérni, hogy minél több jól képzett hivatásos egészségügyi dolgozó vegyen részt a börtönök egészségügyi ellátásában. A másik céljuk az, hogy a közvélemény megismerje a börtönpopuláció egészségügyi állapotát, és felismerje, hogy az elítéltek egészségének megőrzése a kinti társadalom tagjai számára is nélkülözhetetlenül fontos.

Forrás: Más de 500 profesionales sanitarios ha participado en el Congreso Nacional de la Sociedad Española de Sanidad Penitenciaria. La Opinión, 2008. 11. 28.

Börtönben készült olasz termékek

A Leccében található Borgo S. Nicola büntetőintézet „börtönben készült” védjeggyel ellátott termékeket gyárt. A különféle cikkek előállítása mögött az az ideológia áll, hogy mindent át lehet alakítani, és újra lehet hasznosítani.

A női fogvatartottak minden új termék elkészítésekor ügyességükről és leleményességükről tesznek tanúbizonyságot. Használt szövetekből új nadrágok, bevásárló táskák és egyéb hétköznapi cikkek készülnek. Az elítéltek ezzel a tevékenységükkel egyben új utat is mutatnak a fogyasztói társadalom számára. Nem kell feltétlenül megvásárolni, majd a használat után eldobni mindent. Fő céljuk a környezetbarát gondolkodásmód érvényesítése és a pazarlás elkerülése.

Forrás: Borse in Lecce. Guiseppe Listini. Quotidiano di Puglia, 2008. 11. 09.

A katalán börtönváltatok eredményes évet zárnak

A katalán büntetés-végrehajtási intézetek elítélteket foglalkoztató műhelyei eredményes évet tudhatnak maguk mögött. Jelenleg közel 300 cég megrendeléseit teljesítik. A sikeres együttműködés a fogvatartottak reintegrációjával foglalkozó központ számára is hasznot hajt. Adolf Cabruja, a Cire (Centre d'Iniciatives per a la Reinserció – Reintegrációs Kezdeményezés Központja) igazgatója elmondta, hogy sok olyan terméket állítanak elő az elítéltek, amelyek a szabad lakosság körében kerülnek felhasználásra.

A Központ vezetője nagyon büszke arra, hogy a szabadságvesztés–büntetés letöltése a fogvatartottak számára nem jár együtt a tétlenséggel. A munkavégzés többféle szektorra is kiterjed, hiszen az elítéltek bekapcsolódnak – többek között – az autópálya, az építőipar és a gyógyszeripar termelésébe. A termékek sokfélék, az elítéltek készítenek például borok csomagolásához fadóbozokat, borítékokat, elektromos szekrényeket, íves papirokat, illetve reklámyomtatványokat. 2003-ban a Központ 6,6 millió euró (kb. 1,7 milliárd forint) értékben forgalmazta a börtönökben előállított termékeket, majd 2007-ben ez az összeg már 16,85 millió euróra (kb. 4,5 milliárd forintra) nőtt. Feltehetően 2008-ban elérik a 20 millió eurós (kb. 5,3 milliárd forint) határt is.

2003 során 1263, az idén már több mint 3200 főt alkalmaztak. A jövőben három új büntetőközpont is növelni fogja a börtönökben foglalkoztatott elítéltek számát. Az új intézetek a tervek szerint Lleida tartományban kerülnének kialakításra: az első Raimatban, a második Llica de Vallban, a harmadik pedig Montmelóban.

Forrás: Los talleres de las cárceles catalanas facturarán 20 millones este ano. Antoni López. La Vanguardia, 2008. 11. 13.

Rehabilitációs program Japánban

A visszaesési ráta csökkentése érdekében négy büntetés-végrehajtási intézetben vezetnek be magánfinanszírozású oktatási rehabilitációs programot. Elsősorban az új börtönökben elérhető a kezdeményezés, amit az Igazságügyi Minisztérium is támogat. A szakemberek hosszú távon a programtól a túltelítettség reális mértékű csökkenését várják.

A rehabilitációs program fontos eleme a szakmunkásképzés, amely révén komoly eredményeket szeretnének elérni. A szakértők egyéb kiegészítő foglalkozásokat is beindítottak. Így például fontosnak tartják, hogy fejlesszék a fogvatartottak felelősségtudatát. Ennek érdekében lehetővé tették számukra, hogy kutyákkal foglalkozzanak, és elsajátítsák a gondozásuk alapszabályait, és a velük való helyes bánásmódot. Ezen kívül agyortana tanfolyamokat is szerveztek. A rehabilitációs kezdeményezés egyetlen gyenge pontja – a szakértők szerint –, hogy a japán munkaerőpiacon nagyon magasak az elvárások, és a szabadlábba kerülést követően sokan újra munkanélkülivé válnak.

Forrás: Guiding prisoners onto the right path. Aki Nakamura. Yomiuri Shimbun, 2008. 12. 10.

Milánói elítéltek és a színház

2008. november végéig a milánói Cesare Beccaria büntetés-végrehajtási intézet elítéltejei a hivatásos színészekkel együtt szerepeltek az Antigone című darabban, amelyet a milánói Punto Zero színházban adtak elő.

Giuseppe Scutella rendező nagy lelkesedéssel vetette bele magát a fogvatartottakkal való közös munkába. A darabot kettős szereposztás mellett próbálták.

Az igazgatóság szerint a dráma és a színészi játék nagymértékben hozzájárul a fogvatartottak morális és személyiségfejlődéséhez. A jelzett milánói börtönben a kulturális jellegű szabadidőprogramok listája is folyamatosan bővül.

Forrás: Detenuti ed il teatro. Vittorio Montillini. Corriere della Sera, 2008. 11. 06.

Fotókiállítás egy olasz börtön életéről

Sabrina Losso és Luisa Ferrari genovai fotóművészek 60 fekete-fehér képet készítettek a Marassi büntetés-végrehajtási intézetben. A kiállítás a Strada Nuova Múzeum auditoriumában került megrendezésre. A megnyitóra többek között hivatalos volt Salvatore Mazzeo, az intézet igazgatója és Elisabetta Papone, aki a genovai önkormányzat fotográfiai projektjéért felelős. A két művész a Mea Culpa címet adta a kiállításnak. Az alkotások, amelyek hitelesen mutatják be az elítéltek mindennapi életét, hat hónap alatt készültek el.

A kiállítást a fogvatartottak számára szervezett fotótanfolyam előzte meg. Ezt a kurzust a Nikon és a genovai Totalfoto szponzorálták, a szervezést pedig különböző civil szervezetek segítették. A tanulás ideje alatt az elítéltekben megérlelődött az elképzelés, hogy megmutassák a börtön falai között töltött életük néhány mozzanatát.

Forrás: La mostra Mea Culpa, fotografie di Sabrina Losso e Luisa Ferrari. Laura Santini. Mentelocale, 2008. 09. 17.

A fogvatartottak gyermekeit támogató program Pennsylvania államban

Az Allegheny megyei börtönben két éve tart az a kísérleti program, amelynek segítségével a fogvatartottak nehéz helyzetbe került gyermekeit támogatják. A kezdeményezés kiáltója a Pittsburgh Gyermeksegítő Alapítvány. A program egyik fontos része, hogyha például a szülő előzetes letartóztatásba került, az alapítvány a család segítségére siet, és átmenetileg gondoskodik a gyermekről. A megfelelő pénzügyi háttérrel rendelkező szervezet hatékonyan és nagyon gyorsan tud fellépni a bajba jutottak megsegítésére.

Forrás: County program helps children of prisoners. Tim Puko. Tribune, 2008. 12. 07.

Beszámoló a börtönlelkészek találkozójáról

A Börtönlelkészi Szolgálatban foglalkoztatott börtönlelkészek 2008. évi találkozójára a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet III. számú objektumában került sor 2008. szeptember 22-én.

Mint ismeretes: az igazságügy-miniszter 13/2000. (VII. 14.) rendelete hozta létre a Börtönlelkészi Szolgálatot. Jelenleg Magyarországon 15 főállású, illetve 18 részmunkaidős lelkész végzi szolgálatát ökumenikus szellemben. (A főállású lelkészek között megtalálhatók a négy hazai történelmi egyház – római katolikus, református, evangélikus, izraelita – képviselői, a részmunkaidős munkatársak a római, illetve a görög katolikus, továbbá a református és az evangélikus egyházat képviselik.)

A rendezvénynek az adott különös jelentőséget, hogy évek óta nem került sor ilyen jellegű összejövetelre, s hogy az eszmecserén részt vett a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, **dr. Kökényesi Antal** bv. altábornagy is. A tanácskozást a BVOP Biztonsági és Fogvatartási Ügyek Főosztálya szervezte; a főosztályt **Budai Péter** bv. ezredes és **Benedek Ede** bv. alezredes képviselte a rendezvényen.

Dr. Kökényesi Antal megnyitó beszédében a büntetés-végrehajtás helyzetéről, fejlesztési terveiről, illetve a börtönlelkészi munka jelentőségéről beszélt. Mint elmondta: a magyar börtönök zsúfoltsága jelentősen csökkent, de a fogvatartotti ráta még mindig magas, a környező országokéhoz képest egyáltalán nem kedvező. Az országos parancsnok a büntetés-végrehajtási szervezet „Felelősen, felkészülten” című fejlesztési programjának több elemét kiragadva érzékeltette a fejlődés lehetőségeit. Hangsúlyozva a börtönlelkészi munka fontosságát és időszerűségét utalt arra, hogy a kettős nyomtávú büntetőpolitika következtében a súlyosabb bűncselekményekért fogvatartott elkövetők aránya emelkedni fog a jövőben, s ez a tény új kihívásokat jelent a börtönlelkészek számára is.

Ezt követően a négy történelmi egyház képviselője számolt be a börtönlelkészek munkájának gyakorlati tapasztalatairól. Elsőként – a katolikus egyház részéről – **Hajdú Miklós**, a Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtön börtönlelkésze szólalt fel, aki elsősorban a börtönlelkészi tevékenység személy- és munkaügyi vonatkozásairól, az ezzel kapcsolatos problémákról beszélt. A következő beszámolót **L. Molnár István**, a Budapesti Fegyház és Börtön lelkésze tartotta. Elmondása szerint a református egyház 11 lelkésze 12

büntetés-végrehajtási intézetben lát el börtönlelkészi feladatokat. L. Molnár István részletesen bemutatta a börtönlelkészi munka különféle területeit, és végezetül a református egyház börtönmissziós terveiről (egy ún. félévi ház létrehozása a börtönből szabadultak részére, valamint a vallásukat gyakorló fogvatartottak körletének felállítása) is beszámolt. **Bízik László**, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási Intézet lelkésze – az evangélikus egyház képviselőjeként – a börtönlelkészi szolgálat létrejöttének körülményeit idézte fel: véleménye szerint a büntetés-végrehajtásnak volt nagyobb szüksége a szolgálat megteremtésére, mint az egyházaknak. Hangsúlyozta, hogy leginkább ők a „civil szagú” emberek a börtönökben. **Dr. Schönberger András** bv. főrabbi – a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségét képviselve – a fogvatartottak körében végzett lelki gondozás értelméről szólva kifejtette, hogy egyetlen lélek megmentése is számít. A felszólaló foglalkozott a kóser élelmiszer problémájával, megköszönte a lelkész-kollégák segítségét, illetve továbbra is kérte azt munkájához, amely – a többi börtönlelkésszel ellentétben – nem egy intézethez köthető.

Lippai Csaba, a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézet börtönlelkésze – aki a görög katolikus egyház képviselőjeként részmunkaidős börtönlelkésként dolgozik a nyíregyházi intézetben – a börtönben végzett lelkészi munka sajátosságairól, a börtönlelkészek és a civil szervezetek kapcsolatáról beszélt idézetekkel színesített – a humort sem nélkülöző – előadásában.

Dr. Kőkényesi Antal a tanácskozás délelőtti programját lezárva kifejtette, hogy az előadók különböző vallási hovatartozásából, egymástól eltérő személyiségéből következően rendkívül sokszínű kép rajzolódott ki a börtönlelkészi szolgálat tevékenységéről. Kérte ugyanakkor, hogy a célok tekintetében már ne legyen sokszínűség, és hogy a börtönlelkészek munkáját az „egy irányba haladás” jellemezze.

Az ebédszünetet követően kötetlen konzultációra nyílt mód a megjelent börtönlelkészek és a BVOP Biztonsági és Fogvatartási Ügyek Főosztálya jelenlévő munkatársai között, amikor is **Budai Péter** bv. ezredes válaszolt a felmerült kérdésekre. A „szakmai továbbképzés” a Fővárosi Bv. Intézet III. számú objektumának megtekintésével fejeződött be, **Szabó Zoltán** bv. alezredes, a Fővárosi Büntetés-végrehajtási intézet parancsnok-helyettese mutatta be az objektumot a tanácskozás résztvevőinek.

A rendezvény – amely a börtönlelkészi tevékenység számos megoldandó kérdését is felvetette – bebizonyította, hogy szükség van az efféle találkozókra, a sűrűbb eszmecserekre, s hogy a börtönlelkészek munkája a fogvatartottakkal való foglalkozás nélkülözhetetlen részét képezi.

Deák Ferenc István

A Magyar Börtönügyi Társaság szakmai fóruma és 2008. évi közgyűlése

A Magyar Börtönügyi Társaság szakmai fórumára és 2008. évi közgyűlésére az Eötvös Lóránt Tudományegyetem Állam és Jogtudományi Karának dísztermében került sor 2008. október 1-én.

A **szakmai fórum** – amelynek levezető elnöki tisztét **dr. Mezey Barna**, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának tanszékvezető egyetemi tanára, az MBT alelnöke látta el – a **„Tájékoztató a büntetés-végrehajtás aktuális helyzetéről”** címet viselte.

Először **dr. Kökényesi Antal** bv. altábornagy, országos parancsnok helyzetelemzését hallgathatták meg a fórum résztvevői. Mint a büntetés-végrehajtás első számú vezetője kifejtette: egy korszerűbb, modernebb szervezet kell létrehozni, s hozzátette: megvan az ehhez szükséges szellemi kapacitás a büntetés-végrehajtáson belül. Az innovatív erők összefogása azért is fontos, mert a fejlesztéseket elsősorban nem a költségvetési forrásokra támaszkodva kell megvalósítani. Az elő-

adó beszélt a szervezet létszámproblémáiról, kiemelve a rendkívül magas fluktuációt. A büntetés-végrehajtási intézetek zsúfoltságáról szólva elmondta, hogy az intézetek telítettsége öröndetesen csökkent a korábbi évekhez képest az új börtönök átadása és a „kettős nyomtávú” büntetőpolitika következtében, de a fogvatartotti ráta (a 100 000 lakosra eső fogvatartottak száma) nemzetközi összehasonlításban még mindig magas.

Csóti András bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok stratégiai és koordinációs helyettese a büntetés-végrehajtási szervezet „Felelősen, felkészülten” című, 2010-ig szóló fejlesztési programját ismertette. Az öt pillérré épülő program sajátossága, hogy a korábbi fejlesztési elképzelésekkel ellentétben teljesen komplex jellegű, a büntetés-végrehajtás tevékenységének teljes egészére kiható folyamatot kíván elindítani. A program másik újdonsága, hogy a tervezett fejlesztésekhez forrásokat is rendel, nagymértékben támaszkodva a pályázatok révén elnyerhető pénzek felhasználására is. Csóti András hangsúlyozta, hogy az öt pillér („Rend, biztonság” – „Integráció, reintegráció” – „Európai színvonalú személyzet” – „Konzolidáció” – „Racionalizáció”) csak egymásra épülve tud megva-

lósulni, ehhez pedig a büntetés-végrehajtás személyi állományának együttes összefogása szükséges.

A rendezvény ezt követően a **Magyar Börtönügyi Társaság 2008. évi közgyűlésével, valamint új tisztségviselők megválasztásával folytatódott.** (Választásra – többek között – azért volt szükség, mert az MBT elnöke, dr. Nagy Ferenc, a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának tanszékvezető tanára, megnövekedett szakmai teendőinek következtében nem vállalta a továbbiakban a társaság vezetését.)

Elsőként **dr. Lőrincz József** ny. bv. dandártábornok, egyetemi docens, az MBT elnökségi tagjának beszámolója hangzott el. Mint dr. Lőrincz József elmondta: 2005-től a társaság létszáma sajnálatos módon csökkent, viszont örvendetes fejlemény, hogy egyre több, az igazságszolgáltatás más területein dolgozó szakember (ügyész, ügyvéd, bíró), illetve doktoranduszhallgató tagja a társaságnak. Az előadó kitért a társaság utóbbi években tartott konferenciáira, majd ismertette a társaság elnöki és elnökhelyettesi posztjára jelölt dr. Mezey Barna és Csóti András szakmai pályafutását. **Koczuba Istvánné** ny. bv. alezredes, az MBT számvizsgáló bizottságának tagja a társaság rossz anyagi helyzetéről számolt be, kifejtve, hogy ezen alapvetően csak a tagdíjbefizetésből adódó bevételek javíthatnak. Ezután **dr. Csernyánszky Lajos** ny. bv. ezredes, ügyvéd, az MBT titkára vezette le a közgyűlés szavazását, melynek eredményeképpen a társaság jelenlévő tagjai dr. Mezey Barnát a társaság elnökévé, Csóti Andrást a társaság alelnökévé, dr. Nagy Ferencet pedig – érdemeit elismerve – a társaság örökös tiszteletbeli elnökévé választották.

A Magyar Börtönügyi Társaság új elnöke, **dr. Mezey Barna** röviden vázolta elképzeléseit a közgyűlés résztvevői számára. Fontosnak tartotta – többek között – a társaság ismertségének növelését a sajtó nyilvánossága révén, a börtönügyért tenni képes elméleti és gyakorlati szakemberek összefogását, szponzorok bevonását, továbbá a társaság érdekérvényesítő képességének javítását.

A Szerk.

Tudósítás a Magyar Kriminológiai Társaság VI. Országos Kriminológiai Vándorgyűléséről

A Magyar Kriminológiai Társaság VI. Országos Kriminológiai Vándorgyűlésének a Miskolci Egyetem adott otthont; a kétnapos, 2008. október 16-án és 17-én megrendezett, a „Koncepciók és megvalósulásuk a rendszerváltozás utáni kriminálpolitikában” címet viselő konferencia a Miskolci Egyetem Regionális Felnőttképzési Központjában zajlott le.

A vándorgyűlés **Váradi Erika**, a miskolci szervező bizottság vezetője köszöntőjével, illetve **Patkó Gyula**, a Miskolci Egyetem rektora, **Szabó Miklós**, a Miskolci Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar dékánja és **Nyíró Pál**, Miskolc város közbiztonsági tanácsnoka megnyitó beszédével vette kezdetét. Ezt követően **Szabó András**, a Magyar Kriminológiai Társaság tiszteletbeli elnöke – köszöntve a hallgatóságot – azt hangsúlyozta, hogy „a kriminológia tudománya mára az extenzív fejlődés korszakába jutott, egyre bővül azoknak a tárgyaknak a köre, amelyre a kriminológia figyelme kiterjed”. **Gönczöl Katalin**, a Társaság elnöke a civil szervezet megalakulásának 25. évfordulója kapcsán az 1908-as I. Büntető Novella „jelszavait” – haladás és reform – ajánlotta követendő példaként a vándorgyűlés résztvevőinek figyelmébe.

Az első plenáris ülés, amelynek levezető elnöke Gönczöl Katalin volt, az állam működésének zavarairól, az állami jogérvényesítés elégtelen voltáról vázolt nagy ívű képet Fleck Zoltán jóvoltából. Mint Fleck Zoltán – többek között – kifejtette: a mai magyar társadalomban általánossá vált a normaszegés, a normasértő kultúra kialakulását a „következménynélküliség” is erősíti, a „rendetlenség” felszámolása úgyszólván lehetetlennek tűnik. Zárszóként az előadó – Durkheim szavait idézve („A szakmák képesek normákat teremteni”) – a Magyar Kriminológiai Társaság szerepéről is szólt.

A második plenáris ülés, amelynek levezető elnöki tisztét Finszter Géza látta el, a „Kriminálpolitikai törekvések és reformok a rendszerváltozástól napjainkig” címet viselte. Az első eladó, **Nagy Ferenc** kronológiailag tekintette át az elmúlt közel húsz évet; szerinte napjainkra a kriminálpolitika a politika eszköztévé silányodott. **Lévay Miklós** a kriminálpolitikát alakító tényezőket elemezte, s aláhúzta, hogy a kriminálpolitikának az értékelő és a hatékonyság-vizsgáló szerepe a legfontosabb. **Kerezi Klára** a reformok sikerességéről szólva kifejtette, hogy a rendszerváltozás óta lezajlott jogszabályi reform nagyrészt sikeres volt; a szervezeti reformokat viszont nagyrészt sikertelennek, a működési reformokat pedig a szervezeti reformoknál kissé sikeresebbnek ítélte meg. **Farkas Ákos** a „Kriminálpolitikák vándorúton” című előadásában a kriminálpolitikát a globalizáció kontextusába helyezte.

Az ebédszünetet követően a **vándorgyűlés programja szekcióülésekkel folytatódott**. Jelen sorok írója „**A bűnözés mérésének problémája**” című szekció ülésén vett részt, amelynek levezető elnöke **Vavró István** volt. **Nagy Tibor** az ENYÜBS (Egységes Nyomozhatósági és Ügyészségi Statisztika) fejlesztésének problematikájáról tartott előadást. **Kó József** hangsúlyozta, hogy az ENYÜBS és a bírósági statisztika önmagában nem alkalmas a bűnözés mérések valós feltárására, és a „hivatalos” statisztikák mellett az egyénekre, illetve a szervezetekre szabott viktimológiai vizsgálatok és az ún. önbevallásos felmérések alkalmazását javasolta. **Papp Gábor** és **Déri Pál** – egymással részben vitázva – a bűnügyi statisztikai mérések egyes módszertani kérdéseivel foglalkoztak korreferátumukban.

A következő szekcióülés, amelyen a tudósítás szerzőjének volt szerencséje részt venni, „**A fiatalkori bűnözés alakulása Magyarországon**” címet viselte. A szekció levezető elnöki tisztét **Németh Zsolt** látta el. **Parti Katalin** egy nemzetközi, a látens fiatalkori devianciákat vizsgáló kutatás legfontosabb magyarországi eredményeit ismertette korreferátumában. Mint elmondta: a magyar fiatalok körében három alapvető tényező játszik szerepet a deviancia alakulásában: ezek az életkor, a baráti társaság és az alkoholfogyasztás; a devianciák terén látványos a lányok fokozatos térnyerése; az erőszakos cselekmények között a csoportos verekedés a leggyakoribb. **Solt Ágnes** a fiatalkorú bűnelkövetők életútjának jellemzőit mutatta be saját kutatásaira alapozva, amelyek közül különösen a szegregált telepeken élő fiatalok körében végzett felméréseinek tapasztalatai keltettek nagy érdeklődést a szekcióülés résztvevőinek körében. **Gyurkó Szilvia** a gyermek- és fiatalkorú elkövetőkkel szemben alkalmazott jogkövetkezményekről konkrét angliai és amerikai eseten keresztül adott nemzetközi kitekintést.

A konferencia első napjának szakmai programja újbóli plenáris üléssel, **a szekcióvezetők beszámolójával ért véget**. **Korinek László** a „Rendőrségi – rendészeti reformok” című, **Németh Zsolt** a fiatalkori bűnözéssel foglalkozó, **Hatvani Erzsébet** a pártfogó felügyelet reformjáról szóló workshop, **Lévay Miklós** a „Doktoranduszok Fóruma II.” című szekció előadásait ismertette. Ezt követően **Barabás Tünde** „A vádelhalasztás gyakorlati tapasztalatai” című, **Bárándy Péter** a büntetőeljárás reformját tárgyaló választó, **Vavró István** a bűnözés mérésével foglalkozó, **Kerecsi Klára** az áldozatsegítésről tartott workshop, végül **Váradi Erika** a „Doktoranduszok Fóruma I.” című szekció eseményeiről számolt be.

A vándorgyűlés aznapi programja állófogadással zárult, amelyen **Szabó András**, a Magyar Kriminológiai Társaság tiszteletbeli elnöke mondott pohárköszöntőt.

A konferencia második napjának első plenáris üléseként az „Igazságügy-miniszterek reggelije” című program szerepelt, mely során a rendszerváltás utáni igazságügy-miniszterek beszéltek „saját” kriminálpolitikai reformjaikról és azok utóéletéről. A kerekasztal-beszélgetés résztvevői – ábécé sorrendben – **Avarkeszi Dezső** (Vastagh Pált képviselve), **Balsai István**, **Bárándy Péter**, **Dávid Ibolya**, **Draskovics Tibor** és **Petrétei József** voltak. A moderátor szerepét **Kadlót Erzsébet** látta el. A jó hangulatú eszmecsere a miniszterek saját büntetőpolitikai elképzeléseik mellett kifejtették, mit tartottak legnagyobb sikerűnek, s mit tennének ma másképp. Noha Kadlót Erzsébet utolsó kér-

dése – „Mi a véleményük az objektív felelősségről, tartható-e ez? – nyomán éles nézetkülönbség rajzolódott ki a résztvevők között, a keresztasztal-beszélgetés megmutatta, hogy a különböző politikai oldalhoz tartozó miniszterek véleménye gyakorta közelebb áll egymáshoz, mint gondolnánk.

A második nap második plenáris ülésén, amelyen Lévay Miklós, a Magyar Kriminológiai Társaság főtársa elnökölt, „Az európai uniós tagság hatása a jogalkotásunkra és a jogalkalmazásra” című téma került terítékre. Chronowski Nóra és Ligeti Katalin előadásaikban az uniós jogrendszer és a hazai jogalkotás egyes ellentmondásaira hívták fel a figyelmet – alkotmányjogi, illetve büntetőjogi szempontból. Kenéz Andrea előadása arra kereste a választ, hogy a hazai jogalkalmazás mennyire felkészült a közösségi jog befogadására. Mint az előadó elmondta: a magyar bírói kar jó úton van afelé, hogy a közösségi jogot elsajátítsa, alkalmazza, de nagyon időigényes folyamatról van szó. Dani Zoltán az ORFK-n belül működő NEBEK, a Nemzeti Bünyügyi Együttműködési Központ sokrétű tevékenységrendszerét mutatta be a vándorgyűlés hallgatóságának.

Az ebédszünetet követően **újabb szekcióülésekkel folytatódott a konferencia programja.** A Börtönügyi Szemle tudósítója természetesen „**A szabadságvesztés büntetés-végrehajtásának intézményi reformjai**” című szekció ülésén vett részt, amelyről az alábbiakban számol be:

Lőrincz József levezető elnök rövid történeti bevezetőjét követően **Csóti András** elemezte a büntetés-végrehajtás helyzetét a „Felelősen, felkészülten” című fejlesztési program megállapításai alapján. Az előadó a szervezet erősségei közé sorolta a szakmai kulcsmutatók (szökés, öngyilkosság, fogvatartás jogszerűsége) kedvező alakulását, a telítettségi mutatók javulását, a foglalkoztatott fogvatartottak arányát (62%), az igazságügyi és rendészeti szervekkel, illetve a civil szervezetekkel ápolts kapcsolatokot, végül a büntetés-végrehajtási szervezet hagyományait, munkakultúráját. A gyengeségek között említette Csóti András a szabályozás korszerűtlenségét (még mindig az 1979. évi 11. tvr. van érvényben), a BVOP funkcionális hiányosságait, a létesítmények, eszközök rossz fizikai, műszaki állapotát, a személyi állomány rendkívül magas fluktuációját, a korszerűtlen képzési rendszert és a fogvatartotti munkáltatás szerkezeti, finanszírozási gondjait.

Huszár László korreferátumában egy azt emelte ki, hogy a börtönbeli prioritások az ideológiai inga járása, az alapvető politikai irányok szerint változnak. Három irányt jelölt meg: a represszív, biztonság-központú irányzatot (amely főleg az Amerikai Egyesült Államokban érvényesül), a korrekciós, reszocializációs célokat követő, továbbá a gazdasági, költségkímélő szempontokat előnyben részesítő modellt. Az előadó rámutatott, hogy ha a három irányzat egyensúlyban van, nincs az egyik felé elmozdulás, nem beszélhetünk reformról. Mint elmondta: Nyugat-Európa jelentős részében a költségkímélés vált elsődleges feladattá, Hollandiában például, amely sok éven át a korrekciós, reszocializációs célok megvalósításának zászlóshajója volt, az utóbbi években a források jelentős mértékű kivonása zajlott le; Angliában összevonták a büntetés-végrehajtást a pártfogó felügyelettel, amely ugyan magyarázható szakmai okokkal, de nyilvánvaló, hogy a költségek csökkentése volt a cél.

Kabódi Csaba a szabadságvesztés-büntetés néhány alapvető jellemzőjét próbálta megfogalmazni felszólalásában. Leszögezte, hogy – noha az elítélt személyeknek csak 10%-a kerül börtönbe évente – a szabadságvesztés-büntetés a büntetések centrális eleme. „A büntetések végrehajtásához vízió szükségeltetik” – jelentette ki az előadó, aki szerint a büntetés-végrehajtás – ugyanúgy, mint a büntetőeljárás – import elméletekkel, illetve gyakorlattal dolgozik. Ezekben eklektika érvényesül, ahol a „keverési arány” nem mindig. Kabódi Csaba szerint a rendszerváltás után lett volna lehetőség a hazai börtönrendszer megújítására, ha a rendszeridegen feladatokat (például az előzetes letartóztatás végrehajtását) leválasztották volna. Végezetül a tényleges életfogytiglan jogintézményét abból kiindulva bírálta, hogy a szabadságvesztés-büntetést – amely a „polgárság viszonylag új, szekularizált intézménye” – története során mindig is átmenti jellegűnek tekintették.

Tari Ferenc azt a kérdést fogalmazta meg, hogy szükség van-e egyáltalán reformra. Rámutatott, hogy az intézetek folyamatos korszerűsítése, férőhelybővítése a 80-as években is folyt; jelenleg az IMEI új helyre költöztetése a legsürgetőbb feladat. A szervezetkorszerűsítésről szólva kijelentette, hogy alapvetően nem az öröklött fegyveres jelleggel van probléma, hanem utasításos rendszerből adódó passzivitással. A fogvatartotti rezsimekről szólva Tari Ferenc elmondta, hogy sok nyugat-európai országban a büntetés-végrehajtás határozza meg az elítéltek fokozatait. A rendszerváltás után a magyar börtönügy számos megoldást adaptált; mára elmondhatjuk, hogy a börtönrendszerek között nincs igazán jelentős különbség Európában. A büntetés-végrehajtásnak jót tenne, ha egy kiegyensúlyozott, hosszú távú büntetőpolitika érvényesülne hazánkban.

A konferencia a második napja a szekcióvezetők összefoglalóival zárult. Lőrincz József a büntetés-végrehajtási szekció, **Görgényi Ilona** a helyreállító igazságszolgáltatás témájával foglalkozó workshop, **Gönczöl Katalin** pedig a „Bűnmegelőzési stratégia és megvalósulásának tapasztalatai” című szekció előadásait foglalta össze.

A konferencia zárszavában ugyanő mondta el, hogy – a magas szintű előadások jóvoltából – talán az elmúlt 25 év legsikeresebb rendezvénye volt a mostani. Végül **Gönczöl Katalin – Lévay Miklóssal** – egyetemben megköszönte a vendéglátóknak, személy szerint **Váradi Erikának** a melegszívű vendéglátást, illetve a Magyar Kriminológiai Társaság szervezőinek munkáját.

Legvégül – mintegy a program ráadásaként – lehetőség nyílt a „**Közösségi jóvátételeli programok a fővárosban**” című projektről készült film megtekintésére.

Jelen tudósítás, ha nem is tudott teljes képet adni a vándorgyűlés programjának egészéről, remélhetőleg érzékeltette a tanácskozás során megvitatott témákat és azt, hogy a résztvevők nemcsak szellemiekben gyarapodtak, de jól is érezték magukat a kétnapos rendezvény folyamán.

D. F. I.

A „Droghasználók a börtönben” című konferencia tartalmi összefoglalója

„Droghasználók a börtönben. Problémafeltárás, kezelés és ártalomcsökkentés” címmel rendezte meg a budapesti Kossuth Klubban – 2008. november 20-án – a Magyar Addiktológiai Társaság II. Tematikus Konferenciáját, amely rendkívüli érdeklődés mellett, mintegy kétszáz fős (fele részben a büntetés-végrehajtási szervezet által delegált) hallgatóság részvételével zajlott le.

A rendezvény védnökei **Juhász Gábor**, az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium államtitkára, **dr. Kőkényesi Antal** bv. altábornagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, illetve **Portörő Péter**, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium főosztályvezető-helyettese voltak. A tanácskozás megrendezését a **Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága**, valamint a **Connections Projekttel** együttműködésben a **Szociális és Munkaügyi Minisztérium** támogatta.

A konferencia **Juhász Gábor**, **Csóti András** bv. vezérőrnagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka stratégiai és koordinációs helyettese, **Portörő Péter**, továbbá **dr. Csorba József**, a Magyar Addiktológiai Társaság elnöke rövid megnyitójával vette kezdetét. (A megnyitó beszédek tartalmazó rész levezető elnöke **dr. Demetrovics Zsolt**, a Magyar Addiktológiai Társaság főttkára volt.)

Az első előadást **Paksi Borbála**, a Budapesti Corvinus Egyetem Magatartástudományi és Kommunikációelméleti Intézet Viselkedéskutató Központjának kutatója tartotta, aki a 2004-es, illetve a jelenleg is zajló kutatás adatainak összehasonlítása alapján vázolta fel a droghasználat változásait a magyarországi börtönökben. A következő előadó, **Novák Zoltán** bv. őrnagy, a BVOP Biztonsági és Fogvatartási Ügyek Főosztálya kiemelt főreferense a hazai börtönökben előállított – amúgy legális anyagokból készített – bódítószereket mutatta be. **Huller Ervin**, a Budapesti Fegyház és Börtön osztályvezetője „A szerhasználat kanalizációi a büntetés-végrehajtásban” című előadásának központi kérdése az volt, hogy a börtönpszichológusoknak mely problémákkal kell megküzdeniük, amikor a drogfüggő fogvatartottakkal foglalkoznak. (A konferencia ezen szakaszának levezető elnöke **dr. Szemelyácz János**, a Magyar Addiktológiai Társaság elnökhelyettese volt.)

A tanácskozás egy újabb tematikus részében **Takács István Gábor**, a Társaság a Szabadságjogokért és Drogregrenciós Alapítvány munkatársa – „A vérrel és szexuális úton terjedő fertőzésekhez kapcsolódó kockázati magatartások, kábítószer-használat és a rájuk adott válaszok a magyar büntetés-végrehajtási intézményekben: előzetes eredmények” című előadásában – intravénás droghasználók kikérdezésével készült kutatásának eredményeiről számolt be. **Fliegauf Gergely** bv. őrnagy, az RTF Bv. Tanszékének tanára a fogvatartottak illegitim nyugtatószer használatnak – nevezetesen a Rivotril-használat – sajátosságait elemezte előadásában. (Ennek a tartalmi szakasznak a levezető elnöki tisztjét **dr. Csorba József**, a Magyar Addiktológiai Társaság elnöke látta el.)

Az ebédszünetet követően **dr. Huszár László** bv. dandártábornok, a BVOP főosztályvezetője előadásában a nemzetközi trendekből kiindulva határozta meg a magyar büntetés-végrehajtás kábítószer-stratégiájának lehetséges irányait. **Dr. Benke Bálint**, az Igazságügyi Megfigyelő és Elmegyógyító Intézet osztályvezető főorvosa a „Kábítószer-függőség miatti gyógykezelés lehetősége börtönben” című előadásában – amelynek társszerzője **dr. Antal Albert** főigazgató főorvos volt – a drogfüggő fogvatartottak kezelésének az IMEI-ben folyó gyakorlatáról beszélt. **Topolánszky Ákos**, a Nemzeti Drogmegelőzési Intézet igazgatóhelyettese a kábítószer-használó elítéltek börtönbeli, illetve a szabadulásuk utáni közösségi kezelésének legjobb európai gyakorlatait tekintette át. (A konferencia e részének levezető elnöke **dr. Heylmann Katalin** ny. bv. o. dandártábornok, a BVOP Egészségügyi Főosztályának vezetője volt.)

A tanácskozás utolsó szakasza a téma gyakorlati vonatkozásait volt hivatott feltárni. Elsőként **Mohácsi Csaba** bv. zászlós, a Budapesti Fegyház és Börtön biztonsági tisztje az Intézet kábítószer-prevenációs körletének működését mutatta be (a prezentációt **Makai Tibor** bv. őrnagy, a körlet vezető nevelője készítette). Ezután **Fiáth Titanilla**, a Budapesti Fegyház és Börtön pszichológusa a börtönben folyó, a kábítószer-használat kezelését célzó elterelő program gyakorlati problémáit elemezte a kollégáival – **Kovács Ferenc**cel és **Nemszilaj Anitával** – közösen készített prezentációja alapján. A legutolsó előadó **Horváth Tibor**, a Reménység Alapítvány „Bázis Szenvedélybetegek Közösségi Ellátása” szolgálat munkatársa volt, aki a civil szervezetnek – a pécsi Fiatalok Regionális Bv. Intézetében alkalmazott – önszolgálati programja tapasztalatait osztotta meg a hallgatósággal. (Az utolsó tartalmi szakasz levezető elnöke **dr. Felvinczi Katalin**, a Nemzeti Drogmegelőzési Intézet igazgatója volt.)

Ezt követően – vitát kezdeményezve – **dr. Szemelyácz János** foglalta össze a konferencia főbb témáit. A felszólalók közül volt, aki a büntetés-végrehajtás személyi állományának képzése fontosságát hangsúlyozta, s volt, aki a civil szervezetek börtönbeli szerepének jelentőségét emelte ki.

A vitát mintegy összefoglalva **dr. Csorba József** kifejtette, hogy a Magyar Addiktológiai Társaság szívesen venne részt a büntetés-végrehajtás személyzetének szakirányú képzésében, illetve továbbképzésében; **dr. Heylmann Katalin** pedig elmondta, hogy – noha a büntetés-végrehajtás jelenleg is széles körben veszi igénybe a civil szervezetek szolgáltatásait – nyitott mindenfajta együttműködésre.

Végezetül megállapíthatjuk, hogy a konferenciát szervező Magyar Addiktológiai Társaság témaválasztása kitűnőnek bizonyult; a tanácskozáson magas szintű előadások hangzottak el; a rendezvény nemcsak a különböző nézetek kifejtésére nyújtott jó alkalmat, hanem azok ütköztetésére és – ami ennél még fontosabb – közelítésére is.

A Szerk.

Konferencia a fiatalokú bűnelkövetők zártintézeteti neveléséről

A Ferenczi Alapítvány, a Magyar Kriminológiai Társaság és a Magyar Börtönügyi Társaság – az 1908. évi I. Büntetőnovella 100. évfordulója alkalmából – centenáriumi konferenciát rendezett „A fiatalokú bűnelkövetők zártintézeteti nevelése” címmel 2008. november 27-én az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának Dísztermében.

A rendezvény programja plenáris üléssel kezdődött, amelynek elnöke **dr. Mezey Barna** tanszékvezető egyetemi tanár, a Magyar Börtönügyi Társaság elnöke volt.

Az első előadó, **dr. Lőrincz József** ny. bv. dandártábornok, egyetemi docens a fiatalokúak szabadságelvonással járó intézményeinek rövid fejlődéstörténetét vázolta fel, s nagy ívű, személyes emlékekkel is gazdagított előadása végén több fontos megállapítást is tett. Dr. Lőrincz József szerint a fiatalokú bűnelkövetők zártintézeteti kezelésének egységes, átjárható rendszerének létrehozása alapvető feladat; a javítóintézetek szellemének kellene átjárnia a fiatalokúak börtöneit is (a két intézmény 100 évvel ezelőtt különböző rendeltetéssel jött létre, de ma már ugyanaz a célja mindkettőnek); szükséges megoldani a szakemberek képzését. Az előadó végül azt az aggodalmát is kifejezte: félő, hogy a fiatalokúak börtöneiben napjainkban tapasztalható újító törekvések egységes rendszer hiányában nem fognak maradandó nyomot hagyni.

Pál Tibor, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Rákospalotai Javítóintézetének általános igazgatóhelyettese „Javítóintézeteti anziks” című előadásában szemléletes történeti körképet mutatott be, ugyanakkor a jelenkor problémáira is kitért. Rámutatott, hogy a társadalmi környezet gyors változását nehezen tudja követni a javítóintézetek pedagógiai, gondozói rendszere; a szakemberek utánpótlása egyre nagyobb nehézségekbe ütközik; a javítóintézetek tevékenységét, eredményeit nem eléggé ismeri a közvélemény.

Dr. Kerezi Klára, az OKRI igazgatóhelyettese, egyetemi docens „Változatlan helyzet – változó elvárások” című előadásában a fiatalokú bűnelkövetők zártintézeteti nevelését elsősorban a kutatások tükrében vizsgálta. Az előadó – többek között – bemutatta napjaink reformtörekvéseit, ismertette a fiatalokúak büntető igazságszolgáltatása hatékonyságával kapcsolatos hazai vizsgálat eredményeit, s azt elemezte, hogy a helyreállító igazságszolgáltatás milyen szerepet tölthet be fiatalokúak bűnelkövetésének megelőzése érdekében.

A plenáris ülés utolsó előadója, **dr. Ruzsonyi Péter** bv. ezredes, tanszékvezető főiskolai tanár „A fiatalok elítéltek korrekciós nevelésének helyzete és megoldásra váró problémái” címmel tartotta meg előadását. Dr. Ruzsonyi Péter részletes elméleti bevezető után kitért a fiatalok hazai börtöneinek helyzetére, majd a fiatalok fogvatartottak fegyelmi statisztikájának adatait elemezte. Mint rámutatott: a fogvatartottak egymás sérelmére elkövetett bűncselekményeinek egynegyedét a hazai börtönépesség 4%-át kitevő fiatalok fogvatartotti populáció követi el ma Magyarországon. Az előadó végül a fiatalok elkövetők szabadságvesztés-büntetésének egy, a jelenleginél progresszívebb, differenciáltabb alternatíváját vázolta fel.

Az ebédszünetet követően három vitaindító előadás hangzott el a fiatalok agressziójának kezelése, terápiája és motivációja témakörében.

Elsőként **Szarka Attila**, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium Aszódi Javítóintézetének igazgatója vázolta azokat a törekvéseket (pszichodráma, zeneterápia, falfestés), amelyek az általa vezetett intézményben valósulnak meg. Ezután **Szitka Szabolcs** bv. ezredes, a szirmabesenyői Fiatalok Regionális Büntetés-végrehajtási Intézete igazgatója számolt be a náluk alkalmazott kezelési-nevelési módszerekről (drámapedagógia, kisállat-terápia stb.) Végül **dr. Czenczer Orsolya**, az RTF Bv. Tanszékének oktatója külföldi (angol, holland, német és román) példákon mutatta be a fiatalok bűnelkövetők agresszió-kezelésének Európában tapasztalható fő irányait.

Ezt követően – **Gosztonyi Géza**, a Budapesti Szociális Forrásközpont igazgatója kiváló moderálásával – érdekes és sokrétű eszmecsere bontakozott ki, amelyben elméleti és gyakorlati szakemberek egyaránt megszólaltak.

A konferencia sikere bizonyította: szükség van arra, hogy a fiatalok bűnelkövetők zártintézeti nevelésével-kezelésével foglalkozó szakemberek időről-időre találkozzanak, és megvitassák az általuk művelt – rendkívül fontos – szakterület legégetőbb kérdéseit.

D. F. I.

Eseménynaptár

(2008. szeptember 16-ától december 31-éig)

SZEPTEMBER 21-24.

A Szlovák Bv. Országos Parancsnoksága, a Zelizovce Bv. Intézet és a CPCG Leopoldov kutyakiképző központ szervezésében kábítószer-kereső kutyák nemzetközi bajnoksága zajlott le a szlovákiai Santovkán. A magyar bv. két versenyzője közül Gregori Attila bv. zls. (Fővárosi Bv. Intézet), a nyolcadik helyet szerezte meg (első lett a külföldi résztvevők közül), Sztojka Zoltán bv. ftörm. (Budapesti Fegyház és Börtön) pedig a 16. helyen végzett.

SZEPTEMBER 22.

A Fővárosi Bv. Intézetben tartották meg a Börtönlelkész Szolgálatban foglalkoztatott börtönlelkészek 2008. évi továbbképzését. A BVOP Biztonsági és Fogvatartási Ügyek Főosztálya által szervezett találkozón részt vett dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka is. A rendezvény a Fővárosi Bv. Intézet III. számú objektumának megtekintésével fejeződött be.

SZEPTEMBER 27.

Mezőfalván, a Hantos horgásztónál a Pálhalmi Országos Bv. Intézet szervezésében rendezték meg a XXII. Lovas Bálint horgász emlékversenyt. A versenyre összesen 52 csapat 173 versenyzője nevezett. A csapatverseny első három helyezettje a Duna Papír Kft., az Állampusztai Országos Bv. Intézet és Közép-Dunántúli Országos Bv. Intézet csapata lett.

SZEPTEMBER 30.

„A munkáltatás gyakorlata, eredményei és lehetőségei a büntetés-végrehajtásban” címmel rendezett konferenciát és workshopot Nőtincsen a Duna–Mix Kft. Az esemény vendőke dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, országos parancsnok volt. A rendezvényen a magyar meghívottak mellett a bajor büntetés-végrehajtás 5 fős delegációja is részt vett.

OKTÓBER 1.

A Magyar Börtönügyi Társaság szakmai fórumára és 2008. évi közgyűlésére az ELTE Állam és Jogtudományi Karának dísztermében került sor, amelyen dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, országos parancsnok és Csóti András bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok stratégiai és koordinációs helyettese tartott előadást a büntetés-végrehajtási szervezet helyzetéről és fejlesztési terveiről. A közgyűlés során a Társaság új elnökévé dr. Mezey Barnát, az ELTE ÁJK tanszékvezető tanárát választották meg.

Kínai jogászok csoportja tett látogatást a BVOP-n. A delegáció a Great Britain China

Center szervezésében érkezett hazánkba – egy három éves program részeként –, melynek keretében elő kívánják segíteni Kínában a halálbüntetés alkalmazásának visszaszorítását. A vendégeket Dömény Sándor bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok biztonsági és fogvatartási helyettese tájékoztatta a tényleges életfogytig tartó szabadságvesztés gyakorlati megvalósításáról.

OKTÓBER 9.

A Bv. Oktatási Központjában (a továbbiakban: BVOK) rendezték meg 2008. évi országos sakkbajnokság döntőjét, ahol a hat régió győztes csapatai mérték össze tudásukat. A verseny Kovács Ernő nemzetközi sakkbíró

ellenőrzésével zajlott le. A bajnokságot a Közép-Dunántúli Országos Bv. Intézet csapata nyerte meg.

OKTÓBER 10.

A Fiatalkorúak Bv. Intézetében rendezték meg a büntetés-végrehajtás III. országos szolgálati kutya versenyét, amelyen 14 bv. intézet 50 fő kutya vezetője indult. Az egyéni verseny győztese Györe István bv. főrm. (Budapesti Fegyház és Börtön) lett Neo nevű malinois kutyaival. A csapatversenyt a Budapesti Fegyház és Börtön csapata nyerte meg. Az egyéni verseny első három helyezettjének dr. Kökényesi Antal bv. altá-

bornagy, országos parancsnoki pénzjutalmat adott át.

OKTÓBER 14.

A Váci Fegyház és Börtönben tartotta 2008. évi ülését a Magyar Börtönügyi Társaság EPEA szekciója. Az ülésen Csóti András bv. vezérőrnagy, az országos parancsnok stratégiai és koordinációs helyettese tájékoztatást adott a „Felelősen, felkészülten” programról, illetve az intézetben tanító tanárok beszámoltak tevékenységükről. Dr. Ruzsonyi Péter PhD bv. ezredes, az EPEA (Európai Börtönnevelési Társaság) magyarországi elnöke a szervezet nemzetközi törekvéseiről tartott előadást, különös tekintettel a pályázati lehetőségekre, valamint az intézetben kialakított rezsimszisztemre. A program zárásaként a résztvevők megtekintették a „Doberdo” körletet.

OKTÓBER 16-17.

A Magyar Kriminológiai Társaság VI. Országos Kriminológiai Vándorgyűlésének a Miskolci Egyetem adott otthont. A rendezvény második napján került sor „A szabadságvesztés büntetés-végrehajtásának intézményi reformjai” című szekcióülésre, amelyen Csóti András bv. vezérőrnagy, stratégiai és koordinációs helyettes, dr. Huszár László bv. dandártábornok, dr. Kabódi Csaba, az ELTE ÁKJ tanszékvezető egyetemi docense és dr. Tari Ferenc ny. bv. altábornagy, az RTF Bv. Tanszék helyettes vezetője tartott korreférátumot. A szekcióülés levezető elnöki tisztét dr. Lőrincz József ny. bv. dandártábornok, egyetemi docens látta el.

OKTÓBER 19-23.

19. alkalommal rendezték meg a Bécs–Pozsony–Budapest SAMSUNG Szupermaraton futóversenyt, amelyre a büntetés-

végrehajtási szervezet – Bacskai Zsolt bv. főhadnagy, Kozák József bv. őrnagy, Lajgut Péter bv. alezredes, Mészáros Attila bv. zászlós, Széles Gábor bv. ezredes összetételű – csapata is benevezett. A rendkívüli állóképességet igénylő, 320 kilométeres távot 107 csapat teljesítette, közülük a büntetés-végrehajtás csapata a 79. helyen végzett. A szervezet országos parancsnoka a csapat tagjait külön díjjal jutalmazta.

OKTÓBER 21.

Dr. Draskovics Tibor igazságügyi és rendészeti miniszter megtekintette a Bács-Kiskun Megyei Bv. Intézet II. számú objektumában a fiatalok, anya-gyermek, valamint EVSZ körleteit.

OKTÓBER 22.

A október 23-ai nemzeti ünnepünk tiszteletére rendezett központi ünnepségen, kiemelkedő szakmai munkájáért 64 fő részesült elismerésben. A nemzeti ünnep alkalmából a büntetés-végrehajtási intézetekben, intézmé-

nyekben is megemlékezéseket és helyi ünnepségeket tartottak.

OKTÓBER 23.

A Budapesti Fegyház és Börtön és a Miniszterelnöki Hivatal közös szervezésében az 1956-os forradalom emlékére a Magyar Köztársaság miniszterelnöke, Gyurcsány Ferenc

és házastársa, Dobrev Klára, illetve az MSZP országgyűlési frakciójának vezetője, Lendvai Ildikó magánszemélyként elhelyezte a megemlékezés virágait a Kisfogház Emlékhely emléktáblájánál.

OKTÓBER 25.

A Közép-Dunántúli Országos Bv. Intézetben – immár második alkalommal – mérte össze erejét a Magyar Újságíró Labdarúgó Válogatott az intézet fogvatartottjainak csapatával. A sportszerű szellemben lezajlott mérkőzésen a győzelmet az előbbi csapat szerezte meg 3:2 arányban.

OKTÓBER 29.

A Bv. Szervezet Továbbképzési és Rehabilitációs Központjában, Pilisszentkereszten adták át az idei Tauffer Emil-díjakat. Az eseményen a díjazottakat dr. Kókényesi Antal bv. altábornagy, országos parancsnok, valamint Csóti András bv. vezérőrnagy, stratégiai és koordinációs helyettes köszöntötte. Juhász Gábor rendészeti államtitkár a Magyar Köztársaság igazságügyi és rendészeti minisztere nevében – nyugállományba vonulásuk alkalmából, munkásságuk elismeréséül – Tauffer Emil-díjat adott át Csépai József, Németh Terézia és dr. Rózsás János bv. ezredeseknek.

Az UTE Megyeri úti sporttelepén rendezték meg a büntetés-végrehajtás 2008. évi országos judo bajnokságát. Az intézetek közötti összesített versenyt az Állampusztai Országos Bv. Intézet csapata nyerte meg. A díjakat Dömény Sándor bv. vezérőrnagy, biztonsági és fogvatartási helyettes adta át.

OKTÓBER 30.

A büntetés-végrehajtás országos parancsnoka megállapodást írt alá az FBVSZOSZ és BVDOSZ szakszervezetek elnökeivel, megalkotva ezzel a Büntetés-végrehajtás Érdek-

egyeztető Tanácsát. A megállapodás értelmében a felek legalább negyedévente egy alkalommal áttekintik a szakmai kapcsolatok és az érdekegyeztetés helyzetét.

OKTÓBER 26. – NOVEMBER 14.

Az Európa Tanács EUJUST LEX missziója keretében két iraki bv. intézet parancsnoka, Basim Mohammed Radhi Radhi és Fakhir Kamil Hameed Al-Husaynat látogatott Magyarországra. A látogatás célja a magyar büntetés-végrehajtási rendszer tanulmányozása volt. A szakemberek szakmai képzésen vettek részt a Fővárosi Bv. Intézetben és a Budapesti Fegyház és Börtönben. Carl Tornell, az EUJUST LEX misszió adminisztratív és pénzügyi vezetője, valamint Csóti András bv. vezérőrnagy, stratégiai és koordinációs helyettes oklevelet nyújtott át a résztvevőknek a szaktanfolyam lezárásaként.

Az Európai Unió Bizottsága, valamint Tanácsának Titkársága a közös kül- és biztonságpolitika (CFSP) keretei között százfős polgári válságkezelő szakértői csoportot (CRT) hozott létre. A csoport elsődleges feladata, hogy rövid (öt napos) telepítési határidővel tényfeltáró feladatokat hajtson végre frissen kialakult válsághelyszíneken. A beérkezett pályázatok alapján – egyetlen magyar tagként – dr. Huszár László bv. dandártábornokot választották be a szakértői csoportba.

NOVEMBER 6.

Az ORFK OKI RSZKK szervezésében 21 csapat részvételével országos meghívásos gépkarabély löversenyt rendeztek a nagytétényi rendőrségi lőtérén, amelyen a büntetés-végrehajtási szervezetet a BVOK 3 fős csapata képviselte. Csapatversenyben az Oktatási Központ csapata a 10. helyezést érte el, az egyéni versenyben indulók közül Rák Balázs bv. szds. a 18. helyen végzett.

NOVEMBER 11.

A Győr-Moson-Sopron Megyei Bv. Intézet a Biblia éve programsorozat alkalmából kiállítást szervezett a város területén működő egyházak segítő közreműködésével. A kiállítást Ittész János, a Magyarországi Evangélikus Egyház elnök-püspöke nyitotta meg.

Ünnepélyes keretek között átadták Balasagyarmaton azt az önkormányzati pályázat keretében felújított játszótérrel, amelynek kialakításában, átépítésében fogvatartottak is részt vettek. Hat elítélt tíz napi felügyelet mellett végzett munkája is hozzájárult ahhoz, hogy a városban egy újabb biztonságos, az európai normáknak is megfelelő, kulturált, játszótérrel játszhassanak a gyerekek.

NOVEMBER 13.

A BVOK 14 hetes alapfokú szaktanfolyami képzésén részt vevő hallgatók 3 fős csapata részt vett az IRM Tanintézeti Falmászó Bajnokságán és az IRM Oktatási Főigazgatóság 2008. évi Falmászó Kupáján, az ILEA-n, ahol csapatversenyben 3. helyezést, egyéni versenyben Somogyi Krisztián bv. örm. 5. helyezést ért el.

NOVEMBER 20.

„Droghasználók a börtönben. Problémafeltárás, kezelés és ártalomcsökkentés” címmel rendezte meg a budapesti Kossuth

Klubban – 2008. november 20-án – a Magyar Addiktológiai Társaság II. Tematikus Konferenciáját, amely rendkívüli érdeklődés mellett, mintegy kétszáz fős (fele rész-

ben a büntetés-végrehajtási szervezet által delegált) hallgatóság részvételével zajlott le. A rendezvény védnökei Juhász Gábor, az IRM államtitkára, dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka, illetve Portörő Péter, a Szociális és Munkaügyi Minisztérium főosztályvezető-helyettese voltak. A tanácskozás megrendezését a BVOP, valamint a Connections Projekttel együttműködésben a Szociális és Munkaügyi Minisztérium támogatta.

NOVEMBER 25.

A Magyar Állami Operaházban tartott ünnepségen a Szociális és Munkaügyi Minisztérium és a Magyar Nemzeti Üdülési Alapítvány a büntetés-végrehajtási szervezet részére a „Megújuló emberért 2008.” díjat adományozta, amelyet a szervezet képviselőjében Csóti András bv. vezérőrnagy, stratégiai és koordinációs helyettes vett át. A díj alapítói elismerésüket fejezték ki a díjazottaknak azért, hogy 2008-ban jelentős anyagi forrással járultak hozzá a munkavállalók rekreációjának elősegítéséhez.

NOVEMBER 27.

A Heves Megyei Bv. Intézetben ünnepi állományértekezletet tartottak, az egri törvénykezési palota, valamint az intézet fennállásának 100. évfordulója alkalmából. Az eseményen meghívott vendégként jelen volt – többek között – a Heves Megyei Közgűlés és a Heves Megyei Bíróság elnöke. Az ünnepi beszédek és az elismerések átadását követően az intézet fogvatartotti kultúr csoportja rövid műsorral emlékezett meg a neves évfordulóról. A rendezvényen Juhász Gábor államtitkár ünnepélyes keretek között átadta dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, országos parancsnoknak a „Felelősen felkészülten” című fejlesztési program Draskovics Tibor igazságügyi és rendészeti miniszter által aláírt, díszkötéses példányát.

A Ferenczi Alapítvány, a Magyar Kriminológiai Társaság és a Magyar Börtönügyi Társaság az 1908. évi I. Büntetőnovella 100. évfordulója alkalmából centenáriumi konferenciát rendezett „A fiatalok bünelkövetők zártintézetű nevelése” címmel az ELTE ÁJK Dísztermében. Dr. Lőrincz József, Pál Tibor, dr. Ruzsonyi Péter és dr. Kerezsi Klára előadásai a téma elméleti és gyakorlati kérdéseit egyaránt érintették. A délutáni program folyamán Szarka Attila, Szitka Szabolcs és dr. Czenczer Orsolya tartott vitaindító előadást, majd Gosztonyi Géza moderátor közreműködésével élénk eszmecsere bontakozott ki a fiatalok bünelkövetők agresszió-kezelésének lehetséges megoldásait illetően.

NOVEMBER 28.

„A társadalmi befogadás elősegítése a szociális területen dolgozó szakemberek képzésével” című pályázat záró konferenciáját tartották meg a Balassagyarmati Fegyház és Börtönben. A képzés elsődleges célja az volt,

hogy a fogvatartottak szabadulásra történő felkészítését, a velük közvetlenül foglalkozó nevelők, büntetés-végrehajtási szakemberek minél hatékonyabban és aktuális tudással felvértezve tudják végrehajtani.

NOVEMBER 29-30.

A Magyar Testvéri Börtöntársaság és a Börtönlelkészek Magyarországi Szervezetének szervezésében Biblia ismereti vetélkedőt rendeztek Hajdú-Bihar Megyei Bv. Intézetben, a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézetben, a szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézetében, a Pálhalmai Országos Bv. Intézetben, a Kalocsai Fegyház és Börtönben, valamint a Győr-Moson-Sopron Megyei Bv. Intézetben.

DECEMBER 1.

A szirmabesenyői Fiatalkorúak Regionális Bv. Intézetében a Miskolc Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatalának Sport, Esélyegyenlőségi és Civilkapcsolatok Osztálya közreműködésével az Esélyek Háza munkatársai a tolerancia, a diszkrimináció, az empátia, illetve az egyenlő bánásmód elveiről tartottak foglalkozást, amelyről az írott és az elektronikus sajtó képviselői tudósítást készítettek.

DECEMBER 1-5.

A Fővárosi Bv. Intézetben „Zöld hét” elnevezéssel környezetvédelmi program-sorozatot rendeztek, amelynek célja az volt, hogy erősítse a személyzet és a fogvatartottak környezettudatos gondolkodását, illetve, hogy csökkentse az intézet által okozott környezetterhelést. A program során – a „Klímaébresztő” országosan meghirdetett filmhéhoz kapcsolódva – több környezetvédelemről szóló filmet vetítettek, illetve ebben a témában előadá-

sokat tartottak. Az intézetben belül szelektív gyűjtőpontokat, konténereket állítottak fel, környezetvédelmi folyóiratokat és tájékoztató füzeteket olvashattak az érdeklődők, és az intézet belső honlapján nyílt egy „zöld oldal” is.

DECEMBER 2.

A Váci Fegyház és Börtön kápolnájában nyitották meg a fogvatartottak által készített művészeti alkotásokból összeállított tárlatot.

DECEMBER 3.

Az Idősek Világnapja alkalmából ünnepi nyugdíjas találkozót rendeztek a BVOP tanácstermében, amelyen a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka 80. születésnapja alkalmából, büntetés-végrehajtási munkássága elismeréséül tárgyjutalomban részesítette Tusják János ny. bv. ezredest, a BVOP egykori Őrszolgálati Osztályának vezetőjét. A BVOP Nyugdíjas Klubjában kifejtett áldozatos munkája elismeréséül Ambrus Gyula ny. bv. alezredest, a Klubjának elnöke szintén tárgyjutalomban részesült.

DECEMBER 5.

A BVOK-ban rendezték meg a 14 hetes bv. alapfokú szaktanfolyami képzésben végzett hallgatók ünnepségét. A képzésben 5 hallgató végzett kitünő eredménnyel. A dicsé-

rő okleveleket és bizonyítványokat a végzős hallgatók részére dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, országos parancsnok adta át.

Mohácsi Viktória Európa parlamenti képviselő látogatott a Heves Megyei Bv. Intézetbe. A képviselőnőt Dömény Sándor bv. vezérőrnagy, biztonsági és fogvatartási helyettes, valamint az intézet parancsnoka fogadta, aki a látogatás során megismerkedett az intézetben folyó szakmai munkával, valamint megtekintette a fogvatartottak elhelyezési körleteit.

A Kalocsai Fegyház és Börtön EVSZ-es (az enyhébb végrehajtási szabályok hatálya alá tartozó) fogvatartottjai az advent alkalmából bábelőadást tartottak a Kalocsai Szociális Otthonban lakóinak.

A Veszprém Megyei Bv. Intézetben „Mikulás Kupa” elnevezéssel feke nyomó versenyt rendeztek, amelynek szabályos lebonyolítását Tálás Tamás, Schindler Balázs és Hetényi Zsolt feke nyomó világbajnokok felügyelték.

DECEMBER 8-11.

A román büntetés-végrehajtási szervezet főigazgatója, Ioan Balla vezetésével háromfős delegáció látogatott Magyarországra. A küldöttséget fogadta dr. Draskovics Tibor igazságügyi és rendészeti miniszter, valamint a büntetés-végrehajtási szervezet részéről dr. Kökényesi Antal bv. altábor-

nagy, országos parancsnok. A látogatás célja a magyar büntetés-végrehajtás rendszerének, munkájának, valamint a PPP konstrukcióban épült bv. intézetek működésének tanulmányozása volt. A vendégek megtekintették a Tiszalöki Országos Bv. Intézetet, a Budapesti Fegyház és Börtönt, továbbá a Fővárosi Bv. Intézet III. sz. objektumát.

DECEMBER 9.

A Sátoraljaújhelyi Fegyház és Börtönben módszertani foglalkozást tartottak a Kelet-Magyarországi Régióhoz tartozó bv. intézetek biztonsági osztályvezetői, osztályvezető-helyettesei, valamint a gazdasági társaságok biztonsági vezetői részére. A foglalkozást Dömény Sándor bv. vezérőrnagy, biztonsági és fogvatartási helyettes vezette.

A Közép-Dunántúli Országos Bv. Intézet baracscai objektumában a Jobb Lator

Kápolna felszentelésének 10. évfordulója alkalmából hálaadó istentiszteletet tartottak. Az ünnepség elöljárója Csóti András bv. vezérőrnagy, stratégiai és koordinációs helyettes volt. A szertartáson részt vett – többek között – Spányi Antal megyéspüspök, Szabó István, a Duna-melléki Református Egyházkerület püspöke és Bölcsei Gusztáv püspök, a Magyar Református Egyház Zsinatának elnöke.

DECEMBER 10.

A Budapesti Fegyház és Börtönben ún. sajtóreggelit tartottak, melynek egyik fő témája a büntetés-végrehajtási szervezet „Felelősen, felkészülten” című fejlesztési programjának bemutatása volt. (A modernizációs programot – amely a költségvetési forrásokon kívül jelentős mértékben támaszkodik a belső tartalékok feltárására, valamint uniós forrásokra is – Draskovics Tibor igazságügyi és rendészeti miniszter november 26-án fogadta el.) Az eseményen részt vett Juhász Gábor rendészeti államtitkár, dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, országos parancsnok és Frank Tibor bv. dandártábornok, intézetparancsnok.

Az igazságügyi és rendészeti miniszter – az idei Emberi Jogok világnapja alkalmából – 17. alkalommal adományozott Emberi Jogokért Emlékplakettet a jobbiztonság megvalósításának, az emberi jogok mind teljesebb érvényesülése érdekében szerzett kimagasló érdemek elismeréseként. Az kitüntetést dr. Draskovics Tibor igazságügyi és rendészeti minisztertől dr. Pantali Zoltán bv. dandártábornok, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön parancsnoka vehette át.

Az IRM Oktatási Főigazgatósága és a BVOK közös szervezésében rendezték meg az I. Meghívásos Rendészeti Judo Csapatver-

senyt, amelyet Dr. Tóth László bv. vezérőrnagy, gazdasági és informatikai helyettes nyitott meg. A büntetés-végrehajtási szervezet csapata a harmadik helyet szerezte meg.

DECEMBER 11.

Felszentelték a Tiszalöki Országos Bv. Intézet kápolnáját. A rendezvény előljárója dr. Kiss Katalin, az IRM Rendészeti Tervezési és Felügyeleti Főosztályának helyettes vezetője volt. Az eseményen részt vett – többek között – Csóti András bv. vezérőrnagy, stratégiai és koordinációs helyettes, valamint dr. Bölskey Gusztáv, a Református Püspöki Zsinat elnöke.

DECEMBER 12.

Siófokon tartották az IRM, valamint a rendészeti szervek 2008. évi országos pontszerző sportbajnokságainak díjátadó ünnepségét. A rendezvényen a büntetés-végrehajtási szervezetet Csóti András bv. vezérőrnagy, stratégiai és koordinációs helyettes, valamint Zakhar Tibor bv. alezredes, a BVOK igazgatója képviselte. Az ünnepségen jelen volt Dr. Turi András, az IRM szakállamtitkára. A bv. szervek összesített pontversenyében a Pálhalmai Országos Bv. Intézet az első, a Váci Fegyház és Börtön az második, a Fővárosi Bv. Intézet a harmadik helyet szerezte meg. Az IRM részéről tárgyjutalmat kapott Molnár Roland bv. fhdgy. (Pálhalma), Kígyósi Tamás bv. őrm. (Fővárosi Bv. Intézet) és Bencsók János bv. ftörm. (Vác).

DECEMBER 15.

A Tiszalöki Országos Bv. Intézetben tartották meg a Parancsnoki Kollégium ülését a bv. intézetek, intézmények, valamint a gazdálkodó szervezetek vezetőinek részvételével. A rendezvényen részt vett dr. Kökényesi

Antal bv. altábornagy, a büntetés-végrehajtás országos parancsnoka.

A Rendőrtiszti Főiskola Rektora, Prof. dr. Sárkány István ny. r. vezérőrnagy kiemelkedő szakmai munkája elismeréseként dicséretben és pénzjutalomban részesítette Prof. dr. Ruzsonyi Péter bv. ezredest, a Rendőrtiszti Főiskola Bv. Tanszékének tanszékvezetőjét.

DECEMBER 16.

A Váci Fegyház és Börtönben a fogvatartottak csoportja ünnepélyes keretek között adta át az általuk összegyűjtött 195 ezer 141 forintból vásárolt ajándékokat a Simon Antal Általános Iskola, Gyermekotthon, Diákotthon és Pedagógiai Szakszolgálat diákjainak, melyet a gyermekek ünnepi műsorral köszöntek meg.

A Heves Megyei Bv. Intézet női fogvatartotti kultúrscsoportja fellépett a Heves Megyei Speciális Gyermekotthon, Csecsemő- és Kis-korú Fogyatékosok Otthonában, ahol ünnepi műsort adott elő az ünnepségen jelenlévő gyermekek részére.

A Sopronkőhidai Fegyház és Börtön, valamint a Teekanne Kft. szervezésében az intézet képzőművészeti szakkörében alkotó fogvatartottak munkáiból „Alkotások rácsok nélkül” címmel nyílt kiállítás a budapesti Infopark D épületében. A tárlaton látható közel 40 olajfestményt annak az öt fogvatartottnak az alkotásaiból válogatták, akik már korábban nagy sikerrel szerepeltek a Hotel Hélia Fialal Művészek Galériája azonos című kiállításán.

DECEMBER 18.

Dr. Gyenesi István önkormányzati miniszter a védelmi felkészítés terén végzett eredményes tevékenysége elismerésül a „Védelmi igazgatásért” emlékérem arany fokozatát adományozta Sós Gábor bv. századosnak, a BVOP kiemelt védelmi főreferen-

sének, ezüst fokozatát Kovács József bv. őrnagynak, a Sopronkőhidai Fegyház és Börtön biztonsági osztályvezetőjének, bronz fokozatát Csordás Tamás bv. őrnagynak, az Állampusztai Országos Bv. Intézet biztonsági osztályvezetőjének, Peák Csaba bv. alezredesnek, a Kalocsai Fegyház és Börtön biztonsági osztályvezetőjének és Sipaki Ferenc bv. őrnagynak, a Békés Megyei Bv. Intézet biztonsági osztályvezetőjének. Az elismeréseket az Önkormányzati Minisztériumban rendezett ünnepségen dr. Virágh Rudolf közbiz. és koordinációs szakállamtitkár adta át.

A Szegedi Fegyház és Börtönben koncerteztek a Király-König Péter Zeneiskola tanárai a „Csillag-pódium” rendezvénysorozat keretében.

A Veszprém Megyei Bv. Intézetben nyitották meg a Kovács Imre festőművész és tanítványai alkotásaiból készült kiállítást.

A Márianosztrai Fegyház és Börtönben a Váradi Roma Café zenekar adott nagy sikerű koncertet.

DECEMBER 19.

A Szombathelyi Országos Bv. Intézetben – a Szent Márton kórus közreműködésével – karácsonyi szentmisét celebrált dr. Veres András, a Szombathelyi Egyházmegye megyéspüspöke.

A Budapesti Fegyház és Börtön fogvatartottjai 3 ezer 500 konzervet adományoztak a

Mikulás Gyárnak. A rabok kezdeményezésére 158 fogvatartott 314 kilónyi tartós élelmiszert gyűjtött, amelyet képviselőjük Kardos Istvánnak, a Magyar Vöröskereszt igazgatójának adott át. Részlet az elítéltek által írt adományszó levélből: „Mi, a Budapesti Fegyház és Börtön lakói, fogvatartottjai a médiából értesültünk arról, hogy nagyon sok nehéz sorsú embertársunk rosszabb körülmények között él a külvilágban, mint mi a börtön falai között. Mi, akik bünt követtünk el, vétettünk a törvények, a szabályok és sok esetben embertársaink ellen, jogosan töltjük büntetésünket, de érző emberek vagyunk. Nagy tisztelettel kérjük, hogy fogadják el a Budapesti Fegyház és Börtön fogvatartottjai által felajánlott élelmiszerautományunkat, melyet az együttérzés, a segítségnyújtás jegyében szeretnénk átadni és Önökön keresztül eljuttatni rászoruló embertársainknak.”

DECEMBER 20.

A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bv. Intézetben a Szent Dániel Prófétáról elnevezett ökumenikus kápolna felszentelésének egy éves évfordulója alkalmából Kocsis Fülöp megyéspüspök és apostoli kormányzó püspöki tartott liturgiát. A rendezvényen részt vett dr. Kökényesi Antal bv. altábornagy, országos parancsnok és Csóti András bv. vezérőrnagy, stratégiai és koordinációs helyettes.

DECEMBER 21.

A Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bv. Intézetben Mészáros László erőemelő világ-

bajnok és világcúcstartó sportoló vezetésével és bemutatójával fekvő nyomó verseny szerveztek.

DECEMBER 22.

A Márianosztrai Fegyház és Börtön fogvatartottjai, a Pálos rendi kolostor szerzetesei és a község lakói közösen díszítették fel a fa-

lu karácsonyfáját a település főterén, ahol az elítéltek karácsonyi dalokat énekeltek és betlehemes játékokat adtak elő az érdeklődőknek. Az intézetben működő színházi szakkör fogvatartottjai másnap az ipolytölgyesi – a Római Katolikus Egyházi Szeretetszolgálat fenntartásában működő – Szent Erzsébet Otthon fogyatékos lakói részére adtak karácsonyi ünnepi műsort.

Összeállította: Kovács Krisztina Emma

Deák Ferenc István

Ajánló

Ad futuram memoriam. Tanulmányok Cséka Ervin 85. születésnapja tiszteletére. Szerkesztette: Nagy Ferenc. Szeged, Pólyai Elemér Alapítvány. 2007. 286 oldal. (Pólyai Elemér Alapítvány Könyvtára 13.) Ár nélkül.

A kiadvány a Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kara Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszékén készült. A kötetben szereplő tanulmányok kizárólag a bűnügyi tudományok köréből születtek, azon belül is többnyire az ünnepeelt szakterülete, a büntető eljárási jog köréből. A szerzők részben a társintézmények eljárásjogot művelő munkatársai, részben a fent jelzett Tanszék oktatói.

A könyv huszonhárom tanulmányt tartalmaz, melyek közül jelen ismertetőben azokat emeljük ki, amelyek szorosabban vagy tágabban kapcsolódnak a büntetés-végrehajtás témaköréhez. Róth Erika „Terhelti alapjogok az Európai Unióban” című dolgozata a terhelti alapjogokkal kapcsolatos minimális követelmények megfogalmazására tesz kísérletet. Juhász Zsuzsanna tanulmánya a büntetés-végrehajtási intézetekben és intézményekben alkalmazott szubsztitúciós kezeléseket mutatja be. (A szerző hasonló témakörben született cikke a Börtönügyi Szemle 2007. évi 2. számában jelent meg.) Lőrincz József tanulmánya az ötvenes évek büntetőpolitikájával és büntetés-végrehajtásával foglalkozik („A sztálini büntetőpolitika és konzekvenciái a hazai büntető igazságszolgáltatásban” című írást az érdeklődők szintén a Börtönügyi Szemle 2007. évi 2. számában találhatják meg.) Németh Zsolt dolgozata a magyar rendőrség bűnmegelőzési tevékenységét a II. világháborútól az ezredfordulóig vázolja fel.

A Pólyai Elemér Alapítvány Könyvtára címet viselő sorozat jelen darabja is kiválóan reprezentálja a szegedi jogi kar, azon belül is a Nagy Ferenc vezette Büntetőjogi és Büntető Eljárásjogi Tanszék tudományos műhely jellegét.

Fenyvesi Csaba: Szembesítés. (Szemtől szemben a bűnügyekben.) Budapest – Pécs, Dialóg Campus Kiadó. 2008. 319 oldal. 4 680 Ft.

A szembesítésről mint a büntetőügyekben alkalmazott, szavahihetőséget ellenőrző, igazságkereső bizonyítási eljárási cselekményről nem született még áttekintő, összegző monográfia hazánkban. A könyv bemutatja, részletesen elemzi és széleskörűen vizsgálja e komplex intézményt, amelynek van jogtörténeti, nemzetközi, empirikus, pszichológiai, kriminalisztikai és büntető eljárásjogi vonatkozása.

A kötet tartalma nyolc fejezetből épül fel. Az első, bevezető jellegű fejezetben szerző a témaválasztás okáról, a kutatási hipotézisekről, célokról és módszerekről ír. A második fejezet jogtörténeti, a harmadik anyagrész nemzetközi aspektusból mutatja be a szembesítés intézményét. A negyedik fejezet egy empirikus vizsgálat eredményeiről számol be. (A kutatás során a szerző – többek között – a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben is végzett kérdőíves felmérést.) Az ötödik fejezet a szembesítés pszichológiai alapvonásait tisztázza. A hatodik és a hetedik gondolati egység a kérdéskör büntető eljárásjo-

gi, illetve kriminalisztikai megközelítését nyújtja az olvasónak. Az utolsó, nyolcadik – összegző – fejezetben a szerző a szembesítés jogintézmények jövőjét is felvázolja.

Az olvasmányos stílusban megírt, irodalmi példákkal is illusztrált, gazdag hazai és külföldi irodalmat feldolgozó mű egyaránt segítheti az elméleti kutatók, a jogalkotók, illetve a gyakorlati jogalkalmazó szakemberek munkáját, s egyúttal a laikus olvasóközönység számára is ajánlható.

Herczog Mária: Gyermekbántalmazás. Bp. Complex Kiadó. 2007. 326 oldal. 4 515 Ft.

A szerző könyvében arra tesz kísérletet, hogy a gyermekbántalmazás kérdéskörét komplex módon, holisztikus, ökológiai szemlélettel közelítse meg; ugyanakkor felvázolja, milyen nehézségekkel kell szembenéznünk a gyermekbántalmazás meghatározása, megelőzése, kezelése során. Herczog Mária fontosnak tartotta, hogy különféle nézőpontokból – a gyerek, a szülő, a család, a kisközösség és a társadalom szempontjából – tekintse át a bántalmazást.

A kötet tartalma tizenkét fejezetre oszlik. A gyermekbántalmazás fogalmát tisztázó és egy, a problémakört elméleti és gyakorlati szempontból egyaránt bemutató fejezet követően az érzelmi abúzusról, a fizikai, illetve a szexuális bántalmazásról, valamint az elhanyagolásról olvashatunk. Külön anyagrészek szólnak az intézményekben történő bántalmazásról, az iskolában tapasztalható, továbbá a gyerekek és fiatalok közötti erőszakról. A szerző a könyv végén olyan ismeretlen fogalommal is megismerteti az olvasót, mint a „rendszerbántalmazás”, valamint kitér a gyermekek kereskedelmi célú kizsákmányolására, illetve a gyermekbántalmazás és a média kapcsolatára is.

A hazai gyermekvédelmi munka meghatározó részét jelenti a veszélyeztetett, vagy krízis helyzetű gyerekek segítése. A Magyarországon használt elnevezések, meghatározások és az ezekhez kapcsolódó szakmai munka azonban sok tekintetben még ma sem egyezik meg a világ fejlett országaiban elfogadottakkal.

Herczog Mária könyve – új szakmai megközelítéseket felmutatva – a nemzetközi gyakorlatban meghonosodott elvek és gyakorlat alaposabb megismerésére inspirál.

Korinek László: Bűnözési elméletek. Bp. Duna Palota és Kiadó. 2006. 430 oldal. 3 390 Ft.

Hazánkban 1971 – Vermes Miklós „A kriminológia alapkérdései” című művének kiadása – óta nem jelent meg magyar nyelven a kriminológiai elméletekkel átfogóan foglalkozó mű. Jelen kötet az ókori kezdetektől napjainkig a releváns magyar és nemzetközi szakirodalom segítségével dolgozza fel a bűnözés létrejöttének, működésének elméleti magyarázatait.

A kötet öt nagy tartalmi egységből áll. Az első a kriminológia előfutárait, kialakulását, a második a XIX. században született iskolák (klasszikus iskola, pozitívizmus, követítő iskola) tanait tekinti át. A harmadik rész a XX. század kriminológiai elméleteit veszi sorra. Az „Új kérdések és új kutatási területek a kriminológiában” című negyedik részben a szerző számos kérdéskör (a viktimológia, a pönológia, az igazságszolgáltatási

rendszerek, a rendőrségi modellek, a szervezett bűnözés, a terrorizmus stb.) kritikai elemzését adja közre. Az ötödik, utolsó rész a XXI. század kriminológiájával foglalkozik. „Tematikáját tekintve a kriminológia az önfejlődés és a tudományos élet hatásai túl a jövőben is a bűnözés alakulásához igazodik, különös tekintettel a helyi problémák feldolgozására és a települési, valamint területi projektek előkészítésére, figyelemmel kísérésére és értékelésére. Nem kerülhetők meg azonban a globális fejlemények sem, hiszen azok egyik jellemzője éppen az, hogy hatásaik közvetlenül vagy közvetve érintik az emberek mindennapjait, így a bűnözés, valamint az attól való félelem helyzetét” – írja Korinek László.

A könyv jelentős mennyiségű ismeretanyagot tartalmaz, ugyanakkor – a szerző élvezetes stílusa jóvoltából – szinte olvasmányosnak is mondható.

Kriminálpszichológia. (Szerkesztette Csernyikné Póth Ágnes és Fogarasi Mihály.) Bp. Rejtjel Kiadó. 2006. 279 oldal. 3 500 Ft.

A Rendőrtiszti Főiskola Pszichológia Tanszék és Laboratórium alkotóközössége (Csernyikné Póth Ágnes, Farkas Johanna, Fogarasi Mihály, Józsa Zsuzsanna, Kovács Daniella) által létrehozott jegyzet a Pszichológiai alapismeretek (2004) és az Emberi kapcsolatok pszichológiája (2006) című főiskolai jegyzetek ismeretanyagára épül. Tartalmazza azokat az alapvető pszichológiai, személyiségpszichológiai, illetve hangsúlyozottan kriminálpszichológiai ismereteket, amelyek korszerűek és fontosak, vagyis felhasználhatóak a rendvédelmi munka mindennapjaiban.

Ezek az alkalmazott pszichológiai ismeretek szükségesek az antiszociális személyiségzavar kialakulásának és megnyilvánulási módjainak a megértéséhez, az állampolgárokkal és a bűnelkövetőkkel szembeni hatékony viselkedéshez, intézkedéshez, valamint a különböző rendvédelmi/rendészeti munkakörökkel szemben támasztott követelményeknek való megfeleléshez.

A kötet anyaga tizenhárom fejezetre oszlik. Az alábbi, „ízelítőként” felsorolt fejezet-címek – „A stressz és a stresszmegküzdés”, „Az antiszociális személyiségformák kialakulásának háttere”, „Az egyéni agressziótól a terrorizmusig”, „Az önérvényesítő (asszertív) viselkedés és jelentősége a rendvédelmi tevékenységben” stb. – jól érzékeltetik a kiadvány gazdag tartalmát. S még néhány – elsősorban a büntetés-végrehajtás szempontjából – érdekes téma: elmebetegségek és személyiségzavarok a bűncselekmények hátterében, igazságügyi pszichiátria, szenvedélybetegségek és a háttérben álló pszichológiai hatások, az áldozattá válás és az áldozatvédelem pszichológiai vonatkozásai, a meditáció helye az igazságszolgáltatásban.

A Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet 1858 – 2008. (Szerkesztette Németh Éva és Szijártó József.) Veszprém. VMBI. 2008. 58 oldal. Ár nélkül.

A Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet 2008. szeptember 12-én ünnepelte alapításának 150. évfordulóját. Az ünnepség keretén belül – többek között – megnyitották a börtön történetét bemutató kiállítást és bemutatták az évforduló tiszteletére megjelentetett kiadványt.

Mint ahogy Németh Éva bv. ezredesnek, az intézet parancsnokának a kötethez írott előszavából kiderül: a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási Intézet régóta tervezte, hogy bemutassa az intézet múltját és jelenét az érdeklődőknek; a jeles évforduló jó alkalmat nyújtott arra, hogy a régi és az új intézet írásos és tárgyi emlékeit összegyűjtsék és kiállítsák, illetve hogy a jelen kiadványt létrehozzák.

A kötet röviden bemutatja Veszprém város történetét, a várbörtön történetét, majd az új, 2003-ban átadott büntetés-végrehajtási intézet létrehozásának körülményeit. Külön fejezetek foglalkoznak az intézet szervezeti felépítésével, működésével, kiemelt szakmai programjaival, illetve külső kapcsolataival. Végül az olvasó megismerkedhet az intézet fejlesztési elképzeléseivel, bepillant a távlati tervekbe.

A szerkesztők – bevallottan – nem tudományos munka megjelentetésére törekedtek, s a szakmai nyelvezet használata helyett a közérthető, olvasmányos stílust helyezték előtérbe.

A színes képekkel gazdagon illusztrált – ugyanakkor elsősorban nem a költséges reprezentációra, hanem a praktikusságra törekvő – kiadvány hiteles, átfogó képet nyújt a Veszprém Megyei Büntetés-végrehajtási intézetben folyó munkáról és annak eredményeiről, továbbá a börtön múltját is méltó módon eleveníti fel.

*(Válogatás a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnokság
Szakkönyvtára legújabb szerzeményeiből)*

PRISON REVIEW

Professional and scientific bulletin of the Hungarian Prison Service

*Appears quarterly * Volume 27, Number 4*

CONTENTS

STUDIES

- 1** Edit Fogarassy: The inspection of the conditions of juveniles in custody by the ombudsman
- 14** Péter Ruzsonyi: Identifying methods in the framework of criminal pedagogy in respect to juveniles in custody
- 33** Klára Kerezsi : Stable situation – changing expectations: education of juvenile offenders in closed institutions
- 43** Gergely Fliegauf: Illegitimate use of drugs by prisoners, Rivrotril problem in the Hungarian prisons
- 57** Éva Márton – Adrienn Princz – Nikoletta Vajcs: Voting rights of convicted prisoners

PAST

- 77** The portrait gallery of the Hungarian prison affairs: Károly Vajna (Katalin Dobrotka)

OUTLOOK

- 79** Judit Banu-Szabó – Karolina Kasa: Treatment of recidivists in The Netherlands

- 88** Klára Király: News from the prison world

IN BRIEF

- 95** Report on the meeting of the prison clergy
- 97** The professional forum of the Hungarian Prison Association and the general assembly of 2008
- 99** Report on the meeting of the Hungarian Association of Criminology
- 103** Summary of the conference entitled 'Drug users in prison'
- 105** Conference on the education of juvenile offenders in closed institutions
- 107** Calendar of events (Compiled by: Krisztina Emma Kovács)

BOOK SHELF

- 117** Ferenc István Deák: Reference

JUSTIZVOLLZUGS-RUNDSCHAU

Fach- und Wissenschaftliche Zeitschrift des ungarischen Justizvollzuges

*Erscheint vierteljährlich * Vierter Band des Siebenundzwanzigster Jahrgangs*

INHALT

STUDIEN

1 Edit Fogarassy: Die Ombudsmann-Untersuchung der Jugendlichen Freiheitsentzugs-Umstände

14 Péter Ruzsonyi: Kriminalpädagogische Wegföhrung in dem Jugendvollzug

33 Klára Kerezsi: Unveränderte Umstände - veränderte Erwartungen: Die Behandlung der Jugendkriminaltäter in der geschlossenen Anstalt

43 Gergely Fliegau: Die illegitime Betäubungsmittel-Konsum der Gefangenen: Rivotril-Problem in den ungarischen Gefängnissen

57 Éva Márton - Adrienn Princz - Nikolett Vajcs: Das Wahlrecht der verurteilten Gefangenen

VERGANGENHEIT

77 Das Panoptikum des ungarischen Gefängniswesens: Károly Vajna (Katalin Dobrotka)

AUSBLICK

79 Judit Banu-Szabó - Karolina Kása: Die Behandlung der rück-

fälligen Straftätern in den Niederlanden

88 Klára Király: Nachrichten aus der Gefängniswelt

IN KURZEM

95 Bericht über die Versammlung der Gefängnispastoren

97 Das Forum der Ungarischen Gefängnis-Gesellschaft und ihre Jahresversammlung 2008

99 Bericht über die Wander-Versammlung der Ungarischen Kriminologie-Gesellschaft

103 Synopse der Konferenz "Drogenabhängige im Gefängnis"

105 Konferenz über die Erziehung der Jugendlichen Straftätern in den geschlossenen Anstalten

107 Kalender (Krisztina Emma Kovács)

BÜCHERREGAL

117 Ferenc István Deák: Empfehlung